THE
WILLIAM R. PERKINS
LIBRARY
OF
DUKE UNIVERSITY

Rare Books

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
Duke University Libraries

160

http://www.archive.org/details/deconsolationeph00boet

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI

BOETHII

DE

CONSOLATIONE

PHILOSOPHIÆ

LIBRI V.

Ad optimarum Editionum fidem recenſiti.

Acceſſere Petri Bertii Præfatio, Boëthii Vita a Martiano Rota conſcripta, Theodori Pulmanni de Metris Boëthianis Libellus, nec non Elpidis, Boëthii uxoris, Hymni duo.

EDITIO II.

PATAVII. CIↃIↃCCXLIV

EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS.

SUPERIORUM PERMISSU.

B673CA

Viro Doctiſſimo, Clariſſimoque

JACOBO GIACOMETTI

Philoſophiæ Moralis in Gymnaſio
Patavino Profeſſori eximio

JO. ANTONIUS VULPIUS S. P. D.

TSI *omnia quæ ad literarum dignitatem amplificandam quocumque modo pertinent, maximæ mihi curæ ſemper fuerunt; nihil tamen umquam antiquius habui,* JACOBE *doctiſſime, quam ut tui ſimiles viros ea obſervantia colerem, ex qua facile intelligeretur, me de ipſorum laude vehementer eſſe ſollicitum. Qui enim ex animo literas amant, (in quorum numero jam inde a pueritia nomen & ego meum profiteri cœpi) parum admodum referre arbitrantur, ſua potiſſimum, an etiam aliena opera earum ſtudia floreant, majuſque in dies incrementum accipiant. Ipſi quidem nervos omnes in ea re contendunt, ut ſtudioſis adoleſcentibus, ceteriſque cupidis bonarum artium omni genere proſint lucubrationum; at iis nihilominus quos viderint idem ſaxum volvere, non modo non obtrectant (id quod le-*

vium & pravorum ingeniorum est), sed contra favent, ac libentissime velificantur. Nam ut ab ignavia quamplurimum abesse volunt, sic invidentiam declinare: quorum vitiorum altero effectum est, ut pauci omnino doctrina excellant; altero, ut si qui excellunt, iisdem sæpe probitas, verecundia, fides, ceteraque animi bona desint, quæ sunt dubio procul doctrina ipsa potiora. At cum plerique non ideo se doctoribus erudiendos tradant, quo meliores fiant, & rempublicam aliquando juvent, sed potius ut literis exculti, patrimonium augere, & prætereuntium digito monstrari possint; iccirco studiorum æmulos odisse consueverunt, quos nimirum suis rationibus officere, atque in suæ gloriæ communionem venire, molestè ferunt. Cum igitur doctorum virorum caussa omnia me & velle & debere semper ostenderim, eosque omni officio, ac potius pietate fuerim prosecutus; quid ego te non in primis diligerem atque suspicerem, tanto ingenio, tanta eruditione, tanta melioris antiquitatis notitia virum, ut nihil propemodum in veterum scriptis deliteſcat, cujus tu momenta sollertissime non perpenderis? cur unus te segniter ac remisse observarem, quem sapientissimi Christianæ Reipublicæ Antistites dignum cognitione judicant; ad quem, tamquam ad florentissimæ hujus urbis præcipuum quoddam ornamentum, concursus peregrinorum fieri soliti sunt; quocum denique Italorum pauciſſimi, qui hodie vivant, Græcarum literarum scientia contendere audeant? Incredibilem porro amori erga te meo cumulum accedere sentiebam, cum hæc illustria, ac prope divina bona, quæ multis vigiliis, improbo labore, assidua exercitatione adeptus es, non apud te maligne contineri, sed ad communem studiosæ juventutis utilitatem humanissime conferri viderem: in quo quidem docendi munere, ut in re animo tuo gratissima, pecuniæ atque honorum cupiditate posthabita, bonam ætatis partem maxima cum laude exegisti. Nemo

fere

fere e noſtris adoleſcentibus invenitur, qui aliquid modo in dicendo poſſit, qui non te magiſtro multum profeciſſe fateatur: nemo fere in hac urbe, barbariem exuit, ac manſuetiores Muſas amplexus eſt, qui non te auctore, hortatore, adjutore id fecerit. Quod ſi tibi gratias pro meritis referre homines vellent, aut hoc tempora ipſa paterentur, jam in celeberrimo aliquo urbis loco, quemadmodum olim Delphi Gorgiæ illi Leontino, inſigne virtuti tuæ monumentum excitandum curarent. Quid eſt enim ſanctius, quid auguſtius, quid omnium ſæculorum memoria dignius, quam civibus quibuſcum vixeris, profuiſſe? & profuiſſe quidem non aquis ducendis, aut porticibus exſtruendis, aut viis muniendis (quamquam ſunt hæc ipſa ad nominis diuturnitatem idonea), ſed animis potius humanitate leniendis, & ſapientiæ ſtudio imbuendis. Nihil tamen tibi ad ſummam gloriam deeſſe video; qui provideris magnitudine beneficiorum, ne ulla umquam oblivione ex animis hominum excidere poſſis: intereunt enim ſtatuæ, ut ait (*) Cicero, tempeſtate, vi, vetuſtate; laudes autem virorum bene de republica meritorum, poſteritati quaſi per manus traditæ, vix conſeneſcunt. Fructum interea laboris tui uberrimum, & jucundiſſimum capis, cum te amari a bonis, atque in oculis nobilitatis eſſe intelligis; cum tibi omnia proſpera evenire optant, quicumque ſolida certaque doctrina, moribus nullo eruditis artificio ſimulationis, ingenua denique oris animique libertate, quibus rebus excellis, mirifice delectantur. An quod ab Ampliſſimo VENETÆ REIPUBLICÆ *Senatore, tuique amantiſſimo,* MICHAELE MAUROCENO, *quem honoris cauſſa nomino, ceteriſque Rei Literariæ Triumviris, ad hoc publice docendi munus ultro vocatus fueris; idque ſapientium virorum de te judicium Senatus univerſus, optimus ac liberaliſſimus virtutis*

(*) Philippica IX.

æstimator, gravissimo decreto suo comprobaverit: quod hunc dignitatis gradum, quem plerique tanto ambitu petunt, ipse a petendo alienissimus, ac pæne invitus obtinueris: id vero non fuit ad invidiam usque perhonorificum? Quam quidem provinciam sapienter tibi demandatam ita sustines, ut juvenes discendi cupidi qui ad te audiendum frequentes conveniunt, philosophiam quæ de moribus est, non ex turbidis barbarorum lacunis, sed ex purissimis Aristotelis fontibus haurire possint, te videlicet fores & adyta gravissimæ disciplinæ aperiente, & abditissimos quosque summi philosophi sensus, pro tua Græcæ linguæ facultate, copiose ac dilucide enucleante. Vides, nisi fallor, quæ me causse impulerint, ut, quamvis nullo familiaris consuetudinis vinculo inter nos conjuncti simus (quod ego in meis adversis numero), aliquod tamen observantiæ erga te meæ testimonium exstare vellem. Illud etiam adderem, me tibi mutuam voluntatem ideo debere, quod, si quando a doctis viris qui domum tuam ventitant, de instituto hoc nostro juvandi optimas literas, in quotidianis sermonibus mentio facta fuerit, consilia abs te mea probari soleant, & contra calumnias improborum amicissimis verbis propugnari: sed vereor, ne forte homines putent, me tam multa de te prædicasse, non ut candide aperirem quod sentio, sed tantummodo ut ne officio deesse viderer. Cum igitur in ea cogitatione defixus essem, quo tandem pacto, me tui studiosissimum esse, tibi non obscure significarem; commodum accidit, ut ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII, *post M. Varronem, Romanorum omnium longe doctissimi, ejusdemque sanctissimi viri,* LIBROS *vere aureos* DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, *ex quibus animi magnitudo, rerumque humanarum despicientia adhuc spirat, domesticis sumtibus edendos susciperem. visi sunt mihi, si eos tibi inscribere voluissem, propensæ in te voluntatis*

meæ

meæ peridonei teſtes, ac tamquam prædes futuri. quam ſane occaſionem tam opportunam declarandi omnibus quanti te facerem, nullo modo amittendam eſſe duxi. Quamvis enim, vitio temporum quibus conſcripti ſunt, non eam Latini ſermonis elegantiam præ ſe ferant quam in ſcriptoribus ſuperioris ævi tantopere admiramur, & a Tulliano dicendi genere valde interdum abhorrere videantur; habent nihilominus quo tenere lectorem poſſint; abundant enim ſaluberrimis præceptis, quæ ſi quis non aſpernetur, in tantis vitæ tempeſtatibus curſum teneat, & ad tutiſſimum felicitatis portum perveniat. ejuſmodi autem præcepta omni vel exquiſitiori Latinitate, recte quidem æſtimantibus, neque inepte moroſis, aliquanto cariora eſſe debent. Quorumdam porro levitas ferenda non eſt, qui cum ſiti ardentiſſima excrucientur, frigidam tamen, niſi in aureis poculis apponatur, abjicere ſolent; & ſententias pulcherrimas graviſſimaſque minime probant, quæ non illuſtrium ſelectorumque verborum lenocinio commendentur. His videas inani quadam eloquentiæ ſpecie corruptis, placere ſæpius futiles nonnullos oratores ſcriptoreſque, in quos (a) *Theocriti Chii de Anaximene oratore dictum illud pulchre convenit:* ἀρχεται λέξεων μὲν ποταμὸς, νᾶ δὲ ϛαλαγμός. *Hos tamen libellos ab ornamentis orationis non adeo inopes eſſe dixeris, ut ſcriptoris infantiam arguant; ſunt enim & politi, & candidi, & in materiæ difficultate mire perſpicui: quæ vero* BOETHIUS NOSTER *verſibus luſit, ea certe (quod olim* (b) *Julii Scaligeri judicium fuit) meliorum quoque poëtarum lucubrationibus comparari merentur. Ad calcem hujus præclariſſimi operis Cajetanus frater meus, quem in hac difficili provincia accurate edendi bonos auctores magnum adjutorem habeo,*

(*a*) Incipit verborum quidem flumen, ſed mentis gutta. *Apud Stobæum.*

(*b*) Poëtices lib. VI. cap. V.

ELPIDIS *matronæ lectissimæ, primæ* BOETHII UXORIS, *ut a plerisque traditum est,* HYMNOS DUOS *in* PETRUM & PAULLUM, *principes Apostolorum, adjungere voluit: qui cum & ipse doctrinæ atque humanitati tuæ plurimum tribuat, me præ verecundia cum hoc munusculo ad te accedere dubitantem hortatu suo confirmavit. Accipe igitur, Vir doctissime, benignitate qua soles, hoc quod tibi a me peramanter offertur, & ita meis rebus favere perge, ut tuo testimonio fretus, & in benevolentia conquiescens tua, nullis pusillorum hominum aut malevolorum conatibus, de statu tranquillitatis & constantiæ umquam dimoveri possim. Vale. Kal. Junii. Anno a P. V. MDCCXXI. Patavii.*

Ad generoſæ indolis, priſcæque nobilitatis Juvenem,

D. RUTGERUM

BOETZELERIUM

AB ASPEREN,

LIBERI BARONIS ASPERANI FILIUM,

PETRI BERTII

PRÆFATIO.

LIBROS ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ, quos in tanta dignatione viri eruditi ſemper habuerunt, ut in illis legendis, enarrandis, recenſendis, evulgandis, laudem non exiguam poſitam exiſtimarent, (ſcripſere enim in eos ex antiquioribus Albertus Magnus, & Thomas Aquinas: Deus bone, qui viri, & quanti! poſt illos Rodulphus Agricola Friſius, & Joannes Murmellius Ruremundanus, ac nuper admodum Joannes Bernartius, & Theodorus Sitzmannus:) libros igitur Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ nuper a me publicis lectionibus in Academia explicatos, tibi inſcribo, Juvenis Nobiliſſime. exiguum mole munus, ſed ingens pondere. Etſi enim brevitati ipſe quondam ſtuduerit Boëthius, brevitatemque operis contractiorem adhuc fecerit typographi noſtri ſolertia : tamen ubique

que adhuc effulget magnum illud & cælo adfine ingenium. Certe inter posterioris ævi scriptores Græcos pariter ac Latinos, nemo fuit in omni genere sapientiæ Boëthio nostro par. Philippum Pulchrum Francorum regem constat tanti hos libros feciſſe, ut quamvis ipse Latine intelligeret, tamen pro beneficio habuerit quod ipsi Joannes Magdunensis, poëta (ut tunc ferebant tempora) eruditus, eos Gallice a se redditos, inscripsisset: adservaturque ejus operis exemplar adhuc hodie Lutetiæ in Bibliotheca Augustinianorum. Merito autem auctorem istum tanti fecit magnus rex. Nihil quippe in eo non est eximium. Religionem spectamus? Christianus est, & quidem, inter Christianos, fidei Orthodoxæ sectator atque adsertor. Patriam? Romanus. Dignitatem? Patricius, Exconsul Ordinarius, Exmagister Officiorum. Familiam? Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius. Studium & vitæ genus? Logicus acutissimus, Theologus gravissimus, Mathematicus solertissimus, Mechanicus artificiosissimus, Musicus suavissimus: adhæc Orator & Poëta optimus. Dictionis modum? Utroque in genere, fuso pariter & numeris adstricto, egregius; sed in hoc præcipue excellens. Argumentum scriptionis? Id vero est Consolatio in rebus adversis, quod ille argumentum tractavit in carcere Ticinensi, quum jussu Theodorici Ostrogothi, regis Italiæ, captivus illic detineretur, ubi etiam postea resecto capite vitam finiit; suntque huic tractationi multa alia capita adnexa, de Summo Bono, de Malo, de Fato, Providentia, Concordia liberi arbitrii cum præscientia divina, aliaque. Usum? Solus hic auctor sufficere potest componendis controversiis omnibus quibus hoc tempore multorum ingenia agitantur.

Sed priusquam ipsum inspicias operis contextum, viden-

videntur mihi præmittenda quædam quæ huic noſtræ tractationi lucem aliquam poſſunt adfundere. Principio igitur illud occurrit; plures olim fuiſſe Boëthios: nam & Stoicum quemdam nominat Laërtius in vita Zenonis; & Epicureum Plutarchus loquentem facit in Sympoſiacis, & Cretenſem alium citat Galenus Ariſtotelis ſtudioſum, virum conſularem: noſter quoque iſte in Commentario in Porphyrium, quemdam nominat Boëthium Philoſophum, citatum pridem ab Ammonio & Simplicio. Patrem quoque Boëthii noſtri Boëthium appellatum fuiſſe ſuſpicio eſt, ſicut poſtea liquebit. Sed noſtrum iſtum ab aliis omnibus diſtinguunt adjecta nomina: vocatur enim Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus: adduntur tituli ex honoribus in republica geſtis, Exconſul Ordinarius, Exmagiſter Officiorum, Vir Clariſſimus, & Illuſtriſſimus.

Sed unde tot unius hominis nomina? Fuit illius ſæculi moribus receptum ut præſtantes viri nomen ſuum ad alios tranſmitterent. Hæc res tot Antonios inter Cæſares dedit, tot Aurelios, Severos, Flavios, Valerianos, Valentinianos, Conſtantes, Conſtantios, & Conſtantinos: tot longa ſerie Othones, Henricos. Putaverunt enim grata in vulgus nomina commendationem perſonis adferre poſſe. Video etiam adſumta interdum nomina excellentium virorum ab iis qui extra familiam erant. Illius ergo temporis more factum eſt ut noſter iſte Anicius, Manlius, Torquatus, Severinus, Boëthius vocaretur, abavi, proavi, avi, patris nominibus conjunctis.

Primum ergo nomen referendum eſt ad Anicios, quorum genus antiquum & nobile non uno loco prædicat beatus Hieronymus. Emicuit autem inter eos præ ceteris Boëthii noſtri atavus, Anicius Sextus Petronius Probus, cujus frequens eſt & honorata

norata mentio apud Ammianum Marcellinum, Ausonium, Symmachum, inque Codice Theodosiano. Gessit enim consulatum cum Gratiano Imperatore, anno Christi CCCLXXI. idemque, quum in Italia Prætorio Præfectus esset, provincias Insubriam, Æmiliam, atque Liguriam cum insignibus consularibus Ambrosio (ei qui postea Mediolanensis Ecclesiæ Episcopus factus est) administrandas dedit. Qui Hieronymum & Augustinum legunt, offendunt crebra Aniciorum familiæ elogia. Claudianus non dubitat illam ceteris omnibus Romæ viventibus nobilitate præferre:

-- -- *Quemcumque requires*, inquit,
Hac de stirpe virum, certum est de consule nasci.
Per fasces numerantur avi, semperque renata
Nobilitate virent, & prolem fata sequuntur
Continuum simili servantia lege tenorem.
Nec quisquam procerum tentat, licet ære vetusto
Floreat, & claro cingatur Roma senatu,
Se jactare parem: -- --

Fuere autem Anicio Sexto Petronio Probo filii duo, Probinus & Probus: filia unica, Turriana Anicia Juliana, quæ nupta Quinto Claudio Hermogeniano Olybrio, mater fuit Demetriadis, Christianorum Rhetorum præconiis decantatissimæ virginis, utpote cujus in laudibus prædicandis certatim laborarint Pelagius monachus, Hieronymus presbyter, Augustinus Episcopus, & post illos Prosper quoque Aquitanicus: quemadmodum matrem Julianam viduam celebrarunt idem ille Pelagius, Hieronymus, Augustinus. Hieronymi ad Demetriadem verba de gente Anicia hæc sunt: *Scilicet nunc mihi Proborum & Olybriorum clara repetenda sunt nomina, & illustris Anicii sanguinis genus, in quo aut nullus aut rarus erit qui non meruerit consulatum. Proferendus Olybrius, virginis nostræ pater, quem immatura*

tura morte ſubtractum Roma congemuit. Uxor Anicio illi fuit Faltonia Proba, dicta quoque ipſa Anicia, conſulis uxor, conſulum filia, conſulum mater, mulier erudita, cujus hodieque exſtat Cento Virgilianus. Honores illius quem dixi Anicii, indicant auctores a me citati; ſed inprimis crebræ inſcriptiones Romæ. unam tibi hoc tempore in medium proferemus, ex baſi ſtatuæ ipſi poſitæ a filiis Probino & Probo:

SEXTO. PETRONIO. PROBO. VIRO. CL. PROCONSVL. AFRICÆ. PRÆFECTO. PRÆTORIO. QVATER. ITALIÆ. ILLYRICI. AFRICÆ. GALLIARVM. CONSVLI. ORDINARIO. PATRI. CONSVLVM
ANICIVS. PROBINVS. VIR. CL. CONSVL. ORDINARIVS. ET. ANICIVS. PROBVS. VIR. CL. QVÆSTOR CANDIDATVS. FILII. MVNVS. SINGVLARI. RELIGIONE. DEBITVM DEDICARVNT

Cui ſimilis etiam alia inſcriptio conſpicitur, poſita ab Hermogeniano Olybrio, & uxore Anicia Juliana.

Præcipuum autem familiæ Aniciæ decus fuit quod CHRISTI fidem amplexa, multis aliis Romæ exemplum dedit deſerendi Gentiliſmi. Prudentius:

Fertur enim ante alios generoſus Anicius urbis
Illuſtraſſe caput. Sic ſe Roma inclyta jactat.
Quin & Olybriaci gentiſque & nominis heres,
Abjectis faſtis, palmata inſignis ab aula,
Martyris ante fores Bruti ſubmittere faſces
Ambit, & Auſoniam CHRISTO *inclinare ſecurim.*

Spectatur Romæ adhuc Anicii Petronii & Faltoniæ Probæ ſepulcrum, adeo magnificum, ut vix aliud

liud splendidius credatur in ea urbe exstare. Ejus inscriptionem unam carmine factam, quia id meretur, & quia ad Aniciæ gentis gloriam facit, adponam:

Sublimes quisquis tumuli miraberis arces,
Dicas, quantus erat qui Probus hic situs est!
Consulibus proavis soceroque exconsule major,
Quod geminas consul reddidit ipse domos.
Præfectus quartum toto dilectus in orbe,
Sed fama emensus quicquid in orbe hominum est.
Æternos, heu, Roma, tibi qui poscret annos,
Cur non vota tui vixit ad usque boni?
Nunc quum sexdenos mensis suspenderet annos,
Dilectæ e gremio raptus in æthra Probæ.
Sed periisse Probum meritis pro talibus absit
Credas, Roma, tuum. vivit, & astra tenet.
Virtutis, fidei, pietatis, honoris amicus,
Parcus opum nulli, largus at ipse fuit.
Solamen tanti conjunx tamen optima luctus
Hoc Proba sortita est, jungat ut urna pares.
Felix, heu nimium felix! dum vita maneret,
Digno juncta viro, digna simul tumulo.

Atqui hic quidem Anicius atavus fuit nostri Boëthii. Filii istius Anicii, ut ante diximus, fuere Probus & Probinus, quorum ille, Boëthii nostri abavus, tanta fuit per orbem universum virtutis fama, ut Persæ duo potentissimi & sapientissimi, teste Paullino in vita beati Ambrosii, Romam venerint ipsius videndi ac salutandi gratia.

Hujus Probi filia nupta fuit Manlio Theodoro, quem codices quidam Mallium vocant: & quia gens Manlia Torquata fuit, eo factum est ut Boëthius noster dictus fuerit ANICIVS MANLIVS TORQUATVS. Fuit autem Manlius iste Boëthii nostri proavus: eumque Fasti consulem signant cum Eutropio. Ejusdem Manlii memoria exstat

apud

apud Auguſtinum, qui matrem ſuam Monicam alloquens, *His*, inquit, *temporibus* (*ut omittam ceteros*) *vir & ingenio, & eloquentia, & ipſis inſignis muneribus fortunæ, &, quod ante omnia eſt, mente præſtantiſſimus, Theodorus, quem bene noſti, id agit ut & nunc, & apud poſteros, nullus hominum de literis noſtrorum temporum jure conqueratur.* Ejuſdem Manlii conſulatum luculento carmine Panegyrico celebravit Claudianus, cujus in extrema parte, ubi vota ſua exponit pro gente Manlia, quaſi de Boëthio noſtro vaticinatur. Sic enim canit :

Conſul per populos idemque graviſſimus auctor
Eloquii, duplici vita ſubnixus, in ævum
Procedat, pariter libris faſtiſque legendus.
Accipiat patris exemplum, tribuatque nepoti
Filius, & cœptis ne deſit faſcibus heres.
Decurrat trabeata domus, tradatque ſecures
Mutua poſteritas, ſervatoque ordine fati
Manlia continuo numeretur conſule proles.

Adhæſit autem Genti Manliæ TORQUATORVM nomen, ex eo quod TITVS Manlius L. F. A. N. Imperioſus, Sulpicio dictatore tribunum agens militum, Gallum provocantem ſingulari certamine proſtravit, corporeque ejus ab omni alia vexatione intacto, unum torquem abſtulit, eoque ſe induit, ut eſt apud Livium. Sic igitur Boëthius noſter ab atavo nomen habet Anicii, ab avo Manlii Torquati.

SEVERINI nomen unde tractum ſit, video dubitari. Sunt qui ex gentis Manliæ ſeveritate illud petitum exiſtiment. Conſtatque, ſeveram inprimis atque imperioſam hanc familiam fuiſſe. L. Manlius Titum filium ſuum, qui poſtea Torquatus dictus fuit, rus ab hominum converſatione relegavit: idem dictator tanta ſeveritate delectum habuit, ut Imperioſi nomen retulerit. Ipſe T. Manlius Torquatus, filium ſuum, quod provocatus a Geminio Metio,

Metio, duce Tusculanorum, ad dimicandum se ignaro descenderat, abripi a lictore, & in modum hostiæ mactari jussit, satius judicans, patrem filio forti, quam patriam militaris disciplinæ exemplo carere: quo quidem facto Manlius usque adeo invisum se atque exosum juventuti Romanæ effecit, ut ipsi de Latinis, Campanis, Sidicinis, Auruncis triumphum agenti, nemo adolescens nobilis obviam processerit. Ad hanc severitatem respexit Virgilius, quum scripsit:

-- -- *sævumque securi*
Adspice Torquatum -- --

L. quoque Manlius Torquatus, is qui consul cum Cnæo Octavio fuit, filium suum, accusatum a Macedonum legatis quod in prætura sua provinciam pecunia spoliasset, vetuit in conspectum suum prodire, negans eum videri tali ingenio fuisse quales ejus majores fuissent: quam quidem notam filius tam acerbe tulit, ut eadem nocte se laqueo interemerit. Ab hac igitur Manliæ gentis severitate credunt quidam Boëthium nostrum dictum fuisse SEVERINVM: quibus tamen ego adstipulari non possum: eo quod nusquam videam cognomen istud genti Manliæ tributum: nam Imperiosos quidem Manlios lego, Severos aut Severinos non lego. Et quia Severinorum familiam nobilem tunc temporis fuisse constat, quæ tamen non fuerit gentis Manliæ, malo ego ad Severinos illos nomen istud referre. Fuerunt autem hoc nomine consules plures Fastis notati, sub imperatoribus Leone & Zenone. Ac fieri potest ut vel Manlii Theodori filia Severino alicui nupta fuerit, avo nostri Boëthii, vel filius Manlius adoptione transierit in familiam Severinorum, ex quo natus sit BOETHIUS, nostri Boethii pater; is qui quum præfecturam gereret prætorii, a Valentiniano Imperatore una cum Ætio Patricio innocens in palatio interfectus est.

Hic

Hic ille eſt cujus mentionem facit in Chronico ſuo Caſſiodorus: *Ætius*, inquit, *patricius in palatio manu Valentiniani Tertii Imperatoris exſtinctus eſt, Boëthius vero Præfectus Prætorio amicis ejus circumſtantibus interemtus.* Hæc refert Caſſiodorus ad conſulatum Ætii & Studii: qui incidit in annum CHRISTI CCCCLV. quo ipſo anno Boethius noſter natus eſſe creditur. Eodem anno Fl. Anicius Petronius Maximus, qui Valentinianum, juſto uxoris ab ipſo vitiatæ dolore ardens, occidit, ejuſque contra uxorem Eudoxiam ſtupravit, & imperium ſibi vindicare conatus eſt, a Genſerici militibus interemtus occubuit.

Referenda ſunt igitur ad Boethii majores, a quibus petita ſunt, iſta nomina: Anicii, ad Anicium Petronium Probum atavum; Manlii Torquati, ad Manlium Theodorum proavum; Severini, ad avum Severinum; Boethii, ad patrem Boethium. Duravit vero etiam poſt Boethii & Theodorici obitum Aniciorum gens: Juſtinus enim & Juſtinianus Imperatores Anicii dicti ſunt: fratrem quoque Juſtiniani, nomine Germanum, ait Jordanes, ducta Malhaſuenta, Witigis Gothi vidua, Aniciorum gentem cum Amala ſtirpe conjunxiſſe.

Prænomen Boethii nulli libri præferunt. Mihi dubium non eſt, prænomen ipſi fuiſſe Flavii, ita enim vocari video in Actis Eccleſiaſticis, quæ ſic habent: *Fl. Boëthio V. C. conſule, die III. Iduum Martiarum, in Baſilica Conſtantiana, reſidente venerabili viro, Papa Felice, &c.* Quæ verba ad primum Boethii conſulatum referenda ſunt.

Floruit autem Boethius noſter Theodorici Amali regis Oſtrogothi temporibus. Hic ille eſt Theodoricus Theodemiri filius, qui delatum ſibi a Zenone Imperatore Italiæ regnum, quod tunc quidem Odoacer Herulus occupaverat, cum ingentibus Oſtrogo-

ſtrogothorum copiis invaſit, ipſoque interfecto, regni Gothorum in Italia ſedem Ravennæ fixit, atque inde toti Italiæ & Siciliæ jus dixit, reſcripta ſua quaquaverſum mittens, quorum magnam partem M. Aurelius Caſſiodorus libris ſuis Variarum inſeruit.

Fuit autem tempeſtas illa gravis admodum Romanæ urbi: nam inter tot magnos & præſtantes viros quos adhuc habebat reſpublica, optimus quiſque dignitatem Imperii & majeſtatem ſummam alio translatam tacite indignabatur. Imperatoris enim ſedem aulamque habebat Conſtantinopolis, quæ tunc nova Roma dicebatur. Italiam vero omnem occupatam primum a Vandalis, poſtea ab Herulis, tenebant tunc Gothi, qui regni ſui ſedem non Romæ, ſed Ravennæ poſuerant. Una in tanto dignitatis naufragio ſupererat tabula, Conſulatus: ſed & is quoque altera parte erat imminutus, quum a Conſtantini inde temporibus alter conſulum Conſtantinopoli, alter Romæ deſignaretur.

Natus eſt Boethius anno CHRISTI (ut ante dixi) CCCCLV. hoc eſt quinquaginta annis poſt captam ab Athalarico Gotho Romam. Ex quo apparet, non multo ipſum poſteriorem fuiſſe Hieronymo & Auguſtino, quorum ætas incidit in extremos annos Anicii Petronii Probi. Coævus fuit Caſſiodori, Cæſarii Arelatenſis, Fulgentii, Vigilii, Priſciani, Victoris Africani, Sidonii Apollinaris, Sancti quoque Benedicti, a quo fertur in monte Caſſino una cum Tertullo Placidi monachi patre, ſenatore Romano, menſæ monaſticæ adhibitus.

Puerum Deus miris ingenii dotibus imbuerat: ſed & aliis omnibus inſtruxerat rebus quæ ad vitam bene beateque degendam exoptari ſolent: opes enim dederat, valetudinem, formam, amicos.

Sed, orbatum patre, amicorum fides atque induſtria

ſtria ad eruditionis & ſapientiæ templa perduxit. Miſſus eſt enim infans ſtatim Athenas, ubi jam reſtaurata literarum & Philoſophiæ ſtudia magno præſtantiſſimorum ingeniorum confluxu atque ardore agitabantur. Ibi ille totos annos XVIII. cum aliorum Philoſophorum, tum Ariſtotelis inprimis atque Euclidis & Ptolemæi lectioni vacavit. Ac videtur quidem Eleaticæ primum, poſtea Academicæ, tandem vero Peripateticæ ſectæ addictus fuiſſe. Huc illud refero quod initio hujus libri legitur: ubi Philoſophia Poeticas Muſas apud Boethium in carcere conſpiciens, fingitur ægre ferre illarum præſentiam, & dicere, *Hunc vos, Eleaticis atque Academicis ſtudiis innutritum auſæ fuiſtis adire?* Quod de annis XVIII. Athenis exactis dixi, confirmatur ipſius Boethii teſtimonio, ex libro de Diſciplina Scholarium. Exercuit autem in prima illa ætate ſtudium Poeticæ; itaque ipſe de ſe:

Carmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, mœſtos cogor inire modos.

Sic ergo Boethius pueritiam & juvenilem ætatem conſumſit. Atque huc pertinent illa Fortunæ ad ipſum verba: *Quum te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus inopemque ſuſcepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prono indulgentius educavi, & omnium quæ mei ſunt juris affluentia & ſplendore circumdedi.*

Reverſum Athenis in Urbem, ſtatim egregia animi virtus, moreſque ad humanitatem facti commendavere præcipuis in republica viris, qui juvenem ad ſumma natum ambire, & affinitates ſuas ipſi ultro etiam offerre, non inhoneſtum ſibi putavere. Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios Patricium & Hypatium ſuſcepit. Fuit autem Elpis iſta non probitatis tantum, ſed etiam literarum

laude celebris, inprimisque Poeticæ amans. Ejus creduntur esse Hymni duo qui in Ecclesia canuntur, *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis istius quis pater fuerit, nescitur: primæ illum dignitatis virum fuisse, constat ex iis quæ libro secundo Philosophia Boethium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod desolatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusque in affinitatem principum civitatis* (*quod pretiosissimum propinquitatis genus est*), *prius carus quam proximus fuisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore soccrorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Ita ille juvenis admodum admotus est præcipuis in republica honoribus, ac per eos tandem ad summum fastigium, hoc est Consulatum, pervenit. Huc spectant ista Philosophiæ verba: *Prætereo* (*libet enim præterire communia*) *sumtas in adolescentia, negatas senibus, dignitates*. Incidit autem primus ille Boethii Consulatus in annum CHRISTI CCCCLXXXVII. quo anno, ut auctor est Cassiodorus in Chronico, Odoacer Herulus Phœba, Rugorum rege, victo captoque potitus est. Ex quo apparet, Boethium ante occupatum a Theodorico regnum Italiæ, consulem fuisse. Biennio enim post consulatum Boethii ingressus est Italiam Theodoricus, & postea imperante Anastasio, consuleque Albino, Ravennam venit, & Odoacrem interemit.

Filii Boethii Patricius & Hypatius annis XIII. post patrem consules facti sunt. Fuit autem is annus a CHRISTO nato quingentesimus, regis Theodorici octavus. Scribit autem Cassiodorus in Chronico, eo anno Theodoricum Romam cunctorum votis expetitum advenisse, & senatum suum mira affabilitate tractasse, Romanæ urbi donasse annonas, atque admirandis mœnibus, deputata per annos

nos singulos maxima pecuniæ quantitate, subvenisse. Hic ille est annus quo Boethius noster filiis suis curules insidentibus, Theodoricum regem diserta admodum oratione in Curia laudavit: cui ille respondens, senatum mira comitate appellavit, ac se dignitati & commodis ejus numquam defuturum ostendit. Progressus tunc e Curia in Circum Theodoricus, ad locum qui *Palma aurea* dicebatur, concionem habuit ad populum cum senatoribus in gradibus considentem. Hic vero Boethius, medius inter filios suos consistens, congiarium populo dedit. Profectus autem e Circo Theodoricus, triumphale epulum senatoribus dedit, ac plebi Romanæ frumentum donavit. Quanta vero fuerit illius actus celebritas, ex eo cognosci potest quod beatus Fulgentius, qui tunc temporis nova Trasimundi sævitia exanimatus, deserta Africa Romam venerat, pompam illam conspiciens, acclamationes audiens, ordinemque rerum admirabilem secum expendens, exclamavit: *Quam speciosa debet esse Jerusalem illa cælestis, si sic fulget Roma terrestris! & si in hoc sæculo datur tanti honoris dignitas diligentibus vanitatem, qualis honor & gloria tribuetur sanctis contemplantibus veritatem!* Sed splendorem illius actus eleganter descripsit ipse Boethius hujus operis libro secundo, ubi Philosophiam sic loquentem introducit: *Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, quum duos pariter liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti? quum eisdem in Curia curules insidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam facundiæque meruisti? quum in Circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem consularis triumphali largitione satiasti?* Secundus Boethii nostri consulatus incidit in an-

num CHRISTI DX. Theodorici regis XVIII. Hoc anno Boethius consul, prædicamenta Aristotelis commentariis illustrare aggressus est. Testatur id ipse initio sui Commentarii. *Etsi*, inquit, *nos curæ officii consularis impediunt quo minus in his studiis omne otium, plenamque operam consumamus: pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives instruere; nec male de civibus meis merear si, quum prisca hominum virtus urbium ceterarum in hanc unam rempublicam imperium transtulerit, ego, id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis vacat officio; quum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare.* Judicabat enim gravissimus vir, non posse a se tempus quod a republica vacuum habebat, melius collocari quam si illud maximorum virorum, Catonis, M. Tullii, Senecæ, aliorumque exemplo, sapientiæ studiis, atque Aristotelis inprimis, Philosophorum maximi, lectioni, versioni, atque explicationi tribueret. Nam & ipse a prima ætate illis studiis fuerat delectatus, & intelligebat, nihil esse quo æque humana mens gaudeat, atque veri cognitio: & sperabat, Romanam juventutem sua opera ad priscam illam virtutem posse excitari. Habebat autem bibliothecam optimorum utriusque linguæ librorum copia instructissimam, cujus parietes ebore ac vitro comti nitebant, neque in carcere postea quicquam tulit molestius quam quod ea carere debuerit: quocirca ipse cum Philosophia sua de hac re ita in catenis conqueritur: *Hæccine*, inquit, *est bibliotheca illa quam certissimam tibi sedem nostris in laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpe residens de divinarum humanarumque rerum scientia differebas?*

Hisce

Hiſce igitur præſidiis inſtructus Boethius omnem Philoſophiam Latinis literis illuſtrare inſtituerat. Sic enim ſcribit: *Ego omne Ariſtotelis opus quodcumque in manus venerit, in Romanum ſtilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione perſcribam: ut ſiquid ex Logicæ artis ſubtilitate, vel ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Ariſtotele perſpicuum eſt, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine Commentariorum illuſtrem.*

Hac ille contentione multa in univerſa Philoſophia vel e Græcis vertit, vel ipſe Latine ſcripſit.

IN LOGICIS iſta:

Ad Iſagogen Porphyrii libros II.
Secundæ editionis librum I.
In Categorias Ariſtotelis lib. II.
In librum περὶ ἑρμηνείας. lib. I.
Editionis ſecundæ libros VI.
De Diviſione librum I.
De Definitionibus librum I.
Ad Categoricos Syllogiſmos introductionis librum I.
In Topica Ciceronis libros VI.
De Differentiis Topicis libros IV.
De Syllogiſmo Categorico libros II.
De Syllogiſmo Hypothetico libros II.

IN RHETORICIS:

De Locis Rhetoricis lib. I.

IN ARITHMETICIS:

Tranſtulit *Nicomachum Arithmeticum*. Caſſiodorus de Arithmetica: *Hanc apud Græcos Nicomachus diligenter expoſuit: quem primum Madaurenſis Apulejus, deinde magnificus vir Boethius, Latino ſermone translatum, Romanis contulit lectitandum.*
De Arithmetica lib. II.

IN MUSICA:

Tranſtulit *Pythagoram Muſicum*.

Scripsit *de Musica libros* v.

IN GEOMETRIA:

Transtulit *Euclidem*. Cassiodorus loquens de Geometria: *Cujus disciplinæ*, inquit, *apud Græcos Euclides, Apollonius, Archimedes, nec non & alii scriptores probabiles exstiterunt: ex quibus Euclidem translatum in Romanam linguam idem vir magnificus Boëthius dedit, qui si diligenti cura relegatur, hoc quod de divisionibus prædictis apertum est, manifesta intelligentia & clara veritate cognoscetur.*

Scripsit *in Geometriam Euclidis libros tres.*

De quadratura Circuli.

IN GEOGRAPHIA, ET ASTRONOMIA:

Transtulit *Ptolemæum Alexandrinum.*

IN METAPHYSICIS:

De Unitate & uno lib. I.

IN MECHANICIS:

Transtulit *Archimedem Mechanicum.*

Edidit præterea *Platonem a se versum.*

Epistolarum ad diversos librum I.

Concordiam quoque Philosophiæ Aristotelicæ cum Platonicis scribere adgressus est.

De Hebdomadibus lib. I.

Crediderim etiam, Romæ vel ipsum extra ordinem quosdam nobiles juvenes docuisse, vel docentibus aliis præfuisse, & varia omnis sapientiæ exercitia domi suæ instituisse. Fuit enim tunc temporis ipsa etiam Roma literarum, & philosophiæ, & humaniorum disciplinarum artiumque celebritate clara: quemadmodum ex rescripto Theodorici regis ad Symmachum, Boethii socerum, apparet, in quo ille Romam eloquentiæ vocat fœcundam matrem, virtutumque omnium latissimum templum: vetatque, ne Valeriani liberi e Syracusana civitate studiorum causa Romam deducti, ipso inconsulto aut inscio ad patrem redeant.

Nota

Nota quoque exteris fuit Boethii noſtri eruditionis fama. Nam quum Theodoricus Francorum regi Chlodoveo, & Burgundionum regi Gundibaldo adfinitate junctus eſſet, quod illius quidem ſororem Audafledam uxorem ipſe duxiſſet, alteri vero ipſe filiam elocaſſet, forte evenit ut Gundibaldus, qui Ravennæ ſocerum inviſerat, Romam quoque excurreret, urbis fama, & Boethii nominis celebritate excitus; cui quum Boethius inter alia mechanici operis organa oſtendiſſet horologia duo, quorum alterum in ſphæra mobili curſum ſolis ſignificabat, alterum aquis ſtillantibus indicabat horarum ſpatia, cujuſmodi Græci clepſydras vocant, obſtupefactus eorum conſpectu homo barbarus, ſimulatque in ſuum regnum reverſus eſt, miſſis legatis petiit a Theodorico ejuſmodi ad ſe horologia tranſmitti. Theodoricus Boethium ut talia adfini ſuo concinnaret, rogavit; concinnata vero miſit. Exſtant ejus apud Caſſiodorum Epiſtolæ duæ, harum rerum teſtes, quas operæ pretium eſt cognoſcere, tum ad confirmandam fidem eorum quæ dixi, tum quia eximiam continent Boethii prædicationem. Audi ergo quid priore Epiſtola Theodoricus ſcribat. *Burgundionum dominus a nobis magno opere poſtulavit ut horologium quod aquis ſub modulo fluentibus temperatur, & quod ſolis immenſi comprehenſa illuminatione diſtinguitur, cum magiſtris rerum ei tranſmittere deberemus. -- -- Merito ſiquidem reſpicere cupiunt quod legatorum ſuorum relationibus obſtupeſcunt. Hoc te, multa eruditione ſaginatum, ita noſſe didicimus, ut artes quas exercent vulgariter neſcientes, in ipſo diſciplinarum fonte potaveris. Sic enim Athenienſium ſcholas longe poſitus introiſti, ſic palliatorum choris miſcuiſti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris eſſe Romanam. Didiciſti enim, qua profunditate cum ſuis partibus Speculativa cogitetur; qua ratione Activa cum ſua diviſione*

visione discatur: deducens ad Romuleos senatores quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras Musicus, Ptolemæus Astronomus leguntur Itali: Nicomachus Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Ausoniis: Plato Theologus, Aristoteles Logicus Quirinali voce disceptant: Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti: & quascumque disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit: quos tanta verborum luculentia reddidisti claros, tanta linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu artem prædictam, ex disciplinis nobilibus natam, per quadrifarias Matheseis januas introisti. Tu illam in Naturæ penetralibus considentem, auctorum libris invitantibus, cordis lumine cognovisti: -- --. Hæc quia studiosius te legisse comperimus, prædicta nobis horologia quantocius transmittere maturabis; ut te notum in illa parte mundi facias ubi aliter pervenire non poteras. Agnoscant per te exteræ gentes, tales nos habere nobiles, quales leguntur auctores. Quoties non sunt crediturí qui viderint! quoties hanc veritatem lusoria somnia putabunt! & quando fuerint a stupore conversi, non audebunt se æquales nobis dicere, apud quos sciunt sapientes talia cogitasse.

In Epistola Theodorici ad Gundibaldum Burgundionum regem leguntur ista: *Quapropter salutantes gratia consueta, per harum portitores, præsentiæ vestræ, horologia cum suis dispositoribus credidimus destinanda. Unum, in quo humana solertia videtur colligi quod totius cæli noscitur spatia pervagari; aliud, ubi solis meatus sine sole cognoscitur, & aquis guttantibus horarum spatia terminantur. Habetote in vestra patria quod aliquando vidistis in civitate Romana. Dignum est ut bonis nostris vestra gratia perfruatur, quæ nobis etiam adfinitate conjungitur.*

Sed

Sed & citharœdum miſſurus Theodoricus ad Chlodoveum Francorum regem, Boethium noſtrum conſuluit, deditque ipſi curam deligendi alicujus idonei. Apparet id ex Epiſtola ipſius Theodorici ad Boethium, in qua hæc leguntur: *Quum rex Francorum convivii noſtri fama pellectus, a nobis citharœdum magnis precibus expetiſſet, ſola ratione complendum eſſe promiſimus, quod te Eruditionis Muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet enim vobis doctum eligere, qui diſciplinam ipſam in arduo collocatam potuiſtis attingere.*

Idem quoque ad Chlodoveum (quem Caſſiodorus Luduin vocat) victoria Alemannica elatum ſcribens; eum, ut moderatione & clementia victos ſibi devinciat, hortatur, ac tandem addit: *Citharœdum etiam arte ſua doctum pariter deſtinavimus expetitum, qui ore manibuſque conſona voce cantando, gloriam veſtræ poteſtatis oblectet: quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum judicaſtis magno opere dirigendum.* Hæc igitur ſtudia fuere Boethii.

Quæ dum tractat, eripitur ipſi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & ſtudiorum ſocia. Ejus Epitaphium (incertum, ſcriptumne a Boethio, an ab alio aliquo) tale legitur:

Elpis dicta fui, Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,

* * *

Porticibus ſacris jamnunc peregrina quieſco,
Judicis æterni teſtificata thronum.

Defuncta Elpide, Boethius ſecundam uxorem duxit Symmachi ſenatoris & conſularis viri filiam, Ruſticianam, ex qua duos filios paterni avitique ingenii ſpeciem præferentes ſuſcepit. Atque hos quidem conſulares vocat, non quod conſules fuiſſent, ſed quod viro conſulari eſſent progeniti.

Sequu-

Sequutus est postea Boethii tertius ultimusque consulatus, quem ille cum Symmacho socero suo gessit, anno CHRISTI DXXII. ætatis suæ LXVII. Ad eum vero petendum, ut & alios quoque honores, non ambitio Boethium, aut lucri spes, sed bonorum commune studium impulit. Ac videtur, Symmachum quidem consulem dedisse senatus Romæ novæ, Boethium vero senatus Romæ veteris. Huic Symmacho Boethius libellum inscripsit a se compositum *de S. Trinitate adversus Nestorii & Eutychetis errores*. Fuit enim S. Theologiæ inprimis studiosus Boethius; ac tunc quidem eo impensius, quod videret Orthodoxam de S. Trinitate sententiam vehementer ab Ostrogothis Arianis, ipsorumque rege Theodorico oppugnari. Scripsit ergo *de Unitate Trinitatis: utrum Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate substantialiter prædicentur*. Præterea, *de Fide, ad Joannem Diaconum: & de duabus in* CHRISTO *naturis*. Sed Boethius editis istis operibus odium sibi Theodorici regis conflavit, & in suspicionem apud ipsum venit capti de mutando reipublicæ statu, & vindicanda in libertatem Italia, consilii. Nec defuere qui hac occasione in ipsum aperte insurgerent; consulisque auctoritatem aperte oppugnarent: quibus omnibus Boethius, fretus recti animi conscientia, fortiter sese opposuit, neque est veritus, pro tuenda republica & privatorum civium jure, inimicitias potentiorum suscipere.

Primum ergo Conigastum exactorem repressit, miserorum civium fortunas nefarie invadentem, neque id semel tantum fecit, suo consulatu, sed sæpius. Postea Triguillam, regiæ domus præfectum, ab incœpta, jamque perpetrata injuria revocavit. Bona & innocuos cives, quos infinitis calumniis effrenis Gothorum avaritia divexabat, objecta periculis nominis sui auctoritate protexit. Provincialium quoque

que fortunas privatis præfectorum rapinis & publicis vectigalibus peſſumdari, apud regem Theodoricum queſtus eſt. Quumque acerba fame fervente, gravis atque inexplicabilis indicta coemptio profligatura Campaniam provinciam videretur, ipſe communis commodi cauſſa certamen adverſus præfectum prætorii ſuſcepit, & rege ipſo cognoſcente pro Campanis acriter contendit, & ne coemtio illa exigeretur, orationis ſuæ vi effecit. Paullinum, conſularem virum, cujus opes Palatinæ hirudines jam ſpe atque animo exſuxerant, faucibus accuſatorum famelicis eripuit. Albinum quoque, & ipſum virum conſularem, Cypriani delatoris accuſatione preſſum, defendit Veronæ, derivato etiam in ſe Cypriani odio: quumque rex ipſe majeſtatis crimen in Albinum delatum, ad univerſum ſenatum transferre conaretur, faceretque pro uno reos plures, Boethius noſter ingenti cum ſecuritatis ſuæ periculo ſenatum omnem graviſſima oratione defendit. Sed audiamus geſta a ſe in ſuo conſulatu referentem Boethium: *Suſceptæ ſunt mihi cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ: &, quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpoſitum domus ab incœpta perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter quam qui patiebantur, indolui. Quum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coemtio profligatura inopiâ Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi*

tendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. Paullinum, consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum, consularem virum, præjudicatæ accusationis pœna corrigeret, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satis ne magnas in me videor exacerbasse discordias?

Hisce a Boethio tempore sui consulatus gestis, quum regis & aulicorum odia in ipsum flagrarent, sequente anno, qui in Fastis Maximum consulem habet, accusatus est a Basilio, Opilione, & Gaudentio, hominibus flagitiose improbis, & (quia ipsi impium quoque Arii dogma ad exemplum sui regis sequebantur) Orthodoxo nomini infensissimis. Ex his Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem Boethii æris alieni necessitate, & spe regii favoris, descendit: Opilio vero & Gaudentius, qui ob multa flagitia exsilio destinati, ædium sacrarum, ad quas confugerant, se præsidio tuebantur, (etsi rex edixisset, nisi intra præstitutum diem Ravenna excederent, futurum ut extracti e templis, frontibus suis inusti urbe pellerentur) simulatque Boethii accusationem professi sunt, (quod quidem eopse die quo rex id ipsis comminatus fuerat, accidit) repente admissi, auditi, in gratiam regis recepti, ac pristinæ dignitati restituti sunt. Summa vero accusationis, vel delationis potius, hæc fuit: *Quod Boethius salvum senatum, ejusque auctoritatem esse voluisset. Quod delatori obstitisset, ne documenta adferret quibus senatum reum læsæ majestatis probaret. Quod restitutionem Imperii Romani molitus fuisset;* ad cujus capitis confirmationem ipsi literas quasdam tamquam a Boethio scriptas proferebant, quum essent a se confictæ. Dicebant etiam, Boethium ob ambitum dignitatis conscientiam suam sacrilegio polluisse. Theodoricus autem Ostrogothorum rex,

qui

qui hactenus, etsi ab Ecclesiæ sententia dissideret in articulo de Sancta Trinitate, æquum se atque humanum Orthodoxis præbuerat, ab hoc inde tempore cœpit ingenium a clementia ad crudelitatem, & ab humanitate consueta ad barbariem tyrannidemque transferre, sive blandientis fortunæ aura elatus, sive odio eorum quos intelligebat a sua sententia in religione alienos, sive quod ab illis, prætextu religionis propagandæ, & oppugnandæ hæreseos, mutationem reipublicæ metuebat. Tantum enim falsis accusationibus & fictis criminibus tribuit fidei, ut Boethium, quo vix alius, sicut antea intelleximus, ipsi fuerat dilectior, etiam insontem condemnarit, & publicatis ejus bonis omnibus, Ticinum (quod posteriores Papiam vocaverunt) relegarit, quingentis, ut ipse conqueritur, ab Urbe passuum millibus. Ipse ait, se bonis omnibus pulsum, dignitatibus exutum, existimatione fœdatum, ob beneficium supplicium retulisse : & ob studium propensius in senatum, morti proscriptionique damnatum fuisse.

In hoc carceris pedore, remotus a bibliotheca, pressus catenis, non fuit otiosus, neque dolori succubuit, sed medicinam petiit ex studiis sapientiæ, quæ sola animi ægritudinem lenire potest, & in summis malis sola est viri boni hereditas. Primum ergo scripsit ad exemplum Socratis, *Apologiæ*, *vel defensionis suæ librum*, *contra falsas malevolorum accusationes:* id enim ipse indicat his verbis: *Cujus rei seriem atque veritatem*, *ne latere posteros queat*, *stilo etiam memoriæque mandavi*. Scripsit quoque in eodem carcere *ad Symmachum librum de S. Trinitate*, quo sententiam B. Augustini breviter expressit. Scripsit leniendo dolori suo *libros istos quinque de Consolatione Philosophiæ*. Neque vero opus illetotum, prout instituerat, absolvit: habeo enim certissima

tissima argumenta quibus possum evincere, propositum Boethio fuisse, ex doctrina quoque Christiana ea superioribus addere quibus ad considerationem æternæ vitæ animus humanus attolli posset. Nam primum, non est verisimile, partem istam a Christiano homine, mortem ob oculos habente, fuisse præteritam; eumque qui de S. Trinitate in carcere scripsit, consolationem in adversis non petiisse ex disciplina CHRISTI, & doctrina rerum credendarum ac sperandarum libris sacris explicata: deinde, ipse philosophica ista proponens, pollicetur quædam altiora. *Hæc*, inquit, *nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, quum tempestivum fuerit, exponam.* Vides ne, Nobilissime Juvenis, Sapientiam ipsi promittere majora quædam, & efficaciora? Adhæc, libro quarto Boethius Philosopiam compellans, eam vocat *veri præviam luminis:* non igitur in parte illa statuit subsistere, sed progredi ulterius ad majus lumen. Jam, quod paullo post dicitur: *Decursis omnibus quæ præmittere necessarium puto, viam tibi quæ te domum revehat ostendam. Pennas etiam tuæ menti quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsa, sospes in patriam, meo ductu, mea semita, meis etiam vehiculis revertaris.* Nemo non videt, rerum tractandarum propositionem hisce verbis contineri. Promittit autem, se primum præmissurum quædam, postea se quædam subjuncturum. Quæ præmissurum se ait, habemus: alteram partem desideramus in qua erat ostensurus viam quæ hominem domum, id est in cælum, ducat; quæque pennas ipsius menti affixura erat, quibus se in altum posset tollere, atque ita sospes in patriam, hoc est cælum, reverti. Ex his apparet, libros istos nondum esse perfectos. Sed quid cesso valido & in-

concus-

concussæ auctoritatis argumento idem probare? Initio libri quinti sic loquitur Boethius de Philosophia: *Dixerat, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat.* Quænam? illa scilicet quæ ex Christianæ religionis mysteriis peti possunt; quum Boethius sermonem injicit de Casu, de Libero arbitrio, & Concordia præscientiæ divinæ cum libertate arbitrii, quæ tractatio usque ad finem libri sese extendit. Sequitur igitur, nondum id quod docere instituerat, plene esse absolutum, sed desiderari partem illam quæ viam ad cælum monstrat, quæ ex sola CHRISTI doctrina peti debet. Indicat hoc ipsum clarius postea Philosophia, quum ait: *Festino debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua in patriam evehāris, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen a propositi nostri tramite paullisper aversa sunt; verendumque est ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis.* Devia vocat disputationem de Casu, de Libertate arbitrii humani, & Concordia divinæ præscientiæ cum libertate arbitrii. Emensio autem recti itineris, & via quæ in patriam ducit quam nos desideramus, erat futura pars illa propria Christianitatis in qua Philosophia ipsum per infamiam, accusationes, carceres, mortem, omniaque adversa duxisset ad vitam æternam, & beato CHRISTI Servatoris, ac Prophetarum atque Apostolorum choro conjunxisset.

Neque vero quia CHRISTI & Apostolorum non meminit in his libris Boethius, propterea minus efficax Consolatio ejus videri debet, quandoquidem ea ipsa quæ dicuntur, vera, & scripturis divinis sunt congrua. Magis autem æstimanda est divina veritas ex ratione, quam ex verbis hoc aut illo modo prolatis. Ratio enim semper uniformis est, verba pro scribentis aut loquentis arbitrio mutari

possunt. Joannes Sarisberiensis, vir, etiam quum de nugis scribit, gravissimus, *Licet*, inquit, *liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis est, quum ad reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat.*

Cetera quæ ad Boethii nostri in carcere Ticinensi agentis statum conditionemque pertinent, possunt intelligi ex sermone Philosophiæ ad Boethium: *Viget*, inquit, *incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer, &, quod vitæ pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. Vivit uxor, ingenio modesta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter includam, patri similis. Vivit, inquam, tibique tantum, vitæ hujus exosa, spiritum servat, &, (quo uno felicitatem minui tuam vel ipsa concesserim) tui desiderio lacrimis ac dolore tabescit. Quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti specimen elucet ingenii?* Atque hæc quidem ita sese habent. Nunc ea videamus quæ ad ipsius obitum faciunt.

Præerat in Oriente rebus humanis Justinus Imperator, ipse etiam ex gente Anicia, vocatus enim fuit FL. ANICIUS JUSTINUS; atque ita nomen ejus nummi referunt. Hunc necesse est cognatum fuisse nostro Boethio. Proposuit autem Justinus edictum, ut Arianorum ecclesiæ ubique Catholicis cederent. Per id ægre tulit Theodoricus Italiæ rex, quod & ipse Arianus esset, & toti sectæ faveret. Is idcirco Joannem Episcopum Romanum Constantinopolim misit, qui ipsius verbis Imperatorem Justinum moneret ut ereptas Arianis in Græcia & Asia ecclesias restitueret, neque ullum ipsis negotium faceſſeret; sin minus, se eadem omnia

Catho-

Catholicis in Italia illaturum quæ Arianis intelligeret in Asia omnique Græcia facta esse. Profectus ad Justinum Joannes Papa, non paruit regis mandatis, sed, ex consilio & jussu Justini, quacumque iter fecit, ecclesias omnes sententiæ orthodoxæ consecravit. Itaque reversum Theodoricus Ravennam ad se evocavit, una cum Symmacho Boethii socero: atque illic primum Joannem, tamquam reum majestatis, carceri inclusum, fame, siti, aliisque incommodis interemit: postea etiam Symmachum, ut conscium rerum adversus Arianos gestarum; ac tandem quoque Boethium: quem ille Ticini, resecta in carcere cervice, occidi jussit, anno CHRISTI DXXVI. qui Theodorici regis fuit XXXIV. Justini Imperatoris nonus, Boethii vitæ LXXI. Joannis Papæ ultimus, & Felicis primus. Ostenditur hodieque Ticini turris lateritia, in qua Boethius detentus in vinculis fuit. Corpus ejus cives in templo B. Petri condidere, sub cælo aureo, sacello B. Augustini, qua parte in adytum templi adscensus incipit, estque ejus monumento insculptum hoc Epitaphium:

Mæoniæ & Latiæ linguæ clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
Sed quem mors rapuit, probitas evexit ad auras;
Et nunc fama viget maxima, vivet opus.

Nec superfuit diu Joanni, Symmacho, Boethio, Theodoricus; ipso enim illo anno mortuus est.

Post obitum ejus Amalisuenta, Theodorici filia, Athalarici mater, vidua Eutharici, omnes Boethii statuas prostratas Romæ erexit, & heredibus patrimonium incolume reddidit. Theodobatus quoque rex, quem Amalisuenta soror ad regnum promoverat, Maximum quemdam ex gente Anicia ad primiceriatus provehens dignitatem, adscivit in regiæ stirpis conjugem, ut est apud Cassiodorum lib.x.epist.xi.

Denique quadringentis ſeptuaginta poſt annis, hoc eſt anno CHRISTI CMXCVI. Otho III. Auguſtus, oſſa Boethii, ſepulcro in quo eum in diem uſque abdita jacuerant, educta, elevari, & in tumba marmorea exaltari fecit. In cujus rei memoriam Gerbertus, is qui Rhemenſi Archiepiſcopatu abdicato Epiſcopus Ravennas, ac tandem Pontifex Maximus adſumto nomine Silveſtri II. factus eſt, hoc carmen eo tempore condidit:

Roma potens, dum jura ſuo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen, Severine Boethi,
Conſulis officio rerum diſponis habenas,
Infundis lumen ſtudiis, & cedere neſcis
Græcorum ingeniis: ſed mens divina coërcet
Imperium mundi. Gladio bacchante Gothorum
Libertas Romana perit. Tu conſul & exſul
Inſignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, ſummas qui prægravat artes,
Tertius Otho ſua dignum te judicat aula,
Æternumque tui ſtatuit monumenta laboris,
Et bene promeritum, meritis exornat honeſtis.

Expoſui breviter, Nobiliſſime Juvenis, ea quæ de vita Fl. Anicii Manlii Torquati Severini Boethii dicere habui. Supereſt ut de hoc opere pauca ſubjiciam. Sunt quidem omnes Boethii libri graves & eruditi, ſed in his de Conſolatione Philoſophiæ, neſcio quomodo noſter auctor ſeipſum vicerit. Ac puto, homines quo ſunt morti viciniores, eo plus experiri in ſe divinitatis; eoque communem vitæ ordinem egreſſos, majora dicere, facere, videre, cogitare, quam in omni vita acta fecerint; quæ res ingens momentum habet ad probandam immortalitatem animorum. Boethius igitur in carcere animum ſuum a rebus aliis omnibus abductum revocavit ad conſiderationem beatitudinis; ſcripſitque Conſolationem iſtam verbis ſententiiſque ita numeroſam,

roſam, ut nihil poſſit concipi elegantius. Accipe Julii Cæſaris Scaligeri judicium, ex ipſius Hypercritico: *Boëthii Severini ingenium, eruditio, ars, ſapientia facile provocat omnes auctores, ſive illi Græci ſint, ſive Latini. Sæculi barbaria ejus oratio ſoluta deterior invenitur: at quæ libuit ludere in poëſi, divina ſane ſunt. nihil illis cultius, nihil gravius. neque denſitas ſententiarum, venerem, neque acumen abſtulit candorem. Equidem cenſeo, paucos cum illo comparari poſſe. Valla docet eum Latine loqui: ut Vallam Boëthius bene ſapere.*

Forma libri eſt Dialogiſtica, non μονοπρόσωπος: & in Dialogo ipſo non interloquuntur nudæ perſonæ, ſed intercedit ſæpe ipſe Boethius, narrans multa, & filo orationis ſuæ conſuens, atque contexens ea quæ a ſe, quæque a Philoſophia differuntur. Dictio eſt varia, modo ſoluta, modo pedibus adſtricta; ipſe Proſam vocat, & Metrum.

Libri ſunt quinque. Primus habet querelam & lamentationem Boethii, ex collatione ſtatus prioris cum præſente.

II. Secundo libro applicat Philoſophia leviora quædam fomenta, docetque, injuſte Boethium de fortuna queri.

III. Tertius liber certiora continet adverſus animi ægritudinem remedia, & rejecta falſæ felicitatis ſpecie, veram beatitudinem oſtendit.

IV. Quartus docet, omnes malos infelices & imbecillos eſſe, bonos vero ſemper beatos & potentes, Deo cuncta regente. Hic agitur de Providentia & Fato; doceturque, nullam eſſe fortunam malam.

V. Quintus eſt de Caſu, de Libertate arbitrii, & Concordia libertatis cum præſcientia divina.

Quibus ſi ſextus acceſſiſſet de vita æterna, in quo oſtendiſſet, ad vitam illam contendentibus fe-

renda esse multa adversa, exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum, haberemus plenam & consummatam adversus omnia hujus vitæ mala Consolationem.

Habes, Nobilissime Juvenis, ea quæ ad aureolum hunc Boethii libellum præmittenda duxi. Hæc autem sub tuo nomine publice conspici volui, ut exstaret aliquod mei in te adfectus, amicitiæque ab utroque avo, patreque insuper, & patruo, viris omni sæculorum memoria dignissimis, ad te usque cum vero cultu derivatæ, testimonium. Si jam hæc usui non sunt, proderunt forte olim. Non debet autem te offendere quod partes docendi Boethius tribuat Philosophiæ; neque enim vel alienum est a Philosophiæ munere tractare res divinas; vel proprium ejus tractare tantum res profanas. Omnis veri consideratio pertinet ad Philosophum. Philosophatur Physicus de rebus naturalibus; Ethicus de moribus; Mathematicus de quantitatibus; Metaphysicus de supernaturalibus; Theologus de rebus divinis. Nulla veri consideratio a Philosopho aliena, nulla non ejus propria est. Philosophatur Paullus, philosophantur Prophetæ: ipse etiam Dominus noster in divinis suis & salutaribus concionibus philosophatur.

Quæ quum ita sint, cogita, Philosophiam nostram dum adversus animi ægritudinem remedia proponit, proprio suo fungi munere; & Boethium nostrum æstima vel propter se, vel propter me, vel propter remedia adversus ancipites humanæ vitæ casus. Vale.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII VITA

JUL. MARTIANO ROTA *SCRIPTORE.*

ANicius Severinus Boethius, Romanus, & nobilitate majorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit quibus Italia a Barbaris oppreſſa tenebatur. Natus eſt enim non ita multis poſt annis quam ab Alarico Roma caperetur, floruitque Theodorici regis tempeſtate. Theodoricus hic a Zenone cum ingentibus copiis miſſus, ereptam Odoacri Italiam ſibi vendicaverat; Ravennæque regni ſede locata, cuncta pro libidine adminiſtrabat: quod videns Boethius honeſtis diſciplinis animum applicuit, id ſibi tantum ſupereſſe intelligens quod homine libero dignum foret. Eruditus itaque Græcis & Latinis literis ab adoleſcentia cum eſſet, quædam primum ex Euclide tranſtulit, atque ita tranſtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de ſuo adjungeret; ac quod nondum Ariſtotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum aſtruere docuerit. Arithmeticam poſtea, Nicomachum, non ut interpres, ſecutus, ſed ſuo uſus judicio, Latinis verbis reddidit. Et inde Muſicam, perplexam & involutam diſciplinam, ex optimis quibuſque collegit: qua in re & Ariſtoxeni copiam, & Pythagoræ judicium expreſſit. Exſtat Theodorici regis ad Boethium epiſtola, quæ & Prolemæi Syntaxin, & Archimedis

Mechanicen ab eo Latinitate donatam affirmat. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum quæ vir tantus mente agitabat. Philosophiam enim Latinis literis illustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam quæ ceteras obscuravit, ab Aristotele invectam, & a tot præstantibus ingenio viris, ætate tam longa celebratam. Id ipse his verbis significat: *Ego omne Aristotelis opus, quodcumque in manus venerit, in Romanum stilum vertens, eorum omnium commenta Latina oratione præscribam; ut si quid ex Logicæ artis subtilitate, & ex Moralis gravitate peritiæ, & ex Naturalis acumine veritatis, ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem.* Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher compendio transtulerat, explanavit, & eumdem a se mox interpretatum novis rursum expositionibus illustravit. Prædicamentis manum admoverat, cum ecce consul Romæ creatur. hoc ipse suis verbis significat: *Etsi nos curæ officii consularis impediunt, quo minus in his studiis omne otium, plenamque operam consumimus, pertinere tamen videtur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina cives instruere. Nec male de civibus meis merear, si, cum prisca hominum virtus urbium ceterarum ad hanc unam rempublicam imperium transtulerit, ego ad id saltem quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ civitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum consulis vacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod ubicumque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare.* Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse convincitur quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boethium omnia, non pleraque, relegatum scripsisse. Ad consulatum autem juvenis pervenit favore principum civitatis. puerum enim a patre relictum

lictum curandum ſuſceperant, quod & antiqua Manlii Torquati familia prognatum ſcirent, & novam Anicii proavi indolem perſpectam in ipſo haberent. Primo ejus conſulatu, rex Hunnorum & Italiæ Odoacer, Phœba Rugorum duce victo captoque potitus eſt, ſicuti Caſſiodorus tradit; qui bis ſolum, cum Symmacho ſemel, ipſum in conſulibus nominat. Non ſolum autem dignitatem hanc ipſe adeptus eſt, ſed duos etiam filios ſuos, quod numquam antea contigerat, conſules eodem tempore vidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boethius in curia Theodoricum tum primum Romam accerſitum, S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudavit, & in circo duorum conſulum medius triumphale convivium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo conſulatu Symmachum ſocerum habuit; cum quo magiſtratum ita geſſit, ut commune bonum privatis amicitiis præferret. Accidit ut Paullini conſularis opes regii ſatellites appeterent: hominem ingenue tutatus eſt. Albinum falſo Cyprianus accuſavit: innocentem conſularem virum oſtendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coëmtionem Tyranni procuratores indixerant: eam exigi conſul non ſuſtinuit. Triguillam quoque regiæ domus præpoſitum multoties ab injuria dejecit, & Conigaſtum fortunas optimi cujuſque inſectantem compeſcuit. Hiſce rebus factum eſt ut regis indignationem incurreret, perditorumque delationibus in exſilium pelleretur. Accuſationis ſumma hæc fuit: Quod ſenatum læſæ majeſtatis accuſaturum prohibuerit; quod ad Anaſtaſium imperatorem literas miſerit de recuperanda libertate. Delatores, perditis moribus homines tres exſtiterunt; Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exſilio damnati, Baſiliuſque pridem a procuratione domus regiæ dejectus, obæratuſque plurimum. Purgaſſet facile Severinus objecta crimi-

crimina, si coram delatores arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. Sed vel iratus oblatam sibi ultionis occasionem amittere, vel improbus a se excitatam calumniam dissolvere noluit. Absens itaque vir, & innocens, & grandis natu Boethius, malorum conspiratione relegatus est; nec a bonis in patria retentus, Ticinum secessit, urbem in Insubribus positam, & sibi a tyranno præscriptam. In quam simul atque venit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de Consolatione volumen, Ciceronem imitatus, conscripsit. Nam sicut ille, quo filiæ desiderium levaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam supervivere monstrat: ita Severinus de falso & vero bono, deque providentia disputat, & omnia voluntate divina mortalibus evenire declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit. Boethius utramque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, numquam defuisse. Sed quid naturali Philosophia difficilius? quid Dialectica spinosius? at utramque disciplinam sic oratione sua pervagatus est, ut abditissima quæque cuivis promta reddiderit. Neque vero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed Philosophiæ penetralia ingressus, ea Latinis hominibus primus referavit quæ princeps Aristoteles de industria pluribus occultaverat. Qua in re optimos quosque consuluit: Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium; de quorum sententiis, tamquam honorarius arbiter, dijudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de Enuntiatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta; in quorum tertio cum de tribus contingentium modis se melius scripsisse dicat

in

in libris Phyſicis, ſuſpicandum reliquit, ſe Naturalem quoque Philoſophiam enucleaſſe. Verum hactenus tam hi deſiderantur commentarii, licet fuerint Tarviſium hinc nuper aſportati, quam illi quos in Analyticen & Topicen emiſit. Siquidem & hos ipſe citat, & in Topica Ciceronis ſeptem libros a ſe confectos profitetur, opus varium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quam a Victorino fruſtra tentatum. Platonis Dialogos ipſe Latinos facturum ſe recepit, factos Caſſiodorus aſſeverat. Mirarer quomodo tanta præſtare potuerit, niſi divina illa in librum Ariſtotelis de Interpretatione commentaria biennio ſcirem ab eo confecta: quod tempus vix evolvendis tot expoſitoribus ſatis fuiſſe videtur, nedum eorum ſententiis plerumque controverſis, & dijudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris eſt ferme nullus qui in hunc librum non ſcripſerit: quod & magnopere quidem neceſſarius ſit, & multa doctrina refertus, ſed acumine ſententiarum & verborum brevitate perobſcurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus ſuperatis Alpibus Clodovejum ſocerum Francorum regem ingenti prœlio profligavit. Ceterum Severinus non tantum in interpretando & exponendo Ariſtotele verſatus eſt, ſed pleraque etiam ipſe veluti procreavit. Horum in numero ſunt pulcherrimi illi quatuor de Differentiis Topicis libri, quibus Dialecticos locos a Rhetoricis dirimit; & totidem alii de utroque Syllogiſmo, item de Diviſione & Definitione ſinguli. Nam qui ad Syllogiſmos Categoricos introductorius inſcribitur, titulum ſubornatum habet, cum libri Ariſtotelis de Enuntiatione vel breviarium ſit, ut ipſe appellat, vel certe idem quod primus de Categoricis Syllogiſmis. Opus quoque de Scholaſtica diſciplina, non titulum modo, ſed & elocutionem & inventionem mentitur:

tur: aliter enim Boethius scripsisset si ea de re scribere voluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa; sicuti decem libris Decades, & novem Enneades. Hebdomadas Varro primus inscripsit, deinde hic ipse: ex quibus libellus de Substantiæ bono, & alius de Unitate & uno sumtus est; reliqua aut edita non sunt, quod ea sibi, ut significare videtur, commentatus esset, aut ad nos usque non pervenerunt. Hebdomadas juvenis composuit, velut & de duabus naturis & una persona CHRISTI. Hoc ut ita existimem, ejus verba faciunt: *Episcopus*, inquit, *scriptor epistolæ tamquam valde necessarium cum præterire noluisset, e duobus naturis* CHRISTUM *consistere, & in duabus æqualiter, Catholicos credere, novitate dicti perculsus, meditabar omnes animo quæstiones.* Decretum hoc fuerat Concilio Chalcedone celebrato, illucque Leo Romanus Episcopus venerat: cujus epistola Romam missa, cum postea nitentibus acephalis condemnatum jam dogma revocare, pluribus convocatis Romæ legeretur, nec satis jam quid decerneret intelligeretur, ansam Boethio dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adjungebat, & Eutychetem, qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo si quis ab Imperatore Leone, qui rejectam sub Martiano Nestorii & Eutychetis opinionem fovebat, ad Justinum usque supputet annos, paullo minus quinquaginta deprehendet; quibus de Boethii vita detractis, prima juventutis tempora relinquentur. Verum hæc ut libuerit quisque accipiat; illud certe non admittendum contenderim, Boethium morte præventum Musicam non absolvisse. Nam quod objiciunt aliqui, titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contra-

riam

riam ſententiam potius trahit, abſurdum eſſe exiſtimantes, nondum conſcriptis rebus velle nomen imponere. Quod ſi quid imperfectum Severinus reliquit, id ipſe Theologiam fuiſſe cenſuerim: ſatis enim ſuperque Philoſophiam illuſtraverat. Itaque divina reſtabant: & jam multum proceſſerat, Auguſtinum ſecutus, ut ipſe de Trinitate ad Symmachum ſcribens affirmat: *Vobis*, inquit, *inſpiciendum eſt, an ex beati Auguſtini ſcriptis ſemina rationum in nos venientia fructus aliquos intulerint*. Ex quibus illud etiam conjicere poſſumus, cur nono demum anno Theodoricus Severinum & Symmachum necarit: an quia ſenex in opinionem Arii defecit, & inimicus adeo Catholicis evaſit, ut eorum templa diruere in Italia voluerit, ſi Juſtinus Arianos in Aſia non reſtitueret. Propugnatores autem ſani dogmatis cum alias ſemper, tum præcipue eo tempore, Boethius & Symmachus exſtiterunt. Quamobrem tyrannus conjectos in carcerem obtruncari juſſit. Ticini incolæ ſemper a majoribus traditum conſtanter aſſeverant, Severinum, cum regius ſpiculator letale vulnus intuliſſet, utraque manu divulſum caput ſuſtinuiſſe, interrogatumque a quonam ſe percuſſum exiſtimaret, Ab impiis, reſpondiſſe; atque ita cum in vicinum templum veniſſet, & flexis genibus ante altare ſacra percepiſſet, poſt paullum exſpiraſſe. Exſtinctus divinos honores a noſtris conſecutus eſt, quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem ſuſtinuerit. Sunt qui ſcribant, ipſum antea Ravennam accerſitum, prætorioque regis præpoſitum, mox cum aliquot ſenatoribus occiſum: quod Symmacho potius convenire videtur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta etiamnum Ticini monſtratur, Boethii carcer; ſepulcrumque ejus in æde beati Auguſtini viſitur, qua parte in adytum templi aſcenſus incipit, hoc Epitaphio inciſum:

Mœo-

Mœonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perii, missus in exsilium.
Et quia mors rapuit, probitas me vexit ad auras.
En nunc fama viget maxima, vivet opus.

Circumfertur & aliud Elogium, quo sepulcrum ejus exornabatur antequam illic a Luitprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad ejus vitam facientia, subjunximus:

Ecce Boëthus adest in cælo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo,
Ticini senium duxit in exsilio.
In qua se mœstum solans dedit urbe libellum;
Post ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis viri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit: ultimus omnium qui ex antiquis Romanis aliquid literarum monumentis consecrarint; primus omnium qui Aristotelicam disciplinam Latinis literis illustrare cœperint; tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab ejus sententiis nulla ferme sit provocatio. Hujus morte magnam rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque Philosophiæ peritissimus & pollicitus fuerat, & nisi vitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Ultio tamen paullo post insecuta est divinitus. Nam cœnanti Theodorico cum piscis caput illatum esset, visus est sibi rex in eo videre Symmachi faciem inferius labrum mordicus apprehendentem, torvisque oculis subinde minitantem. eo spectaculo consternatus tyrannus in morbum incidit, &, simulatque quod viderat id se vidisse confessus est, exspiravit. Ictu sanguinis mortuum sui divulgarunt: verum Amalisuenta rei conscia, cum in regno succedisset, patris acta contra jus & fas decreta rescidit; & Severini ac Symmachi bona in fiscum red-

acta

acta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius a Justiniano missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethii multi fuerunt: primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis vita: secundus Epicureus, quem Plutarchus in Conviviis introducit: tertius Cretensis, Aristotelis studiosus, & vir consularis, a Galeno celebratus. Præter hos alii duo fuerunt & Philosophi ambo & Peripatetici; unus hic ipse, de quo satis jam dictum est, Patricius Romanus; alter Græcus & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius ut Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in literis existimationis uterque: primus Gratiani & Valentiniani temporibus; secundus Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circumferuntur, crebraque de eo in Macrobii Saturnalibus mentio habetur. Hujus nihil quidem exstat. sed, ut Boethii testimonium præteream, Priscianus Cæsarienſis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus videretur.

QUÆ-

QUÆDAM CL. VIROR. DE

BOETHIO TESTIMONIA.

Gerardus Jo. Voſſius de Poetis Latinis cap. v.

Quibus temporibus in Oriente Zeno, poſteaque Anaſtaſius, in Italia Odoacer, & exinde Theodericus rexit, claruit Anicius Manlius Boethius Severinus, vir Latine & Græce doctiſſimus, in omni diſciplinarum genere excellens, quoque Roma a Varronis temporibus non habuerit undecumque doctiorem. Quantum idem carmine valuerit, oſtendunt libri V. de Conſolatione Philoſophiæ, quos exſul Ticini ſcripſit. Omnino nihil in poeſi venuſtius habuit vel illud ævum, vel etiam quod proxime anteceſſit.

Guilielmus Cave Scriptorum Eccleſiaſticorum Hiſtoria Literaria pag. 321.

Et quidem Boethium clam literas ad Græcos miſiſſe, atque Urbem & ſenatum ex impiis Theodorici manibus eripere, & Græcorum defenſioni ſubdere conatum, aperte tradit antiquus admodum Prologus literis Saxonicis ſcriptus, libris de Conſolatione Philoſophiæ præmiſſus, quem ex veterrimo Codice Bibliothecæ Ambroſianæ apud Mediolanenſes effert Cl. Mabillon. Itin. Ital. pag. 221. --- De V. Conſolationis Philoſophiæ libris hæc habet vetuſtiſſimus ille Prologus cujus ſupra ex Mabillonio mentionem fecimus: *Poſtquam a rege reus majeſtatis convictus eſt, juſſus eſt retrudi in carcerem; in quo repoſitus hos libros per ſatyram edidit; imitatus videlicet Martianum Felicem Capellam, qui primus libros de Nuptiis Philologiæ & Mercurii eadem ſpecie poëmatis conſcripſerat. Sed iſte longe nobiliore materia & facundia præcellit; quippe nec Tullio impar ſit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

EX.

EXCERPTA EX JO. ALBERTI FABRICII BIBLIOTHECÆ LATINÆ *LIB. III. CAP. XV. AD* SEVERINUM BOETHIUM SPECTANTIA.

Boethii ætas. 1. *Libri de Consolatione Philosophiæ.* 2. *Sacri argumenti scripta.* 3. *Alia.* 4. *Boethii operum editiones. ibidem. Liber de Disciplina Scholarium Boethio male tributus.* 5. *Scripta Boethii deperdita.* 6.

I. ANICIUS MANLIUS TORQUATUS SEVERINUS BOETHIUS, (*a*) Romanus, scriptor Christianus, seculo post CHRISTUM natum sexto d ine-

(a) *Alii Boethii in veterum monumentis celebrati colliguntur a Bisciola lib.* 3. *Horarum Subsecivarum cap.* 5. *quibus adjici plures possunt.* (1) *Boethus pictor apud Plin.* (2) *Boethus Tarsensis poeta de quo Strabo lib.* 14. (3) *Boethus Stoicus Ciceroni memoratus.* (4) *Boethus Peripateticus Sidonius Strabonis* συμφοιτητὴς, *Diodori Sidonii frater, teste eodem Strabone lib.* 16. (5) *Alius Boethus Peripateticus Vir Consularis, & Galeni qui libros illi quosdam dicavit, amicus.* (6) *Boethus præfectus prætorio sub Valentiniano II. occisus teste Cassiodoro in Chron. & Paullo Diacono lib.* 15. (7) *Boethus Platonicus auctor lexici duplicis in Platonem de quo Pho-*

ineunte, ſummis honoribus functus, cum Theodorici Gothorum regis tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt, cujus rei Theodulfus (*b*) Aurelianenſis meminit his verbis :

Ipſe Severinus magna eſt dejectus ab urbe
Conſul Romana clarus ab arce procul.

Ticini cum ſocero (*c*) in carcerem detruſus poſtquam paullo ſupra ſemeſtris ſpatium in eo vitam pro-

Photius cod. 154. *ſeq.* (8) *Vulfinus Boethius, Epiſcopus Pictavienſis circa A. C.* 830. *qui ſcripſit de vita & reliquiis Juniani Nobiliacenſis.*

(b) *Lib.* 4. *carminum pag.* 221. *edit. Sirmondi. Adde Paullum Diaconum lib.* 17. *& excerpta antiqui auctoris, quæ cum Ammiano edidit Valeſius. Gerberti Epiſcopi Epigramma in ſtatuam Boethii ab Ottone III. poſitam lib.* 2. *Poëmatiorum veterum a Pithœo collectorum pag.* 55.

(c) *Uxor quoque* Elpis *Boethium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod affert Gyraldus Dial.* 5. *de Poetis, ubi illam literarum & Poëtices laude celebratam fuiſſe oſtendit ex duobus ejus qui exſtant hymnis in Apoſtolos non vulgari ſtilo, quorum unus incipit :* Aurea luce ; *alter vero :* Felix per omnes. *Ceterum in carcere Boethius libros de Conſolatione ſcripſiſſe traditur, velut aliis quoque contigit eruditis, carcere pro Muſeo uti, cujus rei exempla habes in Vignolii Marcillii T.* 1. *Miſc. literar. p.* 185. *ſeq. & in Actis eruditor.* 1693. *pag.* 365. *Quid vero in mentem venit H. Glareano, ut præf. ad Boethii opera ſuſpicaretur, Conſolationem non ipſius Boethii eſſe ?* Atqui ſi quæras, *inquit in præf. Operibus Boethii præmiſſa ad Fuggerum*, quem auctorem ejus operis putem, haud facile dixerim; conjectura tamen haud exigua colligimus fuiſſe aliquem non indoctum, aut aliquot potius doctos qui in gratiam optimi Viri, hujuſmodi lamentationem inſtituerint, velut funebre ſolatium injuſte cæſo. Nam Boethium haudquaquam tam ſtupidum fuiſſe putandum eſt, cum in carcere detineretur, ut tyrannicæ injuriæ meminiſſe tam importune voluerit.

produxiſſet, petens ſolatium a philoſophia & literis, A. C. 524. juſſu ejuſdem Theodorici eſt interfectus. Vir utraque lingua doctiſſimus, verſuum quos compoſuit ſuaviſſima gravitate paucis comparandus, & in omni philoſophiæ genere excellens.

II. Exſtant ejus

De Conſolatione Philoſophiæ lib. V. (*d*) elegantiſſimi, ſoluta partim oratione, partim verſibus (*e*) ſcripti. Hos *Angloſaxonice* quondam liberiore paraphraſi tranſtulerat Ælfridus rex, qui obiit Anno CHRISTI 906. Prodiit illa translatio e Franciſci Junii apographo cura Chriſtophori Rawlinſon, Collegii Reginæ Socii. Oxon. 1698. 4. *Græce* vertit Planudes, ex cujus interpretatione nonnulla profert Lambecius lib. 7. commentar. de Bibl. Vindobonenſi p. 145. ſeq. *Hebraicam* verſionem R. Samuelis Ben *Banſchat* (בנשת *Banaſtum* vocat Bartoloccius T. 1. Bibl. Rabbinic. p. 503. in Vaticana MStum haberi teſtatus) memorat Hottingerus Bibl. Oriental. pag. 28. Omitto *Italicas* translationes, „ Anſelmi Tanſi. Venetiis 1531. Ludovici „ Dominici, elaboratam juſſu Coſmi I. Magni E„ truriæ Ducis, hortatuque Caroli V. Imperato„ ris. Florentiæ apud Laurentium Torrentinum

 „ 1550.

(d) *In Ælfridi Regis verſione non in quinque libros, ſed capita 42. hoc opuſculum diſtinguitur, ut diſtinctio in libros fortaſſe non ſit ab ipſo Boethio. Confer Goldaſtum ad Parænetico veteres.*

(e) *In metris Boethius fere ſemper imitatur & exprimit Senecæ Tragœdias, ut Sitzmannus in Epiſtola ad Putſchium teſtetur, nullum fere eſſe verſum in Boethio qui non e Seneca deſumtus videatur. Gaddio quidem judice T. 1. de ſcriptoribus non Eccleſiaſticis p. 206. unumquemque Platonis Dialogum ſeorſim ſuperat, etſi omnibus ejus Dialogis conjunctim ſumtis debet concedere. Quod ridiculum mihi videtur Gaddii judicium.*

„ 1550. in 8. Cosmi Bartholi Patricii Florentini. „ ibidem 1551. 8. necnon Benedicti Varchi, con- „ fectas nutu ejusdem Cosmi Medices. ibid. 1551. „ 4. & 1584. 12. cum notis marginalibus Roberti „ Titii. tandemque Th. Tamburini. Panormi. „ 1657. 12. „ *Anglicam* (f) Mich. Walpolns, *Germanicas*, *Belgicasque*, & *Gallicas*, sive editas illas, sive ineditam Jo. Clopinelli, cujus specimen exstat in Verderii Bibl. Gallica pag. 676. & *Hispanicas* Antonii de Genebrada, Alberti de Agrayo, & Augustini Lopesii, qui notas addidit. Pinciæ 1598. fol. & 1604. *Petri de Alliaco* MSS. commentariorum in hos libros meminit Jo. Launojus Tom. 2. Histor. Academ. Navarr. p. 479. Prodiit hoc opusculum Boethii cum *Jodoci Badii* Ascensii notis Paris. 1502. 4. cum commentario *Thomæ* (g) Aquinatis „ Norimbergæ per Antonium Coburger „ 1473. fol. & ibid. 1476. Prid. Id. Novem. & „ Pinarolii per Jacobum de Rubeis. 1479. fol. 8. „ Kal. Non. Ven. 1479. per Jo. de Forlivio, fol. Col. „ 1481. per Jo. Koelhoff de Lubeck. fol. die xxv. „ Maji. & per eumdem 1482. & 1488. & ibid. in „ 4. 1494. & Gallice ex vers. Jo. de Meun. Lugd. „ 1483. per Gulielmum le Roy. fol. De Consol. „ Philosoph. cum D. Thomæ Aquinatis comment. „ & de Disciplina Scholarium. Lovanii 1484. & „ 1485.

(f) *Elisabetham quoque Angliæ reginam hos Boethii de Consolatione Philosophiæ libros Anglice vertisse testatur Vossius in dedicatione Aristarchi, & ante Vossium Cambdenus. Æmulati Boethium sunt Bernhardus Silvester de planctu animæ, & Alanus de Insulis de universitate Mundi.*

(g) *Rectius Thomæ Anglico tribuitur hic commentarius. Vide Renati Vallini notas pag. 60. Nicolai Traves Anglici Ord. Prædicator. glossulas memorat Labbeus Bibl. MSS. pag. 276. Confer Veteres Glossas editas a Barthio LVI. 10. Adversar.*

„ 1485. per Jo. de Weſtphalia, fol. Gandavi 1485. „ fol. Belgice. *Vide* Orland. de Origine Typograph. „ pag. 299. „ Lovan. 1487. fol. Lugd. 1514. 4. & inter Doctoris Angelici opera, T. 18. Venetæ & Antw. editionis. Cum commentariis *Jo. Murmellii* & *Rodulphi Agricolæ*, Daventriæ 4. & inter alia Boethii opera Baſil. 1546. 1570. fol. Præterea e recenſione *Theodori Pulmanni*, Antw. 1562. 1580. 12. & cum animadverſionibus *Jo. Bernartii* Antw. 1607. 8. & eodem anno eademque forma Hanoviæ cum obſervationibus eximiis *Theodori Sitzmanni* & Pulmanni libro de metris Boethianis. Porro ex *P. Bertii* recenſione, præmiſſa prolixa de Boethio ejuſque ſcriptis præfatione Lugdun. Bat. 1633. 24. Eadem præfatio præfixa legitur editioni cum notis Sitzmanni, & variorum, vulgatæ ibid. 1671. 8. Denique in uſum Delphini illuſtravit *P. Callyus* Pariſ. 1680. 4. *Renatus* quoque *Vallinus* elegantem librorum de Conſol. Philoſophiæ editionem cum eruditis notis in lucem miſit Lugd. Bat. 1656. 8.

III. Ab eodem illis ſubjecta ſunt ſimiliter illuſtrata hæcce ſacra Boethii opuſcula:

1. *Quod Trinitas ſit unus Deus & non tres Dii*, ad Q. Aurelium Memmium Symmachum, ſocerum. Hunc libellum non minus quam Conſolationem dicitur Boethius in carcere conſcripſiſſe. Commentarius qui in hunc librum exſtat ſub *Bedæ* nomine, Tomo VIII. Operum Bedæ p. 925. ſeq. Gilberti forte Porretani eſt, ut ſuſpicabatur Vaſqueſius. Bedæ ſuppoſitum eſſe notat W. E. Tenzelius diſſertatione de Symbolo Athanaſii pag. 68. ſeq. Et alius eſt *Porretani* in hunc librum commentarius quem in Boethii operibus Baſileenſes ediderunt.

2. *Quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate non ſubſtantialiter prædicentur*, liber ad Joannem Diaconum Romanum.

3. *An omne quod eſt, bonum ſit, cum non ſint ſubſtantialia bona*. Hic liber cum duobus præcedentibus in illo de duabus Naturis, exſtat in editionibus Baſileenſibus operum Boethii, adjunctos habens *Gilberti Porretani* Epiſcopi Pictavienſis (A. C. 1154. denati) commentarios. Inſcribuntur autem *libri quatuor de Trinitate*. Videnda etiam Angeli Rocchæ Epiſcopi Tagaſtenſis Apologia contra Laurentium Vallam pro Boethio, de perſonis divinis, Venet. 1576. edita cum ejuſdem obſervationibus in ſex libros Elegantiarum ejuſdem Laurentii.

4. *Fidei confeſſio ſive brevis inſtitutio Religionis Chriſtianæ*. Hanc primus Vallinus in lucem protulit.

5. *Adverſus Eutychen & Neſtorium de duabus naturis & una perſona* CHRISTI *liber* ad Joannem Eccleſiæ Romanæ Diaconum. Repetita horum omnium hactenus memoratorum Boethii ſcriptorum editio cum Vallini & ad libros de Conſolatione, Variorum notis, præmiſſaque præfatione Bertii. *Lugd. Bat.* 1671. 8.

IV. Exſtant præterea Boethii *de unitate & uno* libellus, & *de Arithmetica libri II.* ad Patricium Symmachum, e Nicomacho Geraſeno maxime expreſſi. Libri primi capita in aliis editionibus 27. in aliis ſunt 32. Similiter liber ſecundus in 41. aliis in 54. capitula diſtinguitur. Videtur eos emendaſſe olim Adalgadus, ut colligis e Lupi Ferrarienſis Epiſtola 8. Ex ejuſdem Epiſtola quinta videbis, eum libris Boethii in capitula diſtinctis uſum fuiſſe. Separatim excuſi ſunt cum Commentario *Girardi Ruſi*, Pariſ. apud Simonem Colineum 1521. fol. Hæc editio a viro docto Frid. Lindenbrogio cum MS. collata, exſtat in hac urbe Hamburgenſi inter libros Muſicos Scholæ S. Joannis. Boethii Arithmeticæ ſpeculativæ compendium concinnatum a Jacobo Fabro, prodiit Pariſ. 1553. 8.

2. *De*

2. *De Muſica* ſive *Inſtitutionis Muſicæ* (ut auctor ipſe V. 6. vocat) *libri quinque*, ex mente Archytæ & aliorum Pythagoricorum, tum Ptolemæi etiam, quem ſecutus Boethius Ariſtoxenum ſubinde reprehendit. Caſtigavit hos libros Henricus Glareanus. Libri quarti caput tertium cum Variis Lectionibus Codicis Seldeniani recenſuit Marcus Meibomius V. C. T. 2. antiquæ Muſicæ auctorum, ante Iſagogem Alypii. Ephororum vero Lacedæmoniorum προβλήματα, quod Græce, ſed valde corruptum, exſtat lib. 1. cap. 1. illuſtrarunt multi, ut dixi Bibliot. Græcæ lib. 3. cap. 11. pag. 290.

De Geometria libri II. ad eundem Patricium quem Geometrarum exercitatiſſimum vocat & utrarumque literarum peritiſſimum. Hos libros recenſuit Nic. Judecus, Venetus.

4. *In Porphyrii Phœnicis Iſagogen de prædicabilibus a Victorino translatam Dialogi II.*

5. *In eamdem a ſe latine verſam* expoſitio ſecunda, *libris totidem*. Perperam quinque numerantur in editionibus Baſileenſibus, in quibus liber primus in tres, ſecundus in duos eſt diviſus. At in editione Pariſienſi A. 1511. liber primus clauditur his verbis: *Quibus abſolutis modum voluminis terminabo, ut ſecundi area libri differentiæ reſervetur.* Pro quo Baſileenſes in extremo libri tertii excuderunt: *ut quarti area libri differentiæ reſervetur.*

6. *In Categorias Ariſtotelis libri itidem duo*, non quatuor, ut in edit. Baſileenſibus, qui poſteriorem librum perperam in tres diſcerpſere.

7. *In librum Ariſtotelis de interpretatione minorum commentariorum libri II. Majorum* ſive ſecundæ editionis *libri VI.*

8. *Analyticorum Ariſtotelis* priorum & poſteriorum *Boethio interprete* libri IV.

9. *Introductio ad Categoricos Syllogiſmos.*

10. *De Syllogiſmo Categorico libri II. de Hypothetico totidem*, ad Symmachum.

11. *De Diviſione liber*, *& liber de Definitione*; qui duo ſeparatim editi a Sim. Colineo Pariſ. 1540. 8.

12. *Topicorum Ariſtotelis*, *Boethio interprete*, *libri VIII.*

13. *Elenchorum Sophiſticorum ex ejuſdem interpretatione libri II.* Laudant Boethii ſcripta Logica Caſſiodorus, Alanus pag. 36. Anti Claudiani &c.

14. *In Topica Ciceronis libri VI.* ad Patricium Rhetorem. Seorſim vulgati Lugd. 1536. 4. Meminit Lupus Ferrarienſis Epiſt. 16.

15. *De Differentiis topicis* ſive localibus *libri IV.* ſeorſim excuſi a Sim. Colineo Pariſ. 1541. 8. & curante *Jo. Wegellino* Auguſtæ Vindel. 1604. 8. in qua editione tres priores quidem cum incerti auctoris non tam metaphraſi quam ſcholiis Græcis illuſtrati exhibentur, quartus latine tantum ad MSS. membranas caſtigatus occurrit. Ejuſdem ſive Metaphraſeos ſive Commentarii Græci in codice 604. Regis Galliæ obvii meminit Labbeus Bibl. Nov. MSS. p. 279. & 114. Iidem quatuor libri latine cum aliis Boethii ſcriptis ad Logicam diſciplinam ſpectantibus (præter illa in Ciceronem) prodiere Ven. 1559. fol. ex off. Valgriſ. & apud Henr. Steph. avum Pariſ. 1510. 1511. fol. recenſente Jacobo Fabro Stapulenſi. Edita ſunt junctim Boethii opera Venet. 1491. 1499. fol. & curante Henr. Glareano, præfixa vita Boethii a Julio Martiano Rota ſcripta, Baſil. 1546. & 1570. fol. Indicem ſcriptorum a Boethio allegatorum dare me memini lib. 3. Bibliothecæ Græcæ capite undecimo.

V. *Libellum de Diſciplina Scholarium* Boethio minus recte tribui communis hodie doctorum ſententia eſt, licet ſub Boethii nomine laudatur a Vincentio Bellovacenſi lib. 1. Speculi doctrinalis capite 30.

Fallun-

Falluntur equidem qui cum Buleo in Hiſt. Academiæ Pariſienſis illum tribuunt *Joanni Scoto* Erigenæ, cui Chryſoſtomi nomen tribuerunt ſuæ ætatis homines: vel qui cum Labbeo putant eſſe fœtum *Dionyſii Carthuſiani*. Nam diverſum longe opus eſt quod eodem titulo ſcripſit Dionyſius, qui ducentis annis junior fuit Vincentio. Aliis, ut Lælio Biſciolæ T. 2. Hor. Subceſiv. lib. IX. cap. 2. veriſimiliori conjectura refertur ad *Petrum Bleſenſem*, vel *Hugonem Eterianum*. Sed Jacobus Thomaſius programmate XXV. ex editione Colonienſi A. 1509. docet, auctorem verum eſſe *Thomam Brabantinum*, ſive *Cantipratanum*, qui clarus circa A. C. 1250. libellum ſuum modeſtiæ & majoris auctoritatis cauſſa Boethio adſcripſit.

VI. Plura alia Boethii ſcripta periiſſe dolendum eſt, de quibus fuſe Bertius. Certe omnes diſciplinas, latine expoſitis Græcorum auctoribus optimis, mirifice illuſtraverat vir ille maximus & eruditiſſimus, ut vel ex Caſſiodoro (*h*) conſtat ejus ſummo admiratore, de quo jam eſt deinceps dicendum.

(h) *Caſſiodorus lib.* 1. *Variar. Epiſt.* 45. *ad Boethium*: Translationibus tuis Pythagoras Muſicus, Ptolemæus Aſtronomus leguntur Italis. Nicolaus (*leg. Nicomachus*) Arithmeticus, Geometricus Euclides audiuntur Auſoniis. Plato Theologus, Ariſtoteles Logicus Quirinali voce diſceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidiſti, & quaſcumque diſciplinas vel artes fœcunda Græcia per ſingulos viros edidit, te uno auctore patrio ſermone Roma ſuſcepit.

EO-

EORUMDEM

SUPPLEMENTUM.

In veteribus lapidibus & monumentis jam BOETHIUS, jam BOETIUS ſcriptum invenitur, ut notavit Sirmondus ad Ennodium pag. 31.

Boethius vir clariſſimus & illuſtris, exconſul ordinarius, & patricius, cum Theodorici Gothorum regis miniſtrorum, Conigaſti, Triguillæ, aliorumque tyrannidem impedire conatus eſſet, Ticinum in exſilium miſſus eſt.

Alius Boethius Primas Byzacenæ in Africa provinciæ, de quo Sirmondus ad Facundum T. II. Opp. pag. 838.

E recentioribus memorandus & Anſelmus Boethius, qui de lapidibus pretioſis ſcripſit.

Uxor *Elpis* Boethium in exſilium comitata eſt, ut conſtat ex ejus Epitaphio, quod exſtat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poetis.

Altera Boethii uxor fuit *Ruſticiana* (*) Symmachi, qui A. C. 485. conſul fuit, filia, materque plurimorum liberorum, e quibus duo filii, Q. Aur. Anicius Symmachus, & Anicius Manlius Severinus Boethius conſules fuere A. C. 522.

Theodoricum ſuæ in Boethium iniquitatis ſero de-

(*) „ *De hac Julius Cæſar Scaliger ita cecinit in Heroinis. Poëmatum editionis Commelinianæ anni* „ 1600. *parte prima pag.* 357.

Scripta Severinus dum ſpectat conjugis, inquit:
Non memini: verum eſt hæc, puto, noſtra manus,
Sin alia: unde, aliis incognita, pondera mentis?
Hic meus eſt animus: mens tamen iſta mea eſt.
Dum loquitur, loquitur ſtupidus: nec fallitur uſquam.
Quippe eadem fert mens corpora, ſola, duo.

deinde pœnituit. Vide Procopium Lib. I. Hiſtoriæ Gothicæ.

Boethium una cum ſocero ſuo Symmacho fuſte capite truncatum ſcribit auctor vitæ S. Solangiæ T. II. Act. Sanctorum Maji pag. 594. atque inde pingi caput ſuum manu portantem. Vide etiam quæ notat Papebrochius T. 6. Maji pag. 704. ſeqq. & Jo. Peringskiold ad vitam Theodorici pag. 566.

Epitaphium quo Elpis Boethii uxor celebratur, hoc loco integrum apponere juvat ex Præfatione Renati Vallini, quoniam illud in editione Anni 1671. eſt omiſſum.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolum caro ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito;
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc peregrina quieſco
Judicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar;
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

In penultimo verſu male *revellat* legitur in Inſcriptionibus Gruteri pag. MCLXVI. 6. De Boethii Epitaphio, quod adhuc Papiæ ſive Ticini cernitur, vide Joannis Peringskiold notas ad vitam Theodorici a Jo. Cochleo ſcriptam pag. 537. Stockholmiæ A. 1699. 4.

Boethii de Conſolatione Hincmarus quoque Librum memorat, non libros T. I. p. 211. de prædeſtinat. contra Godeſchalcum, & T. II. pag. 62. *Quidam Catholicus & ſapientiæ ac ſcientiæ multæ philoſophus in quodam ſuo Libro*, &c.

Barthius ad Claudian. p. 147. edit. primæ teſta-

tur

tur, ſe ex Biblioth. Martisburgica accepiſſe MS. Codicem Boethii de Conſolatione, in cujus ſtatim primo carmine duo ſint verſus a nemine ullo hactenus viſi.

Græca Boethii verſione, quam Planudes adornavit, MS. ex Bibliotheca Regis Chriſtianiſſimi Vallinus quoque uſus eſt. Illius Codex pulcherrimus Græco-Latinus Anno 1478. Patavii donatus Monaſterio S. Juſtinæ, fuit in Bibl. Cancellarii Seguierii.

Inter *Germanicas* Boethii, de Conſolatione Philoſophiæ verſiones non omittenda præclara illa Chriſt. Knorrii ad Roſenroth, quæ, auctoris nomine præterito, Solisbaci A. 1667. 12. prodiit. De *Gallica* inedita Jo. Clopinelli ad Philippum IV. Galliæ regem, vide Sorellum Bibl. Gallicæ pag. 195. Etiam alteram Joannis de Cis, ſive de Cys, aut, ut alii, de This, Poetæ antiqui Gallici, metaphraſin memorat Franciſcus a Cruce pag. 216. Bibl. Gallicæ. Joannis de Meun, ſive Mehun, id. pag. 247.

Boethii imitatione Joannes Gerſon Cancellarius Pariſienſis libros IV. ſcripſit de Conſolatione Theologiæ, qui leguntur T. I. Opp. edit. novæ a Lud. Elia du Pin curatæ pag. 125. *Galfridus* etiam *Chaucerus* ad Boethii exemplum de Conſolatione Philoſophiæ librum compoſuit Anglice, ſoluta oratione, ut refert Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 424.

Argumentum horum Boethii librorum eleganter & ſuccincte complexus eſt Jo. Clericus V. C. T. XVI. Bibl. Selectæ pag. 239. ſeq.

Prodierunt cum commentario Thomæ Aquinatis (ſive Thomæ Anglici rectius. confer Petri Callyi præf. ad Boethium,) Lugd. 1490. 4. atque cum commentariis *Raymundi Palaſini* Albienſis, dicti *Valderici*, &c.

Commentarios *Roberti Groshead*, ſive *Capitonis*, &

& *Nic. Triveti* memorat idem Lelandus de Script. Britannicis.

Præterea excusi hi libelli Florentiæ A. 1513. & post Theodori Pulmanni emendationem denuo recogniti ad vetustissimas membranas *Conrad. Rittershusii* J. C. Lugd. Batav. apud Raphelengium 1601. forma minore.

In editione Boethii cum notis Variorum omissæ sunt Sitzmanni & Vallini (quod merito ægre fert J. Clericus T. 16. Bibl. Selectæ pag. 274.) præfationes.

Libellum Boethii *quod Trinitas sit unus Deus, & non tres Dii*, ex S. Augustini de Trinitate libris magnam partem concinnatus, & laudatus Hincmaro T. I. pag. 460. 474.

Commentarius qui Bedæ fertur editus nomine, Gilberti forte Porretani est, vel potius *Eadmundi Albani*, de quo Jo. Lelandus de Scriptoribus Britannicis pag. 316. *Boethii sui, cultoris cælestium rerum, libellum de Trinitate elegantem, conspicuum, sublimem illum, ejusmodi commentariorum genere illustravit, ut si non eloquentia, interim tamen vel majestate parem se Manlio ostenderit.*

Quod Pater, Filius, & Spiritus Sanctus de divinitate non substantialiter prædicentur, Liber ad Joannem, Diaconum Romanum, postea inter Pontifices Joannem I. Memorat Hincmarus Lib. quo trinam Deitatem minus recte dici, contra Godeschalcum disputat. T. I. pag. 460. 519.

Librum *an omne quod est, bonum sit, cum non sint substantialia bona*, ex *Hebdomadibus* suis exemplo Varronis, ut par est credere, ita inscriptis, excerpsisse se Boethius testatur.

Gilberti Porretani Commentarios in illum Boethii libellum, sive Libros IV. de Trinitate, condemnatos esse in Concilio Remensi ab Eugenio III.

Anno

Anno CHRISTI 1148. notat Baronius ad illum annum.

Illustris Leibnitzius præf. ad librum quem edidit, sub titulo Essais de Theodicée sur la bonté de Dieu, la liberté de l' homme, & l' origine du mal: *Je fus charmé de l' ouvrage de Laurent Valla contre Boëce, & de celui de Luther contre Erasme, quoyque je visse bien quils avoient besoin d' adoucissement.*

Boethii *Fidei confessio*, sive *brevis institutio religionis Christianæ*, memorata pridem est Trithemio sub Tit. Libri de Fide. *Hanc*, inquit Labbeus T. 1. de Script. Ecclesiasticis p. 206. *editioni proximæ cum non levi aliquot SS. Patrum & Ecclesiasticorum tractatorum manipulo paratam habebam, sed gaudeo jam Vallinum prævenisse.*

Adversus Eutychen & Nestorium de duabus naturis & una persona CHRISTI, *Liber* ad Joannem, Ecclesiæ Romanæ Diaconum, postea Papam & Martyrem (memorat Hincmarus T. 1. pag. 521.) scriptus occasione Epistolæ quam Episcopi Orientales A. C. 512. scripserant ad Symmachum Episcopum Romæ, de Eutychianis motibus.

Allegatur & Boethii *Arithmetica* ab Honorio Augustodunensi Lib. 1. cap. ultimo de Philosophia mundi.

Boethii Arithmeticæ speculativæ compendium concinnatum a Jac. Fabro prodiit & Paris. 1514. fol. una cum aliis scriptis, apud Henricum Stephan. avum.

De Geometria Libri II. e quibus posterior *podismorum*, ut vocat, *notitiam*, sive Gromaticam, tangit.

Allegatur Boethii Commentarius super Porphyrium, ab Honorio Augustodunensi L. 1. cap. XXI. de Philosophia mundi.

Libri

Libri VI. in Topica Ciceronis occurrunt etiam in primo Tomo Operum Ciceronis cum Manutiorum commentariis editorum Venet. 1582. fol.

Boethii *sententiæ* editæ sunt ab Henrico Ernstio, forma minore.

Libellum *de Disciplina Scholarium* Colon. 1493. 4. cum commentario pridem editum, Boethio minus recte tribui, jam Murmellio animadversum est. Opinionem Labbei qui illum Dionysio Carthusiano tribuit, refellit etiam Papebrochius T. 6. Act. Sanctor. Maji pag. 706.

Vetelegi in eumdem Libellum Commentarius memoratur a Jo. Lelando pag. 360. de Scriptoribus Britannicis. *Erant eo sæculo, quemadmodum & hoc quidem nostro, Boethii lucubrationes in magna gloria, quare Vetelego Boethiano operæ pretium visum est, ejus Libellum de Disciplina Scholasticorum commentariis in gratiam pubis illustrare. Frequens est in bibliothecis libellus, olim a multis curiose lectus; at nunc eloquentia eam excrevit fœcunda in magnitudinem, ut qualecumque opus sit blattas & tineas modo pascat.*

IDEM FABRICIUS

In notis ad partem primam ejusdem capitis pag. 638. ubi de Marciano Capella agit.

In veterrimo MSto Bibl. Laurentianæ, (*) libris Boethii de Consolatione Philosophiæ hic Prologus præmittitur teste Jo. Mabillonio, qui dicitur compositus vel a Q. Fabio cos. vel a Boethio ipso, vel,

(*) „ *Vide Guilielmi Cave de hoc, vel simillimo Prolo-*
„ *go, testimonium in hujus nostræ editionis prolegome-*
„ *nis pag.* xlviii. *ubi ex Mabillonio eum Ambrosianæ*
„ *Bibliothecæ vindicat.*

vel, quod est verius, a quodam Scotigena. i. e. discipulo Boethii. *Tempore Theodorici regis insignis auctor Boethius claruit, qui virtute sua consul in Urbe fuit. Cum vero Theodoricus rex voluit tyrannidem exercere in Urbe; ac bonos quosque in senatu neci daret, Boethius ejus dolos effugere gestiens, quippe qui bonis omnibus necem parabat, videlicet clam literis ad Græcos missis nitebatur Urbem & senatum ex ejus impiis manibus eruere, & eorum subdere defensioni; sed postquam a rege reus majestatis convictus est, jussus est retrudi in carcerem, in quo repositus hos libros per satyram edidit, imitatus videlicet* Martianum Felicem Capellam, *qui primus libros de Nuptiis Philologiæ & Mercurii eadem specie poematis conscripserat. Sed iste* (Boethius) *longe nobiliore materia & facundia præcellit, quippe qui nec Tullio impar sit, nec Virgilio in metro inferior floruit.*

ANI-

ANICII MANLII
TORQUATI SEVERINI
BOETHII
DE CONSOLATIONE
PHILOSOPHIÆ
LIBRI QUINQUE.

ANICII MANLII TORQUATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER I.

METRUM I.

ARMINA *qui quondam ſtudio florente peregi,*
Flebilis, heu, mœſtos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant ſcribenda Camenæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit pervincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter.
Gloria felicis olim viridiſque juventæ
Solatur mœſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor ætatem juſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtivi funduntur vertice cani,
Et tremit effœto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ ſe nec dulcibus annis
Inſerit, & mœſtis ſæpe vocata venit.

Eheu, quam ſurda miſeros avertitur aure,
Et flentes oculos claudere ſæva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Pæne caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactaſtis, amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HÆc dum mecum tacitus ipſe reputarem, querimoniamque lacrimabilem ſtili officio deſignarem, adſtitiſſe mihi ſupra verticem viſa eſt mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris; quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo noſtræ crederetur ætatis: ſtatura diſcretionis ambiguæ. Nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat, nunc vero pulſare cælum ſummi verticis cacumine videbatur: quæ cum caput altius extuliſſet, ipſum etiam cælum penetrabat, reſpicientiumque hominum fruſtrabatur intuitum. Veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materia perfectæ; quas, uti poſt eadem prodente cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quædam neglectæ vetuſtatis obduxerat. Harum in extremo margine Π, in ſupremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utraſque literas, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. Eamdem tamen veſtem violentorum quorumdam ſciderant manus, & particulas quas quiſque potuit, abſtulerant. Et dextera quidem ejus libel-

libellos, sceptrum vero sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas Musas vidit, nostro assistentes toro, fletibusque meis verba dictantes, commota paullisper, ac torvis inflammata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modo nullis foverent remediis, verum dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim quæ infructuosis affectuum spinis uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque mentes assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum, uti vulgo solitum, nobis blanditiæ vestræ detraherent, minus molestè ferendum putarem. Nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. Hunc vero Eleaticis, atque Academicis studiis attigistis innutritum? Sed abite potius, Sirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mœstior vultum, confessusque rubore verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrimis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visuque in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, exspectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mœrore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

METRUM II.

HEU, quam præcipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta
Crescit in immensum noxia cura!

Hic quondam cælo liber aperto,
Suetus in ætherios ire meatus,
Cernebat roſei lumina ſolis,
Viſebat gelidæ ſidera lunæ,
Et quæcumque vagos ſtella recurſus
Exercet, varios flexa per orbes,
Comprenſam numeris victor habebat.
Quin etiam cauſſas, unde ſonora
Flumina ſollicitent æquora ponti,
Quis volvat ſtabilem ſpiritus orbem,
Vel cur Heſperias ſidus in undas
Caſurum rutilo ſurgat ab ortu:
Quis veris placidas temperet horas,
Ut terras roſeis floribus ornet:
Quis dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari ſolitus, atque latentis
Naturæ varias reddere cauſſas:
Nunc jacet effœto lumine mentis,
Et preſſus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu! ſtolidam cernere terram.

PROSA II.

SED medicinæ, inquit, potius tempus eſt quam querelæ. Tum vero totis in me intenta luminibus: Tu ne es ille, ait, qui noſtro quondam lacte nutritus, noſtris educatus alimentis, in virilis animi robur evaſeras? Atqui talia contuleramus arma, quæ niſi prius abjeciſſes, invicta te firmitate tuerentur. Agnoſciſne me? Quid taces? pudore an ſtupore ſiluiſti? mallem pudore; ſed te, ut video, ſtupor oppreſſit. Cumque me non modo tacitum, ſed elinguem prorſus, mutumque vidiſſet, admovit pectori meo leniter manum, Et nihil, inquit,

quit, periculi est: lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paullisper oblitus est; recordabitur facile, si quidem nos ante recognoverit. Quod ut possit, paullisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undantes, contracta in rugam veste, siccavit.

METRUM III.

TUNC me discussa liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor:
Ut cum præcipiti glomerantur sidera Coro,
Nimbosisque polus stetit imbribus,
Sol latet, ac nondum cælo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur;
Hanc si Threïcio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum referet diem,
Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radiis ferit.

PROSA III.

HAUD aliter tristitiæ nebulis dissolutis, hausi cælum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque ubi in eam deduxi oculos, intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cujus ab adolescentia laribus versatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exsilii nostri solitudines, o omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, o alumne, desererem, nec sarcinam quam mei nominis invidia sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis.

Meam scilicet criminationem vererer? & quasi novi aliquid acciderit, sic perhorrescerem? Nunc enim primum censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante promeruit? Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, vestem quam meis texueram manibus, discideruntque, abreptisque ab ea panniculis, totam me sibi cessisse credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam nostri habitus vestigia videbantur, meos esse familiares imprudentia rata, nonnullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quod si nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam sunt peregrina, novisti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetusta, nec incelebris memoria est, scire potuisti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, nisi quod nostris moribus instituti, studiis improborum dissimillimi videbantur. Itaque nihil est quod admirere, si in hoc vitæ salo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propositum est, pessimis displicere. Quorum quidem tametsi est numerosus exercitus, spernendus tamen est; quoniam nullo duce regitur, sed errore tantum temere, ac passim lymphante raptatur. Qui siquando contra nos aciem struens valentior incubuerit, nostra quidem dux copias suas in arcem contrahit: illi vero circa diripiendas inutiles sarcinulas occupantur. At nos desuper irridemus, vilissima rerum quæque rapientes, securi totius furiosi tumultus, eoque vallo muniti quo grassanti stultitiæ adspirare fas non sit.

ME-

METRUM IV.

QUISQUIS *compoſito ſerenus ævo,*
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies, minæque ponti
Verſum funditus excitantis æſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Veſevus ignes,
Aut celſas ſoliti ferire turres
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaveris impotentis iram:
At quiſquis trepidus pavet, vel optat,
Quod non ſit ſtabilis, ſuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

PROSA IV.

SENTISNE, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? Eſne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? quid lacrimis manas? ἐξαύσα, μὴ κεύθε νόῳ. Si operam medicantis exſpectas, oportet ut vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo, Anne adhuc eget admonitione, nec per ſe ſatis eminet fortunæ in nos ſævientis aſperitas? Nihilne te ipſa loci facies movet? Hæccine eſt bibliotheca quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſæpe reſidens, de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas? Talis habitus, taliſque vultus erat cum tecum naturæ ſecreta rimarer,

marer, cum mihi ſiderum vias radio deſcriberes, cum mores noſtros, totiuſque vitæ rationem ad cæleſtis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obſequentes? Atque tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, Beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Tu ejuſdem viri ore hanc ſapientibus capeſſendæ reipublicæ neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti, ne improbis flagitioſiſque civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod a te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicæ adminiſtrationis optavi. Tu mihi, & qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, eſtis conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorum omnium ſtudium, detuliſſe. Inde cum improbis graves inexorabileſque diſcordiæ, & quod conſcientiæ libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. Quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Trigullam regiæ præpoſitum domus ab incœpta, perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! Quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. Provincialium fortunas tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cum acerbæ famis tempore gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum præfectum prætorii communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, & ne coëmtio exigeretur evici. Paullinum conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione

devo-

devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum conſularem virum præjudicatæ accuſationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris oppoſui. Satiſne in me magnas videor exacervaſſe diſcordias? ſed eſſe apud ceteros tutior debui, qui mihi amore juſtitiæ nihil apud aulicos, quo magis eſſem tutior, ſervavi. Quibus autem deferentibus perculſi ſumus? quorum Baſilius olim regio miniſterio depulſus, in delationem noſtri nominis, alieni æris neceſſitate compulſus eſt. Opilionem vero, atque Gaudentium, cum ob injurias, atque multiplices fraudes ire in exſilium regia cenſura decreviſſet, cumque illi parere nolentes ſacrarum ſeſe ædium defenſione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut niſi intra præſcriptum diem Ravenna urbe decederent, notis inſigniti frontibus pellerentur. Quid huic ſeveritati poſſe adſtrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eiſdem, nominis noſtri delatio ſuſcepta eſt. Quid igitur? noſtræ ne artes ita meruerunt? an illos accuſatores juſtos fecit præmiſſa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, ſi minus accuſatæ innocentiæ, at accuſantium vilitatis? At, cujus criminis arguimur, ſummam quæris? ſenatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe. Modum deſideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatum majeſtatis reum faceret, impedîſſe criminamur. Quid igitur, o magiſtra, cenſes? inficiabimur crimen, ne tibi pudori ſimus? at volui, nec umquam velle deſinam. Fatebimur? ſed impediendi delatoris opera ceſſabit. An optaſſe illius ordinis ſalutem nefas vocabo? ille quidem ſuis de me decretis, uti hoc nefas eſſet, effecerat. Sed ſibi ſemper mentiens imprudentia rerum, merita non poteſt immutare: nec mihi Socratico decreto fas eſſe arbitror, vel occuluiſſe veritatem, vel conceſſiſſe mendacium. Verum id quo modo ſit, tuo, ſapientium-

que

que judicio, æstimandum relinquo. Cujus rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stilo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compositis falso literis, quibus libertatem arguor speraſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorum confessione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuisset. Nam quæ sperari reliqua libertas potest? Atque utinam posset ulla! respondissem Canii verbo: qui cum a C. Cæsare Germanici filio conscius contra se factæ conjurationis fuisse diceretur; Si ego, inquit, sciissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros mœror hebetavit, ut impios scelerata contra virtutem querar molitos: sed quæ speraverint effeciſſe, vehementer admiror. Nam deteriora velle, nostri fuerit fortaſſe defectus: posse vero contra innocentiam, quæ sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo, monstri simile est: unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæsivit: Siquidem Deus, inquit, est, unde mala? bona vero unde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiusque senatus sanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis senatuique viderant, perditum ire voluisse. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meministi, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præsens ipsa semper dirigebas: meministi, inquam, Veronæ cum rex avidus communis exitii, majestatis crimen in Albinum delatum ad cunctum senatus ordinem transferre moliretur, universi innocentiam senatus, quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactaſſe. Minuit enim quodammodo se probantis conscientiæ secretum, quoties ostentando quis factum recipit famæ pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit eventus, vides. Pro veræ virtutis præmiis

falsi

falsi sceleris pœnas subimus. Et cujus umquam facinoris manifesta confessio ita judices habuit in severitate concordes, ut non aliquos vel ipse humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta submitteret? Si inflammare sacras ædes voluisse, si sacerdotes impio jugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, præsentem tamen sententia confessum, convictumve punîsset. Nunc quingentis fere passuum millibus procul moti, atque indefensi ob studium propensius in senatum, morti, proscriptionique damnamur. O meritos, de simili crimine neminem posse convinci! cujus dignitatem reatus ipsi etiam qui detulere, viderunt: quam uti alicujus sceleris admistione fuscarent, ob ambitum dignitatis sacrilegio me conscientiam polluisse mentiti sunt. Atqui & tu insita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de nostri animi sede pellebas, & sub tuis oculis sacrilegio locum esse fas non erat. Instillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἑπου θεῷ. Nec conveniebat vilissimorum me spirituum præsidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut consimilem Deo faceres. Præterea penetrale innocens domus, honestissimorum cœtus amicorum, socer Symmachus sanctus, & æque actu ipso reverendus, ab omni nos hujus criminis suspicione defendunt. Sed o nefas! illi vero de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipso affines fuisse videmur maleficio, quod tuis imbuti disciplinis, tuis instituti moribus sumus. Ita non est satis nihil mihi profuisse tuam reverentiam, nisi ultro tu mea potius offensione lacereris. At vero hic etiam nostris malis cumulus accedit, quod existimatio plurimorum non rerum merita, sed fortunæ spectat eventum; eaque tantum judicat esse provisa quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices.

Qui

Qui nunc populi rumores, quam dissonæ, multiplicesque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim: ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitantes: perditissimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum vero præmiis incitari: insontes autem non modo securitate, verum ipsa etiam defensione privatos. Itaque libet exclamare:

METRUM V.

O STELLIFERI *conditor orbis,*
Qui perpetuo nixus solio
Rapido cælum turbine versas,
Legemque pati sidera cogis;
Ut nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris obvia flammis,
Condat stellas Luna minores;
Nunc obscuro pallida cornu,
Phœbo propior, lumina perdat.
Et qui primæ tempore noctis
Agit algentes Hesperus ortus,
Solitas iterum mutat habenas,
Phœbi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluæ frigore brumæ
Stringis lucem breviore mora:
Tu cum fervida venerit æstas,
Agiles noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,

Ut,

Ut, quas Boreæ ſpiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondes:
Quæque Arcturus ſemina vidit,
Seirius altas urat ſegetes.
Nihil antiqua lege ſolutum
Linquit propriæ ſtationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum ſolos reſpuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat
Fortuna vices? premit inſontes
Debita ſceleri noxia pœna:
At perverſi reſident celſo
Mores ſolio, ſanctaque calcant
Injuſta vice colla nocentes.
Latet obſcuris condita virtus
Clara tenebris, juſtuſque tuli
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipſis
Fraus mendacii comta colore.
Sed cum libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent ſubdere reges.
O jam miſeras reſpice terras,
Quiſquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ ſalo.
Rapidos, rector, comprime fluctus,
Et quo cælum regis immenſum
Firma ſtabiles fœdere terras.

PROSA V.

HÆc ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis queſtibus mota, Cum te, inquit, mœſtum, lacrimantemque vidiſſem,

sem, illico miserum, exsulemque cognovi. Sed quam id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu procul a patria non quidem pulsus es, sed aberrasti. At si te pulsum existimari mavis, te potius ipse pepulisti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus oriundus sis patriæ reminiscaris, non, uti Athenienſium quondam, multitudinis imperio regitur: ἀλλὰ εἷς βασιλεύς ἐστιν, εἷς κοίρανος, qui frequentia civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem qua sancitum est, ei jus exsulare non esse quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quam tua facies movet. Nec bibliothecæ potius, comtos ebore, ac vitro parietes, quam tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti. De objectorum tibi vel honestate, vel falsitate, cunctis nota memorasti. De sceleribus, fraudibusque delatorum recte tu quidem strictim attingendum putasti, quod ea melius, uberiusque recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuisti etiam vehementer injusti factum senatus. De nostra etiam criminatione doluisti, læsæque opinionis damna flevisti. Postremus adversus fortunam dolor incanduit, conquestusque es non æqua meritis præmia pensari. In extremo Musæ sævientis, uti quæ cælum, terras quoque pax regeret, vota posuisti. Sed quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit,

cubuit, diverſumque te dolor, ira, mœror diſtrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paulliſper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore molleſcant.

METRUM VI.

CUM *Phœbi radiis grave*
Cancri ſidus inæſtuat;
Tum qui larga negantibus
Sulcis ſemina credidit,
Eluſus Cereris fide,
Quernas pergit ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cum ſævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit:
Nec quæras avida manu
Vernos ſtringere palmites,
Uvis ſi libeat frui;
Autumno potius ſua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus;
Nec quas ipſe coërcuit,
Miſceri patitur vices.
Sic quod præcipiti via
Certum deſerit ordinem,
Lætos non habet exitus.

PROSA VI.

PRIMUM igitur pateris ne me pauculis rogationibus ſtatum tuæ mentis attingere, atque

tentare; ut qui modus sit tuæ curationis intelligam? Tu vero arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut respondurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi, fortuitisque casibus putas? an ullum credis ei inesse regimen rationis? Atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi suo conditorem præsidere Deum scio: nec umquam fuerit dies qui me ab hac sententiæ veritate depellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paullo ante cecinisti, hominesque tantum divinæ exsortes curæ esse deploraſti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur in tam salubri sententia locatus, ægrotes! Verum altius perscrutemur; nescio quid abesse conjecto. Sed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ sententiam nosco, ne dum ad inquisita respondere queam. Num me, inquit, fefellit abesse aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepserit? Sed dic mihi, meministi ne, quis sit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, sed memoriam mœror hebetavit. At qui scis, unde cuncta processerint? Novi, inquam, Deumque esse respondi. Et qui fieri potest, ut principio cognito, quis sit rerum finis, ignores? Verum hi perturbationum mores sunt, ea valentia est, ut movere quidem loco hominem possint; convellere autem, sibique totum exstirpare non possint. Sed hoc quoque respondeas velim; hominem ne te esse meministi? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo sit, poteris ne proferre? Hoccine interrogas? an esse nesciam rationale animal, atque mortale? Scio, & id me esse confiteor. Et illa: Nihil ne te aliud esse novisti?

viſti? Nihil. Jam ſcio morbi tui, inquit, aliam vel maximam cauſſam; quid ipſe ſis, noſſe deſiſti. Quare pleniſſime vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exſulem, & exſpoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniam vero, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potentes, feliceſque arbitraris. Quoniam vero, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modo, verum ad interitum quoque cauſſæ. Sed ſoſpitatis auctori grates, quod te nondum totum natura deſtituit. Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quod eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis. Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi ex hac minima ſcintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus eſt uti, & eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paulliſper lenibus, mediocribuſque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, ſplendorem veræ lucis poſſis agnoſcere.

METRUM VII.

NUBIBUS *atris*
Condita nullum
Fundere poſſunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auſter
Miſceat æſtum,

Vitrea dudum,
Parque ſerenis
Unda diebus,
Mox reſoluto
Sordida cœno,
Viſibus obſtat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpe reſiſtit
Rupe ſoluti
Objice ſaxi.
Tu quoque ſi vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemque fugato;
Nec dolor adſit.
Nubila mens eſt,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER II.

PROSA I.

OSTHÆC paullisper obticuit: atque ubi attentionem meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformes illius prodigii fucos; & eo usque cum iis quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem exercere, dum intolerabili dolore confundat quos insperata reliquerit. cujus si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulchrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque viri-

libus inceſſere verbis; eamque de noſtro adyto prolatis inſectabare ſententiis. Verum omnis ſubita mutatio rerum non ſine quodam quaſi fluctu contingit animorum. Sic factum eſt, ut tu quoque paulliſper a tua tranquillitate diſceſſeris. Sed tempus eſt, haurire te aliquid ac deguſtare molle, atque jucundum, quod ad interiora tranſmiſſum validioribus hauſtibus viam fecerit. Adſit igitur rhetoricæ ſuadela dulcedinis, quæ tunc tantum recto calle procedit, cum noſtra inſtituta non deſerit; cumque hac muſica laris noſtri vernula nunc leviores, nunc graviores modos ſuccinat. Quid eſt igitur, o homo, quod te in mœſtitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inuſitatumque vidiſti. Tu, ſi fortunam putas erga te eſſe mutatam, erras. Hi ſemper ejus mores; hæc natura eſt. Servavit circa te propriam potius in ipſa ſui mutabilitate conſtantiam. Talis erat cum blandiebatur, cum tibi falſæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendiſti cæci numinis ambiguos vultus. Quæ ſeſe adhuc velat aliis, tota tibi prorſus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidiam perhorreſcis, ſperne, atque abjice pernicioſe alludentem. Nam quæ nunc mœroris tibi cauſſa tanti eſt, hæc eadem tranquillitatis eſſe debuiſſet. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit eſſe ſecurus. An vero tu pretioſam æſtimas abituram felicitatem? & cara tibi eſt fortuna præſens, nec manendi fida, & cum diſceſſerit allatura mœrorem? Quod ſi nec arbitrio retineri poteſt, & calamitoſos fugiens facit; quid eſt aliud fugax, quam futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos ſitum eſt, ſuffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur; eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit eſſe blanditias. Poſtremo æquo animo toleres oportet,

tet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cum semel jugo ejus colla submiseris. Quod si manendi, abeundique scribere legem velis ei quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurius fueris, & impatientia tua sortem exacerbabis quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quo voluntas peteret, sed quo flatus impelleret, promovereris. Si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterilesque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu vero volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

METRUM I.

HÆc cum superba verterit vices dextra,
Et æstuantis more fertur Euripi,
Dudum tremendos sæva proterit reges,
Humilemque victi sublevat fallax vultum;
Non illa miseros audit: haud curat fletus;
Ultroque gemitus dura quos fecit, videt.
Sic illa ludit, sic suas probat vires;
Suique magnum monstrat ostentum, si quis
Visatur una stratus ac felix hora.

PROSA II.

VELLEM autem pauca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an jus postulet, animadverte. Quid tu, o homo, ream me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, ego jam tua fuisse quæ repetis, sponte

concedam. Cum te matris ex urero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentius educavi, & omnium quæ mei sunt juris affluentia, & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut usus alienis. Non habes jus querelæ, tamquam tua prorsus perdideris. Quid ergo ingemiscis? nulla tibi a nobis illata est violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. An ego sola meum jus exercere prohibeor? Licet cælo proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. Licet anno terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis, frigoribusque confundere. Jus est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis, ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam nostris moribus alienam inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Adscende si placet, sed ea lege, ne uti, cum ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas, Crœsum regem Lydorum Cyro paullo ante formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? Num te præterit, Paullum Persi regis a se capti calamitatibus pias impendisse lacrimas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adolescentulus δύο τοὺς πίθους τὸν μὲν ἵνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere didicisti? Quid si uberius de bonorum parte

sumsi-

ſumſiſti? quid ſi a te non tota diſceſſi? quid ſi hæc ipſa mei mutabilitas juſta tibi cauſſa eſt ſperandi meliora? Tamen ne animo contabeſcas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere deſideres:

METRUM II.

SI *quantas rapidis flatibus incitus*
Pontus verſat arenas,
Aut quot ſtelliferis editæ noctibus
Cælo ſidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno Copia cornu;
Humanum miſeras haud ideo genus
Ceſſet flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus;
Nil jam parta videntur:
Sed quæſita vorans ſæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem frena cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cum potius muneribus fluens
Sitis ardeſcit habendi?
Numquam dives agit, qui trepidus gemens
Seſe credit egentem.

PROSA III.

HIs igitur ſi pro ſe tecum fortuna loqueretur, quid profecto contra hiſceres non haberes. At ſi quid eſt quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego, Specioſa quidem iſta ſunt, inquam, oblitaque rhetoricæ,

toricæ, ac muſicæ melle dulcedinis; tum tantum, cum audiuntur, oblectant. Sed miſeris malorum altior ſenſus eſt. Itaque cum hæc auribus inſonare deſierint, inſitus animum mœror prægravat. Et illa, Ita eſt, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quædam ſunt. Nam quæ in profundum ſeſe penetrent, cum tempeſtivum fuerit, admovebo. Verumtamen ne te miſerum exiſtimari velis; an numerum modumque tuæ felicitatis oblitus es? Taceo quod deſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit, delectuſque in affinitatem principum civitatis, quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt, prius carus, quam proximus eſſe cœpiſti. Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) ſumtas in adoleſcentia negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poterit ne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cum duos pariter Conſules liberos tuos domo provehi, ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate vidiſti; cum eiſdem in curia curules inſidentibus, tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruiſti: cum in Circo duorum medius Conſulum circumfuſæ multitudinis exſpectationem, triumphali largitione ſatiaſti? Dediſti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut ſuas delicias, fovet. Munus quod nulli umquam privato commodaverat, abſtuliſti. Vis ne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primum liventi oculo præſtrinxit. Si numerum, modumque lætorum, triſtiumve conſideres, adhuc te felicem negare non poſſis.

Quod

Quod si iccirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt, non est quod te miserum putes; quoniam quæ nunc mœsta creduntur, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? ullam ne humanis rebus inesse constantiam reris, cum ipsum sæpe hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas, tu ne illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

METRUM III.

Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flammis stella prementibus.
Cum nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus Auster,
Jam spinis abeat decus.
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus:
Sæpe ferventes Aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas varias vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, æterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil.

PROSA IV.

TUM ego, Vera, inquam, commemoras, o virtutum omnium nutrix, nec inficiari possum prosperi-

ſperitatis meæ velociſſimum curſum. Sed hoc eſt quod recolentem me vehementius coquit. Nam in omni adverſitate fortunæ infeliciſſimum genus eſt infortunii, fuiſſe felicem. Sed quod tu, inquit, falſæ opinionis ſupplicium luis, id rebus jure imputare non poſſis. Nam ſi te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quam plurimis, maximiſque abundes, mecum reputes licet. Igitur ſi quod in omni fortunæ cenſu pretioſiſſimum poſſidebas, id tibi divinitus illæſum adhuc, inviolatumque ſervatur, poteris ne meliora quæque retinens, de infortunio jure cauſſari? Atqui viget incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer; & quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia, virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omnes ejus dotes breviter includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantum vitæ hujus exoſa ſpiritum ſervat. Quo uno felicitatem minui tuam vel ipſa conceſſerim, tui deſiderio lacrimis ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel aviti, vel paterni ſpecimen elucet ingenii? Cum igitur præcipua ſit mortalibus vitæ cura retinendæ, o te, ſi tua bona cognoſcas, felicem! cui ſuppetunt etiam nunc quæ vita nemo dubitat eſſe cariora. Quare ſicca jam lacrimas. Nondum eſt ad unum omnes exoſa fortuna, nec tibi nimium valida tempeſtas incubuit; quoniam tenaces hærent ancoræ, quæ nec præſentis ſolamen, nec futuri ſpem temporis abeſſe patiantur. Et hæreant, inquam, precor: illis namque manentibus, utcumque ſe res habeant, enatabimus. Sed quantum decus ornamentis noſtris deceſſerit, vides. Et illa, Promovimus, inquit, aliquantulum, ſi te nondum totius tuæ ſortis piget.

Sed

Sed delicias tuas ferre non poſſum, qui abeſſe aliquid tuæ beatitudini tam luctuoſus, atque anxius conqueraris. Quis eſt enim tam compoſitæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur? Anxia enim res eſt humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetuo ſubſiſtat. Huic cenſus exuberat, ſed eſt pudori degener ſanguis. Hunc nobilitas notum facit, ſed anguſtia rei familiaris incluſus, eſſe mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cenſum nutrit heredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mœſtus illacrimat. Iccirco nemo facile cum fortunæ ſuæ conditione concordat. Ineſt enim ſingulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quod feliciſſimi cujuſque delicatiſſimus ſenſus eſt, &, niſi ad nutum cuncta ſuppetant, omnis adverſitatis inſolens, minimis quibuſque proſternitur: adeo perexigua ſunt quæ fortunatiſſimis beatitudinis ſummam detrahunt. Quam multos eſſe conjectas qui ſeſe cælo proximos arbitrentur, ſi de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipſe locus, quem tu exſilium vocas, incolentibus patria eſt. Adeo nihil eſt miſerum, niſi cum putes: contraque beata ſors omnis eſt æquanimitate tolerantis. Quis eſt ille tam felix qui cum dederit impatientiæ manus, ſtatum ſuum mutare non optet? Quam multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo reſperſa eſt! quæ ſi etiam fruenti jucunda eſſe videatur, tamen, quo minus cum velit, abeat, retineri non poſſit. Liquet igitur quam ſit mortalium rerum miſera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur, o mortales, extra petitis intra vos poſitam felicitatem? Error vos, inſcitiaque confundit. Oſtendam breviter

ter tibi ſummæ cardinem felicitatis. Eſt ne aliquid tibi te ipſo pretioſius? Nihil, inquies. Igitur ſi tui compos fueris, poſſidebis quod nec tu umquam amittere velis, nec fortuna poſſit auferre. Atque ut agnoſcas in his fortuitis rebus beatitudinem conſtare non poſſe, ſic collige. Si beatitudo eſt ſummum naturæ bonum ratione degentis, nec illud eſt ſummum bonum quod eripi ullo modo poteſt: quoniam præcellit id quod nequeat auferri; manifeſtum eſt, quod ad beatitudinem percipiendam fortunæ inſtabilitas aſpirare non poſſit. Ad hæc, quem caduca iſta felicitas vehit, vel ſcit eam, vel neſcit eſſe mutabilem. Si neſcit, quænam beata ſors eſſe poteſt ignorantiæ in cæcitate? Si ſcit, metuat neceſſe eſt, ne amittat quod amitti poſſe non dubitat; quare continuus timor non ſinit eſſe felicem. An vel ſi amiſerit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum eſt quod æquo animo feratur amiſſum. Et quoniam tu idem es cui perſuaſum eſſe, atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, mentes hominum nullo modo eſſe mortales: cumque ſit clarum, fortuitam felicitatem corporis morte finiri: dubitari nequit, ſi hæc auferre beatitudinem poteſt, quin omne mortalium genus in miſeriam, mortis fine, labatur. Quod ſi multos ſcimus beatitudinis fructum non morte ſolum, verum etiam doloribus ſuppliciiſque quæsiſſe, quonam modo præſens vita facere beatos poteſt, quæ miſeros tranſacta non efficit?

METRUM IV.

QUISQUIS *volet perennem*
Cautus ponere ſedem.
Stabiliſque nec ſonori
Sterni flatibus Euri,

Et

Et fluctibus minantem
Curat spernere pontum,
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auster
Totis viribus urget:
Hæ pendulum solutæ
Pondus ferre recusant.
Fugiens periculosam
Sortem sedis amœnæ,
Humili domum memento
Certus figere saxo.
Quamvis tonet ruinis
Miscens æquora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Duces serenus ævum,
Ridens ætheris iras.

PROSA V.

SED quoniam rationum jam in te mearum fomenta descendunt, paullo validioribus utendum puto. Age enim, si jam caduca, & momentanea fortunæ dona non essent, quid in eis est quod aut vestrum umquam fieri queat, aut non perspectum, consideratumque vilescat? Divitiæ ne vel vestri, vel sui naturæ pretiosæ sunt? Quid earum potius? aurum ne, an vis congestæ pecuniæ? Atqui hæc effundendo magis, quam coacervando melius nitent: siquidem avaritia semper odiosos, claros largitas facit. Quod si manere apud quemquam non potest quod transfertur in alterum; tunc est pretiosa pecunia, cum translata in alios largiendi usu desinit possideri. At eadem si apud unum, quanta est ubique gentium congeratur, ceteros sui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter

riter multorum replet auditum: veſtræ vero divitiæ, niſi comminutæ, in plures tranſire non poſſunt. quod cum factum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine ceterorum paupertate non veniunt! An gemmarum ſulgor oculos trahit? Sed ſi quid eſt in hoc ſplendore præcipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid eſt enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ, rationabilique naturæ pulchrum eſſe jure videatur? Quæ tametſi conditoris opera, ſuique diſtinctione poſtremæ aliquid pulchritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatæ, admirationem veſtram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulchritudo delectat? Quid ni? Eſt enim pulcherrimi operis pulchra portio. Sic quondam ſereni maris facie gaudemus: ſic cælum, ſidera, ſolem, lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium ſplendore gloriari? An vernis floribus ipſe diſtingueris? aut tua in æſtivos fructus intumeſcit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet eſſe fortuna quæ a te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed ſi, quod naturæ ſatis eſt, replere indigentiam velis, nihil eſt quod fortunæ affluentiam petas. Paucis enim minimiſque natura contenta eſt: cujus ſatietatem ſi ſuperfluis urgere velis, aut injucundum quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam vero pulchrum variis fulgere veſtibus putas: quarum ſi grata intuitu ſpecies eſt, aut materiæ naturam, aut ingenium mirabor artificis. An vero longus ordo famulorum facit eſſe felicem? qui ſi vitioſi moribus ſunt, pernicioſa

cioſa domus ſarcina, & ipſi domino vehementer inimica: ſin vero probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum quæ in tuis computas bonis, tuum eſſe bonum liquido monſtratur. Quibus ſi nihil ineſt appetendæ pulchritudinis, quid eſt quod vel amiſſis doleas, vel læteris retentis? Quod ſi natura pulchra ſunt, quid id tua refert? Nam hæc per ſe a tuis quoque opibus ſequeſtrata placuiſſent. Neque enim iccirco ſunt pretioſa quod in tuas venere divitias, ſed quoniam pretioſa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluiſti. Quid autem tanto fortunæ ſtrepitu deſideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus eſt ad tuendam pretioſæ ſupellectilis varietatem: verumque illud eſt, permultis indigere eos qui permulta poſſideant: contraque minimo, qui abundantiam ſuam naturæ neceſſitate, non ambitus ſuperfluitate metiantur. Ita ne autem nullum eſt proprium vobis atque inſitum bonum, ut in externis, ac ſepoſitis rebus bona veſtra quæratis? Sic rerum verſa conditio eſt, ut divinum merito rationis animal, non aliter ſibi ſplendere, niſi inanimatæ ſupellectilis poſſeſſione videatur? Et alia quidem ſuis contenta ſunt: vos autem Deo mente conſimiles, ab rebus infimis excellentis naturæ ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori veſtro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præſtare voluit: vos dignitatem veſtram infra infima quæque detruditis. Nam ſi omne cujuſque bonum, eo cujus eſt, conſtat eſſe pretioſius, cum viliſſima rerum veſtra bona eſſe judicatis, eiſdem voſmetipſos veſtra æſtimatione ſummittitis: quod quidem haud immerito cadit. Humanæ quippe naturæ hæc conditio eſt, ut tum tantum ceteris rebus, cum ſe cognoſcit, excellat: eadem tamen infra

bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus vero, vitio venit. Quam vero late patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis! At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem quæ sunt apposita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo minus fœditate perdurat. Ego vero nego, illud esse bonum quod noceat habenti. Num id mentior? Minime, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpe nocuerunt, cum pessimus quisque, eoque alieni magis avidus, quidquid usquam auri, gemmarum est, se solum, qui habeat digniſſimum putat. Tu igitur, qui nunc contum, gladiumque solicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cum adeptus fueris, securus esse desistis!

METRUM V.

FELIX *nimium prior ætas,*
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande:
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serûm
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubres;
Potum quoque lubricus amnis;
Umbras altissima pinus.
Nondum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hospes.

Tunc

Tunc classica sæva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hostibus ulla
Vellet prior arma movere,
Cum vulnera sæva videret,
Nec præmia sanguinis ulla?
Utinam modo nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed sævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi.
Heu, quis primus fuit ille
Auri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volentes,
Pretiosa pericula fodit?

PROSA VI.

QUID autem de dignitatibus, potentiaque differam, quas vos veræ dignitatis ac potestatis inscii cælo exæquatis? Quæ si in improbissimum quemque ceciderint, quæ incendia flammis Ætnæ eructantibus, quod diluvium tantas strages dederit? Certe, uti meminisse te arbitror, consulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob superbiam consulum vestri veteres abolere cupierunt: qui ob eamdem superbiam prius regium de civitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quam probitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor accedat. Quæ vero est ista vestra expetibilis, ac præclara potentia? Nonne, o terrena animalia, consideratis, quibus præsidere videamini? Nam si inter mures videres unum aliquem jus sibi, ac potestatem præ ceteris vindicantem, quanto movereris cachinno! Quid vero,

si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos sæpe musculorum quoque vel morsus, vel in secreta quæque reptantium necat introitus? Quo vero quisquam jus aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? Num quidquam umquam libero imperabis animo? Num mentem firma sibi ratione cohærentem de statu propriæ quietis amovebis? Cum liberum quemdam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret ut adversum se factæ conjurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit etiam virtutis. Quid autem est quod in alium quisquam facere possit, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Ullam ne igitur ejus hominis potentiam putas qui quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit. Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit ut contraria quæque jungantur. Ita cum pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemquam uberiora proveniunt. De quibus etiam illud considerandum puto, quod nemo dubitat esse fortem cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit.

Agit

Agit enim cujuſque rei natura quod proprium eſt: nec contrariarum rerum miſcetur effectibus, ſed ultro quæ ſunt adverſa, depellit. Atqui nec opes inexpletam reſtinguere avaritiam queunt: nec poteſtas ſui compotem fecerit quem vitioſæ libidines inſolubilibus adſtrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, non modo non efficit dignos, ſed prodit potius, & oſtentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim ſeſe res aliter habentes falſis compellare nominibus, quæ facile ipſarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari poteſt. Poſtremo idem de tota fortuna concludere licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis ineſſe manifeſtum eſt: quæ nec ſe bonis ſemper adjungit; & bonos, quibus fuerit adjuncta non efficit.

METRUM VI.

NOVIMUS *quantas dederit ruinas,*
Urbe flammata, patribuſque cæſis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuſo maduit cruore,
Corpus & viſu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrimis, ſed eſſe
Cenſor exſtincti potuit decoris.
Hic tamen ſceptro populos regebat
Quos videt condens radios ſub undas
Phœbus, extremo veniens ab ortu;
Quos premunt ſeptem gelidi triones;
Quos Notus ſicco violentus æſtu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celſa num tandem valuit poteſtas
Vertere inſani rabiem Neronis?
Heu gravem ſortem, quoties iniquus
Additur ſævo gladius veneno!

PROSA VII.

TUM ego, Scis, inquam, ipsa minimum nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est quod præstantes quidem natura mentes, sed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quam sit exilis & totius ponderis vacua, sic considera. Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta fere portio est, sicut Prolemæo probante didicisti, quæ a nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque concluſi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quod hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diversitate, tum commercii insolentia, non modo fama hominum singulorum, sed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, sicut ipse quodam loco significat, nondum Caucasum montem Romanæ reipublicæ fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. Vides ne igitur quam sit

angu-

anguſta, quam compreſſa gloria quam propagare ac dilatare laboratis? An ubi Romani nominis tranſire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? Quid, quod diverſarum gentium mores inter ſe, atque inſtituta diſcordant; ut quod apud alios laude, apud alios ſupplicio dignum judicetur. Quo fit, ut ſi quem famæ prædicatio delectat, huic in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter ſuos gloria quiſque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quam multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio! Quamquam quid ipſa ſcripta proficiunt, quæ cum ſuis auctoribus premit longior, atque obſcura vetuſtas? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cum futuri famam temporis cogitatis. Quod ſi ad æternitatis infinita ſpatia pertractes, quid habes quod de tui nominis diuturnitate læteris? Unius enim mora momenti, ſi decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque ſpatium definitum eſt, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipſe numerus annorum, ejuſque quantum libet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem poteſt. Etenim finitis ad ſe invicem fuerit quædam; infiniti vero atque finiti nulla umquam poterit eſſe collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, ſi cum inexhauſta æternitate cogitetur, non parva, ſed plane nulla eſſe videatur. Vos autem niſi ad populares auras, inaneſque rumores, recte facere neſcitis; & relicta conſcientiæ, virtutiſque præſtantia, de alienis præmia ſermunculis poſtulatis. Accipe in hujuſmodi arrogantiæ levitate quam feſtive aliquis illuſerit. Nam cum quidam adortus eſſet hominem contumeliis qui non ad veræ virtutis uſum, ſed ad ſuperbam gloriam falſum ſibi philoſophi nomen induerat, ad-

jeciſſetque jam ſe ſciturum, an ille philoſophus eſſet, ſiquidem illatas injurias leniter, patienterque toleraſſet; ille patientiam paullisper aſſumſit, acceptaque contumelia velut inſultans, Jam tandem, inquit, intelligis ne me eſſe philoſophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, ſi tacuiſſes. Quid autem eſt quod ad præcipuos viros (de his enim ſermo eſt) qui virtute gloriam petunt: quid, inquam, eſt quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? Nam ſi (quod noſtræ rationes credi vetant) toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria; cum is cujus ea eſſe dicitur, non exſtet omnino: ſin vero ſibi mens bene conſcia, terreno carcere reſoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium ſpernet, quæ ſe, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

METRUM VII.

Quicumque ſolam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam;
Late patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum ſitum:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtra levare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam.
Involvit humile pariter, & celſum caput,
Æquatque ſummis infima.
Ubi nunc fidelis oſſa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen literis.

Sed

Sed quod decora novimus vocabula,
Num ſcire, conſumtos datur?
Jacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quod ſi putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cum ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Jam vos ſecunda mors manet.

PROSA VIII.

SED ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, eſt aliquando cum de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum ſcilicet cum ſe aperit, cum frontem detegit, moreſque profitetur. Nondum forte quid loquar, intelligis. Mirum eſt quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adverſam, quam proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cum videtur blanda, mentitur: hæc ſemper vera eſt, cum ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. Illa fallit; hæc inſtruit: illa mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremo felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adverſa, plerumque ad vera bona reducens, unco retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quod amicorum tibi fidelium mentes hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit? hæc tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc amiſſas opes quærere: quod pretioſiſſimum genus divitiarum eſt, amicos inveniſti.

ME-

METRUM VIII.

QUOD *mundus ſtabili fide*
Concordes variat vices;
Quod pugnantia ſemina
Fœdus perpetuum tenent;
Quod Phœbus roſeum diem
Curru provehit aureo;
Ut quas duxerit Heſperus
Phœbe noctibus imperet;
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coërceat;
Ne terris liceat vagis
Latos tundere terminos;
Hanc rerum ſeriem ligat,
Terras ac pelagus regens,
Et cælo imperitans amor.
Hic ſi frena remiſerit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuo geret;
Et quam nunc ſocia fide
Pulchris motibus incitant,
Certent ſolvere machinam.
Hic ſancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugii ſacrum
Caſtis nectit amoribus:
Hic fidis etiam ſua
Dictat jura ſodalibus.
O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor
Quo cælum regitur, regat!

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI ROETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER III.

PROSA I.

JAM cantum illa finierat, cum me audiendi avidum, ſtupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo poſt, O, inquam, ſummum laſſorum ſolamen animorum, quantum me vel ſententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refoviſti! adeo ut jam me poſthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia quæ paullo ante acriora eſſe dicebas, non modo non perhorreſco, ſed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Senſi, inquit, cum verba noſtra tacitus, attentuſque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci. Talia ſunt quippe quæ reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interius autem recepta

cepta dulceſcant. Sed quod tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, ſi, quonam te ducere aggrediamur, agnoſceres? Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque ſomniat animus: ſed occupato ad imagines viſu, ipſam illam non potes intueri. Tum ego: Fac obſecro, &, quæ illa vera ſit, ſine cunctatione demonſtra. Faciam, inquit illa, tui cauſſa libenter: ſed quæ tibi cauſſa notior eſt, eam prius deſignare verbis, atque informare conabor: ut, ea perfecta, cum in contrariam partem flexeris oculos, veræ beatitudinis ſpecimen poſſis agnoſcere.

METRUM I.

QUI ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat arva prius fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior eſt apium mage labor,
*Si malus ora prius ſapor * edat.*
Gratius aſtra nitent, ubi Notus
Deſinit imbriferos dare ſonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulchra dies roſeos agit equos.
Tu quoque falſa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum ſubierint.

PROSA II.

TUM defixo paullulum viſu, & velut in auguſtam ſuæ mentis ſedem recepta, ſic cœpit. Omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire

venire. Id autem est bonum quo quis adepto, nihil ulterius desiderare queat. Quod quidem est omnium summum bonorum, cunctaque intra se bona continens: cui si quid abforet, summum esse non posset; quoniam relinqueretur extrinsecus quod posset optari. Liquet igitur, beatitudinem esse statum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverso tramite mortales omnes conantur adipisci. Est enim mentibus hominum veri boni naturaliter inserta cupiditas: sed ad falsa devius error abducit. Quorum quidem alii summum esse bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii vero bonum, quod sit dignissimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus suis esse nituntur. Sunt qui summum bonum in summa potentia esse constituant: hi vel regnare ipsi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur, hi vel belli, vel pacis artibus glorioſum nomen propagare festinant. Plurimi vero boni fructum gaudio, lætitiaque metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam qui horum fines, causasque alterutro permutant: ut qui divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniæ causa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio, veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quamdam claritudinem comparare, uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum vero, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum vero vel potentiæ causa, vel delectationis assumitur. Jam vero corporis bona promtum est ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam: pulchritudo atque velo-

citas

citas celebritatem: ſalubritas voluptatem. Quibus omnibus ſolam beatitudinem deſiderari liquet. Nam quod quiſque præ ceteris petit, id ſummum judicat bonum. Sed ſummum bonum beatitudinem eſſe definimus. Quare beatum eſſe judicat ſtatum quem præ ceteris quiſque deſiderat. Habes igitur ante oculos propoſitam fere formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem ſola conſiderans Epicurus, conſequenter ſibi ſummum bonum voluptatem eſſe conſtituit, quod cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum ſtudia revertor: quorum animus etſi caligante memoria, tamen bonum ſummum repetit; ſed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi qui nihilo indigere nituntur? Atqui non eſt aliud quod æque perficere beatitudinem poſſit, quam copioſus bonorum omnium ſtatus; nec alieni egens, ſed ſibi ipſe ſufficiens. Num vero labuntur hi qui quod ſit optimum, id etiam reverentiæ cultu digniſſimum putant? minime. Neque enim vile quiddam, contemnendumque eſt quod adipiſci omnium fere mortalium laborat intentio. An in bonis non eſt numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac ſine viribus æſtimandum eſt quod omnibus rebus conſtat eſſe præſtantius? An claritudo nihili pendenda eſt? Sed ſequeſtrari nequit quin omne quod excellentiſſimum ſit id etiam videatur eſſe clariſſimum. Nam non eſſe anxiam, triſtemque beatitudinem, nec doloribus moleſtiiſque ſubjectam, quid attinet dicere? quando in minimis quoque rebus id appetitur quod habere, fruique delectet. Atqui hæc ſunt quæ adipiſci homines volunt; eaque de cauſſa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptateſque deſiderant, quod per hæc ſibi ſufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiam credunt eſſe venturam.

turam. Bonum eſt igitur quod tam diverſis ſtudiis homines petunt: in quo quanta ſit naturæ vis, facile monſtratur, cum licet variæ diſſidenteſque ſententiæ, tamen in deligendo boni fine conſentiunt.

METRUM II.

QUANTAS *rerum flectat habenas*
Natura potens, quibus immenſum
Legibus orbem provida ſervet,
Stringatque ligans irreſoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulchra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtrum;
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere ſui;
Laxant nodis colla ſolutis,
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largaſque dapes dulci ſtudio
Ludens hominum cura miniſtret;
Si tamen arcto ſaliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparſas pedibus proterit eſcas,
Silvas tantum mœſta requirit,
Silvas dulci voce ſuſurrat.
Validis quondam viribus acta,
Pronum flectit virga cacumen:

Hanc

Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice cælum.
Cadit Hesperias Phœbus in undas;
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

PROSA III.

VOs quoque, o terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minime perspicaci, qualicumque tamen cogitatione perspicitis, eoque vos & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecuniæ, vel honores, ceteraque tale quid afferunt cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quod si neque id valent efficere quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquido falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur teipsum, qui paullo ante divitiis affluebas, interrogo. Inter illas abundantissimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat quod abesse non velles, vel aderat quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam.

quam. Eget vero, inquit, eo quod quisque desiderat? Eget, inquam. Qui vero eget aliquo, num est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minime, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt; & hoc erat quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maxime considerandum puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, ut his a quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quid ni fateare, cum eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenses querimoniæ, nisi quod vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis id, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam quam possit amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potius præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquies, opulentis quo famem satient, quo sitim, friguque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus expletur, maneat necesse est quæ possit expleri. Taceo, quod naturæ minimum, quod avaritiæ nihil satis est. Quare si opes nec summovere indigentiam possunt, & ipsæ suam faciunt, quid est quod eas sufficientiam præstare credatis?

METRUM III.

QUAMVIS *fluente dives auri gurgite*
Non expleturas cogat avarus opes,
Ornetque baccis colla rubri litoris,
Ruraque centeno ſcindat opima bove:
Nec cura mordax deſerit ſuperſtitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

PROSA IV.

SED dignitates honorabilem, reverendumque cui provenerint, reddunt. Num vis ea eſt magiſtratibus ut utentium mentibus virtutes inſerant, vitia depellant? Atqui non fugare, ſed illuſtrare potius nequitiam ſolent. quo fit ut indignemur, eas ſæpe nequiſſimis hominibus contigiſſe. unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam appellat. Vides ne quantum dedecus malis adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas ſi nullis honoribus inclareſcant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti ut cum Decorato gerere magiſtratum putares, cum in eo mentem nequiſſimi ſcurræ, delatoriſque reſpiceres? Non enim poſſumus ob honores reverentia dignos judicare quos ipſis honoribus judicamus indignos. At ſi quem ſapientia præditum videres, num poſſes eum vel reverentia, vel ea qua præditus eſt, ſapientia, non dignum putare? Minime. Ineſt enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet, eos propriam dignitatis pulchritudinem non habere. In quo illud eſt animadvertendum magis: nam ſi eo abjectior eſt, quo magis a pluribus quiſque contemnitur, cum reve-

reverendos facere nequeant, quos pluribus oſtentat deſpectiores, potius dignitas improbos facit. Verum non impune: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas ſua contagione commaculant. Atque ut agnoſcas veram illam reverentiam per has umbratiles dignitates non poſſe contingere, ſic collige. Siquis multiplici conſulatu functus in Barbaras nationes forte devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui ſi hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio ſuo quoquo gentium nullo modo ceſſarent. ſicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere deſiſtit. Sed quoniam id eis non propria vis, ſed hominum fallax annectit opinio, vaneſcunt illico cum ad eos venerint qui dignitates eas eſſe non æſtimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos vero apud quos ortæ ſunt, num perpetuo perdurant? Atqui præfectura magna olim poteſtas, nunc inane nomen eſt, & ſenatorii cenſus gravis ſarcina. Si quis quondam populi curaſſet annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo ante diximus, quod nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc ſplendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, ſi ultro improborum contagione ſordeſcunt, ſi mutatione temporum ſplendere deſinunt, ſi gentium æſtimatione vileſcunt, quid eſt quod in ſe expetendæ pulchritudinis habeant, ne dum aliis præſtent?

METRUM IV.

QUAMVIS *ſe Tyrio ſuperbus oſtro*
Comeret, & niveis lapillis,
Inviſus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero ſævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.

Quis illos igitur putet beatos
Quos miseri tribuunt honores?

PROSA V.

AN vero regna, regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuo perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ nec ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quod si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quamvis late humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui quibus regum quisque non imperet. Qua vero parte beatos faciens definit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo majorem regibus inesse necesse est miseriæ portionem. Expertus sortis suæ periculorum tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas quæ solicitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes quem videas velle quod non possit efficere? Potentem censes qui satellite latus ambit: qui quos terret ipse plus metuit: qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est? Nam quid ego de regum familiaribus differam, cum regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrem, quos quidem regia potestas sæpe incolumis, sæpe autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque poten-

potentiæ ſuæ renuntiare voluerunt: quorum Seneca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeque in otium conferre conatus eſt. Sed dum ruituros moles ipſa trahit, neuter quod voluit, effecit. Quæ eſt igitur iſta potentia, quam pertimeſcunt habentes: quam nec cum habere velis, tutus ſis, & cum deponere cupias, vitare non poſſis? An præſidio ſunt amici, quos non virtus, ſed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

METRUM V.

Qui ſe volet eſſe potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis ſummittat habenis.
Etenim licet Indica longe
Tellus tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
Non poſſe, potentia non eſt.

PROSA VI.

Gloria vero quam fallax ſæpe, quam turpis eſt! Unde non injuria Tragicus exclamat: ὦ δόξα, δύξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, Οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. Plures enim magnum ſæpe nomen falſis vulgi opinionibus abſtulerunt. quo quid turpius excogitari poteſt? Nam qui falſo prædicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. Quæ ſi etiam meritis conquiſitæ ſint, quid tamen ſapientis adjecerint conſcientiæ, qui bonum ſuum non populari ru-

more, sed conscientiæ veritate metitur? Quod si hoc ipsum propagasse nomen, pulchrum videtur; consequens est ut fœdum non extendisse judicetur. Sed cum, uti paullo ante differui, plures gentes esse necesse sit ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit ut quem tu æstimas glorioſum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc vero popularem gratiam ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam vero quam sit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laús parentum. Quod si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur ne a majorum virtute degenerent.

METRUM VI.

OMNE *hominum genus in terris*
Simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.

Quid

Quid genus, & proavos ſtrepitis?
Si primordia veſtra,
Auctoremque Deum ſpectes,
Nullus degener exſtat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deſerat ortum.

PROSA VII.

QUID autem de corporis voluptatibus loquar? quarum appetentia quidem plena eſt anxietatis, ſatietas vero pœnitentiæ. Quantos illæ morbos, quam intolerabiles dolores, quaſi quemdam fructum nequitiæ, fruentium ſolent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Triſtes vero eſſe voluptatum exitus, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget. Quæ ſi beatos explicare poſſunt, nihil cauſſæ eſt quin pecudes quoque beatæ eſſe dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam feſtinat intentio. Honeſtiſſima quidem conjugis foret liberorumque jucunditas; ſed nimis e natura dictum eſt, neſcio quem filios inveniſſe tortores: quorum quam ſit mordax quæcumque conditio, neque alias expertum te, neque nunc anxium neceſſe eſt admonere. In quo Euripidis mei ſententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit eſſe felicem.

METRUM VII.

HABET *omnis hoc voluptas,*
Stimulis agit fruentes;
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morſu.

PROSA VIII.

NIHIL igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ devia quædam sint, nec perducere eo quemquam valeant ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis vero implicitæ malis sint, brevissime monstrabo. Quid enim? pecuniam ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis: & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiam ne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse desistis. Voluptariam vitam degas. sed quis non spernat, atque abjiciat viliſſimæ fragiliſſimæque rei corporis servitium? Jam vero qui bona præ se corporis ferunt, quam exigua, quam fragili possessione nituntur! Num enim elephantes mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Respicite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius est, quam sua, qua regitur, ratione mirandum. Formæ vero nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quod si, ut Aristoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur te pulchrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quam vultis nimio corporis bona; dum sciatis hoc quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet: quod hæc quæ nec præstare quæ pollicentur bona, possunt, nec omnium bonorum

con-

congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

METRUM VIII.

EHEU, *quam miseros tramite devio*
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis;
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut pisce ditetis dapes.
Nec, vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ:
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire cæci sustinent:
Et quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

HACTENUS mendacis formam felicitatis ostendisse sufficerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebrita-

britatem gloria, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam causas cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: sed ex te cognoscere apertius malim. Atqui promtissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque natura, id error humanus separat, & a vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minime, inquam. Recte tu quidem: nam si quid est quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod vero hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contra rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid vero, inquit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera vero, ne quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, inquam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mœror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomina

mina quidem esse diversa, nullo vero modo discrepare subsantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur quod est unum, simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minime affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit pænuriæ fuga, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam quam paravit, amittat. Sed hoc modo ne sufficientia quidem contigit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. Qui vero solum posse desiderat: profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoque quam multa deficiant, vides. Fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maxime petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cum unumquodque horum idem quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summam quidem ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet quæ demonstravimus, id quod pollicentur, non posse conferre? Minime, inquam. In his igitur quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & causas: deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promisimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perspicua est, eamque tu paullo ante monstrasti, dum falsæ beatitudi-

nis

nis cauſſas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera eſt, & perfecta felicitas, quæ ſufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertiſſe cognoſcas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter præſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te, alumne, hac opinione felicem ſentio, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris. Quidnam? inquam. Eſſe ne aliquid in his mortalibus caduciſque rebus putas quod hujuſmodi ſtatum poſſit afferre? Minime, inquam, puto; idque a te, nihil ut amplius deſideretur, oſtenſum eſt. Hæc igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniam igitur agnoviſti, quæ vera illa ſit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc ſupereſt ut unde veram hanc petere poſſis, agnoſcas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer exſpecto. Sed cum, uti in Timæo Platoni, inquit, noſtro placet, in minimis quoque rebus divinum præſidium debeat implorari; quid nunc faciendum cenſes ut illius ſummi boni ſedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermiſſo, nullum rite fundatur exordium. Recte, inquit; ac ſimul ita modulata eſt.

METRUM IX.

O Qui *perpetua mundum ratione gubernas,*
Terrarum cælique ſator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, ſtabiliſque manens das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere cauſſæ
Materiæ fluitantis opus, verum inſita ſummi
Forma boni, livore carens: tu cuncta ſuperno
Ducis ab exemplo: pulchrum pulcherrimus ipſe
Mun-

Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectaſque jubens perfectum abſolvere partes.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut merſas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per conſona membra reſolvis.
Quæ cum ſecta duos motum glomeravit in orbes,
In ſemet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & ſimili convertit imagine cælum.
Tu cauſſis animas paribus, vitaſque minores
Provehis, & levibus ſublimes curribus aptans
In cælum, terramque ſeris: quas lege benigna
Ad te converſas reduci facis igne reverti.
Da, pater, auguſtam menti conſcendere ſedem,
Da fontem luſtrare boni, da luce reperta
In te conſpicuos animi defigere viſus.
Disjice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atque tuo ſplendore mica. tu namque ſerenum,
Tu requies tranquilla piis: te cernere, finis.
Principium, vector, dux, ſemita, terminus idem.

PROSA X.

QUONIAM igitur quæ ſit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma, vidiſti: nunc demonſtrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio conſtituta ſit. In quo illud primum arbitror inquirendum, an aliquid hujuſmodi bonum quale paullo ante definiſti, in rerum natura poſſit exſiſtere, ne nos præter rei ſubjectæ veritatem caſſa cogitationis imago decipiat. Sed quin exſiſtat, ſitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum eſſe dicitur, id deminutione perfecti imperfectum eſſe perhibetur. Quo fit ut ſi in quolibet genere imperfectum quid eſſe videatur, in

eo

eo perfectum quoque aliquod esse necesse sit. Etenim perfectione sublata, unde illud quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neque enim a deminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in hæc extrema atque effœta dilabitur. Quod si, uti paullo ante monstravimus, est quædam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque, non potest dubitari. Firmissime, inquam, verissimeque concluſum est. Quo vero, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem, bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cum nihil Deo melius excogitari queat, id quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita vero bonum esse Deum ratio demonstrat, ut perfectum quoque bonum in eo esse convincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. erit enim eo præstantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius atque antiquius esse videatur: omnia namque perfecta minus integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est, summum Deum, summi, perfectique boni esse plenissimum. Sed perfectum bonum veram esse beatitudinem constituimus. veram igitur beatitudinem in summo Deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici ullo modo queat. Sed quæso, inquit, te, vide quam id sancte atque inviolabiliter probes, quod boni summi summum Deum diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summum bonum quo plenus esse perhibetur, vel extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi, habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc

esse

esse rerum omnium præcellentissimum, dignissime confitemur. Quod si natura quidem inest, sed ratione diversum, cum de rerum principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit. Postremo quod a qualibet re diversum est, id non est illud a quo intelligitur esse diversum. Quare quod a summo bono diversum est sui natura, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere. quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluserim. Rectissime, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmius approbetur, quod duo summa bona, quæ a se diversa sunt, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cum alterutri alterum deest. Sed quod perfectum non sit, id summum non esse manifestum est: nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur, veluti geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo vero est ipsa divinitas, divinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed

uti

uti juſtitiæ adeptione juſti, ſapientiæ ſapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, deos fieri ſimili ratione neceſſe eſt. Omnis igitur beatus, deus; ſed natura quidem unus, participatione vero nihil prohibet eſſe quam plurimos. Et pulchrum, inquam, hoc, atque pretioſum, ſive πόρισμα, ſive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulchrius nihil eſt quod his annectendum eſſe ratio perſuadet. Quid? inquam. Cum multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrum ne hæc omnia in unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an ſit eorum aliquid quod beatitudinis ſubſtantiam compleat, ad hoc vero cetera referantur? Vellem, inquam, id ipſarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum eſſe cenſemus? Ac ſummum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem ſufficientia ſumma eſt, eadem ſumma potentia, reverentia quoque, claritas, & voluptas beatitudo eſſe judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia bona, ſufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra ſunt, an ad bonum, veluti ad verticem, cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid inveſtigandum proponas: ſed quid conſtituas, audire deſidero. Hujus rei diſcretionem ſic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, a ſe quoque invicem diſcreparent. Hæc eſt enim partium natura, ut unum corpus diverſa componant. Atqui hæc omnia idem eſſe monſtrata ſunt. Minime igitur membra ſunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur eſſe conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non eſt: ſed id quod reſtat, exſpecto. Ad bonum vero cetera referri palam eſt. Iccirco enim ſufficientia petitur, quoniam bonum eſſe judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque eſſe creditur bonum. Idem de reverentia,

tia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa, atque causa bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam quæ natura bona non sunt, tamen si esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse jure credatur. Cujus vero causa quid expetitur, id maxime videtur optari. Veluti si salutis causa quispiam velit equitare, non tam equitandi motum desiderat, quam salutis effectum. Cum igitur omnia boni gratia petantur, non illa potius, quam bonum ipsum desideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem esse concessimus: quare sic quoque sola quæritur beatitudo. Ex quo liquido apparet, ipsius boni, & beatitudinis unam atque eamdem esse substantiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem esse monstravimus. Ita, inquam. Secure igitur concludere licet, Dei quoque in ipso bono, nec usquam alio, sitam esse substantiam.

METRUM X.

HUc *omnes pariter venite capti*,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.
Hic erit vobis requies laborum,
Hic portus placida manens quiete,
Hoc patens unum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miscens virides lapillos,
Illustrant aciem, magisque cæcos

In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque mentes,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur, vigetque cælum,
Vitat obſcuras animæ ruinas.
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

PROSA XI.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. Tum illa, Quanti, inquit, æſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agnoveris? Infiniti, inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum eſt, continget agnoſcere. Atqui hoc veriſſima, inquit, ratione patefaciam, maneant modo quæ paullo ante concluſa ſunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monſtravimus, ea quæ appetuntur a pluribus, iccirco vera perfectaque bona non eſſe, quoniam a ſe invicem diſcreparent, cumque alteri abeſſet alterum, plenum, abſolutumque bonum afferre non poſſe? Tum autem verum bonum fieri, cum in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ ſufficientia eſt, eadem ſit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas. Niſi vero unum atque idem omnia ſint, nihil habere quo inter expetenda numerentur. Demonſtratum eſt, inquam, nec dubitari ullo modo poteſt. Quæ igitur cum diſcrepant, minime bona ſunt; cum vero unum eſſe cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona ſint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum eſt, boni participatione bonum eſſe concedis, an minime? Ita eſt. Oportet igitur idem eſſe unum, atque bonum ſimili ratione concedas. Eadem namque ſubſtantia eſt eorum quorum naturaliter non eſt

diver-

diverſus effectus. Negare, inquam, nequeo. Noſti ne igitur, inquit, omne quod eſt, tamdiu manere atque ſubſiſtere, quamdiu ſit unum; ſed interire atque diſſolvi pariter atque unum eſſe deſtiterit? Quonam modo? Ut in animalibus, inquit, cum in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. Cum vero hæc unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal, liquet. Ipſum quoque corpus cum in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. At ſi diſtributæ, ſegregatæque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera procul dubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cum vero unum eſſe deſinit, interire. Conſideranti, inquam, mihi plura, minime aliud videtur. Eſt ne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta ſuſtinendi appetentia, venire ad interitum, corruptionemque deſideret? Si animalia, inquam, conſiderem, quæ habent aliquam volendi nolendique naturam, nihil invenio quod, nullis extra cogentibus, abjiciant manendi intentionem, & ad interitum ſponte feſtinent. Omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem vero, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribuſque, quid de inanimatis omnino conſentiam rebus, prorſus dubito. Atqui non eſt quod de hoc poſſis ambigere, cum herbas, atque arbores intuearis, primum ſibi convenientibus innaſci locis, ubi quantum earum natura queat, cito exareſcere, atque interire non poſſunt. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ ſaxis hærent, aliarum fœcundæ ſunt ſteriles arenæ, quas ſi in alia quiſpiam loca transferre conetur, areſcant. Sed dat cuique natura quod convenit, & ne, dum manere poſſunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quod omnes, velut in terras ore

demerſo, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quod molliſſimum quodque, ſicuti medulla eſt, interiore ſemper ſede reconditur, extra vero quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adverſum cæli intemperiem, quaſi mali patiens defenſor, opponitur? Jam vero quanta eſt naturæ diligentia, ut cuncta ſemine multiplicato propagentur! quæ omnia non modo ad tempus manendi, verum generatim quoque, quaſi in perpetuum permanendi, veluti quaſdam machinas eſſe quis neſciat? Ea etiam quæ inanimata eſſe creduntur, nonne quod ſuum eſt quæque ſimili ratione deſiderant? Cur enim flammas quidem ſurſum levitas vehit, terras vero deorſum pondus deprimit, niſi quod hæc ſingulis loca, motioneſque conveniunt? Porro autem quod cuique conſentaneum eſt, id unumquodque conſervat: ſicuti ea quæ ſunt inimica, corrumpunt. Jam vero quæ dura ſunt, ut lapides, adhærent tenaciſſime partibus ſuis, & ne facile diſſolvantur, reſiſtunt. Quæ vero liquentia, ut aër, atque aqua, facile quidem dividentibus cedunt, ſed cito in ea rurſus a quibus ſunt abſciſſa, relabuntur. Ignis vero omnem refugit ſectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt, quod acceptas eſcas ſine cogitatione tranſigimus, quod in ſomno ſpiritum ducimus neſcientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verum ex naturæ principiis venit. Nam ſæpe mortem cogentibus cauſſis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud quo ſolo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura ſemper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeo hæc ſui caritas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis a ſe rebus hanc vel maximam

manen-

manendi cauſſam, ut, quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderent: quare nihil eſt quod ullo modo queas dubitare, cuncta quæ ſunt, appetere naturaliter conſtantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitato cernere quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, ſubſiſtere ac permanere appetit, id unum eſſe deſiderat. hoc enim ſublato, ne eſſe quidem cuiquam permanebit. Verum eſt, inquam. Omnia igitur, inquit, unum deſiderant. Conſenſi. Sed unum idipſum monſtravimus eſſe quod bonum eſt. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita deſcribas licet, ipſum bonum eſſe quod deſideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari poteſt. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice deſtituta, ſine rectore, fluitabunt; aut ſi quid eſt ad quod univerſa feſtinent, id erit omnium ſummum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, o alumne, lætor: ipſam enim mediæ veritatis notam mente fixiſti: ſed in hoc patuit tibi quod ignorare te paullo ante dicebas. Quid? inquam. Quis eſſet, inquit, rerum omnium finis. Id eſt enim profecto quod deſideratur ab omnibus: quod quia bonum eſſe collegimus, oportet, rerum omnium finem, bonum eſſe fateamur.

METRUM XI.

QUISQUIS *profunda mente veſtigat verum,*
Cupitque nullis ille deviis falli,
In ſe revolvat intimi lucem viſus,
Longoſque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retruſum poſſidere theſauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipſo perſpicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen,

Obliviosam corpus invehens molem.
Hæret profecto semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quod si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

PROSA XII.

TUM ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundo commemoras. Primum, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus, amisi. Tum illa, Si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me insciliam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum hunc, inquit, a Deo regi paullo ante minime dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam; nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minime conveniret, nisi unus esset qui tam diversa conjungeret; conjuncta vero naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret, atque divelleret; nisi unus esset qui quod nexuit, contineret. Non tam vero certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo Deum nomino. Tum illa, Cum hæc, inquit, ita sentias, parvam mihi restare operam puto,

puto, ut felicitatis compos, patriam ſoſpes reviſas: ſed quæ propoſuimus, intueamur. Nonne in beatitudine ſufficientiam numeravimus, Deumque beatitudinem ipſam eſſe conſenſimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinſecus adminiculis indigebit: alioquin ſi quo egeat, plenam ſufficientiam non habebit. Id, inquam, ita eſt neceſſarium. Per ſe igitur ſolum cuncta diſponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipſum bonum eſſe monſtratus eſt. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta diſponit: ſiquidem per ſe regit omnia, quem bonum eſſe conceſſimus; & hic eſt veluti quidam clavus atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis atque incorrupta ſervatur. Vehementer aſſentior, inquam, & id te paullo ante dicturam, tenui licet ſuſpicione, proſpexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantius ad cernenda vera oculos deducis: ſed quod dicam non minus ad contuendum patet. Quid? inquam. Cum Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntarie regantur, ſeque ad diſponentis nutum, veluti convenientia, contemperataque rectori, ſponte convertant? Ita, inquam, neceſſe eſt: nec beatum regimen eſſe videretur, ſi quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. Nihil eſt igitur quod naturam ſervans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum quem jure potentiſſimum beatitudinis eſſe conceſſimus? Prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur, inquit, ſummum bonum quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. Tum ego, Quam, inquam, me non

modo ea quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verum multo magis hæc ipſa verba quibus uteris, delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis laceſſentes cælum Gigantes: ſed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo depoſuit. Sed vis ne rationes ipſas invicem collidamus? forſitan ex hujuſmodi conflictatione pulchra quædam veritatis ſcintilla diſſiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, eſſe omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente conſiſtat, nullus prorſus ambigat. Qui vero eſt, inquit, omnium potens, nihil eſt quod ille non poſſit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum poteſt? Minime, inquam. Malum igitur, inquit, nihil eſt, cum id facere ille non poſſit qui nihil non poteſt. Ludis ne, inquam, me, inextricabilem mihi labyrinthum rationibus texens? quo nunc quidem qua egrediaris, introëas; nunc vero qua introïeris, egrediare: an mirabilem quemdam divinæ ſimplicitatis orbem complicas? Etenim paullo ante a beatitudine incipiens, eam ſummum bonum eſſe dicebas, quam in ſummo Deo ſitam loquebare: ipſum quoque Deum ſummum eſſe bonum, plenamque beatitudinem diſſerebas, ex quo neminem beatum fore, niſi qui pariter Deus eſſet, quaſi munuſculum dabas. Rurſus ipſam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris eſſe ſubſtantiam: ipſumque unum id ipſum eſſe bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis univerſitatem regere diſputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali eſſe naturam, atque hæc nullis extrinſecus ſumtis, ſed altero ex altero fidem trahente, inſitis, domeſticiſque probationibus explicabas. Tum illa, Minime, inquit, ludimus; remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea

eſt

est enim divinæ forma substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquod ipsa suscipiat: sed sicut de ea Parmenides ait: Πάντοθεν εὐ κύκλοισι φέρην ἐναλίγκιον ὄγκον. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus; nihil est quod admirere, cum Platone sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur rebus oportere esse sermones.

METRUM XII.

FELIX *qui potuit boni*
Fontem visere lucidum:
Felix qui potuit gravis
Terræ solvere vincula.
Quondam funera conjugis
Vates Threïcius gemens,
Postquam flebilibus modis
Silvas currere, mobiles
Amnes stare coëgerat;
Junxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Jam cantu placidum canem;
Cum flagrantior intima
Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi;
Immites superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,

Quod

Quod luctum geminans amor,
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor:
Quæ fontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ,
Jam mœstæ lacrimis madent:
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus:
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, Vincimur, arbiter
Umbrarum miserans ait:
Donemus comitem viro
Emtam carmine conjugem;
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER IV.

PROSA I.

HÆc cum Philoſophia, dignitate vultus, & oris gravitate ſervata, leniter, ſuaviterque ceciniſſet, tum ego, nondum penitus inſiti mœroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et O, inquam, veri prævia luminis, quæ uſque adhuc tua fudit oratio, tum ſui ſpeculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi etſi ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen antehac prorſus ignorata dixiſti. Sed ea ipſa eſt vel maxima noſtri cauſſa mœroris, quod, cum rerum bonus rector exſiſtat, vel eſſe omnino mala poſſint, vel impunita prætereant. Quod ſolum quanta dignum ſit admiratione, profecto conſidera. At huic aliud majus adjungitur: nam imperante, florenteque nequitia,

quitia, virtus non ſolum præmiis caret, verum etiam ſceleratorum pedibus ſubjecta calcatur, & in locum facinorum ſupplicia luit. Quæ fieri in regno ſcientis omnia, potentis omnia, ſed bona tantummodo volentis Dei, nemo ſatis poteſt nec admirari, nec conqueri. Tum illa, Et eſſet, inquit, infiniti ſtuporis, omnibuſque horribilibus monſtris, ſi, uti tu exiſtimas, in tanti velut patrisfamilias diſpoſitiſſima domo, vilia vaſa colerentur, pretioſa ſordeſcerent: ſed non ita eſt. Nam ſi ea quæ paullo ante concluſa ſunt, inconvulſa ſervantur, ipſo de cujus nunc regno loquimur, auctore cognoſces, ſemper quidem potentes bonos eſſe, malos vero abjectos ſemper, atque imbecilles; nec ſine pœna umquam eſſe vitia, nec ſine præmio virtutes: bonis felicia, malis ſemper infortunata contingere, multaque id genus, quæ ſopitis querelis firma te ſoliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monſtrante vidiſti, quo etiam ſita ſit agnoviſti, decurſis omnibus quæ prætermittere neceſſarium puto, viam tibi quæ te domum revehat, oſtendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulſa, ſoſpes in patriam, meo ductu, mea ſemita, meis etiam vehiculis revertaris.

METRUM I.

SUNT etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celſa conſcendant poli:
Quas ſibi cum velox mens induit,
Terras peroſa deſpicit,
Aëris immenſi ſuperat globum,
Nubeſque poſt tergum videt,
Quique agili motu calet ætheris,
Tranſcendit ignis verticem,

Donec

Donec in aſtriferas ſurgat domos,
Phœboque conjungat vias;
Aut comitetur iter gelidi ſenis,
Miles coruſci ſideris;
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat aſtri circulum;
Atque ubi jam exhauſti fuerit ſatis,
Polum relinquat extimum,
Dorſaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.
Hic regum ſceptrum dominus tenet,
Orbiſque habenas temperat,
Et volucrem currum ſtabilis regit,
Rerum coruſcus arbiter.
Huc te ſi reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria eſt mihi,
Hinc ortus, hic ſiſtam gradum.
Quod ſi perrarum placeat tibi
Noctem relictam viſere,
Quos miſeri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exſules.

PROSA II.

TUM ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin poſſis efficere: tu modo quem excitaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis ſemper adeſſe potentiam, malos cunctis viribus eſſe deſertos, agnoſcas licebit: quorum quidem alterum demonſtratur ex altero. Nam cum bonum, malumque contraria ſint, ſi bonum potens eſſe conſtiterit, liquet imbecillitas mali: at ſi fragilitas clareſcat mali, boni firmitas nota eſt. Sed uti noſtræ ſententiæ fides abundantior ſit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde propoſita confirmans.

mans. Duo ſunt quibus omnis humanorum actuum conſtat effectus; voluntas ſcilicet, ac poteſtas: quorum ſi alterutrum deſit, nihil eſt quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quiſque quod non vult: at ſi poteſtas abſit, voluntas fruſtra ſit. Quo fit ut ſi quem videas velle adipiſci quod minime adipiſcatur, huic obtinendi quod voluerit, defuiſſe valentiam dubitare non poſſis. Perſpicuum eſt, inquam, nec ullo modo negari poteſt. Quem vero effeciſſe quod voluerit, videas, num etiam potuiſſe dubitabis? Minime. Quod vero quiſque poteſt, in eo validus; quod vero non poteſt, in hoc imbecillis eſſe cenſendus eſt. Fateor, inquam. Meminiſti ne igitur, inquit, ſuperioribus rationibus eſſe collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diverſis ſtudiis agitur, ad beatitudinem feſtinare? Memini, inquam, id quoque eſſe demonſtratum. Num recordaris, beatitudinem ipſum eſſe bonum; eoque modo cum beatitudo petitur, ab omnibus deſiderari bonum? Minime, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines, boni pariter ac mali, indiſcreta intentione ad bonum pervenire nituntur. Ita, inquam, conſequens eſt. Sed certum eſt, adeptione boni bonos fieri. Certum. Adipiſcuntur igitur boni quod appetunt. Sic videtur. Mali vero ſi adipiſcerentur quod appetunt bonum, mali eſſe non poſſent. Ita eſt. Cum igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi vero minime; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe, qui vero mali ſunt, imbecilles. Quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. Rurſus inquit: Si duo ſint quibus idem ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter vero naturale illud

illud officium minime administrare queat, alio vero modo quam naturæ convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem esse decernis? Etsi conjecto, inquam, quid velis, planius tamen audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus num negabis? Minime, inquam. Ejusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusque cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed summum, inquit, bonum, quod æque malis bonisque propositum est, boni quidem naturali officio virtutum petunt; mali vero variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, id ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? Minime, inquam; nam etiam quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesseram, bonos quidem potentes, malos vero esse necesse est imbecilles. Recte, inquit, præcurris: idque, uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt ad quod eos naturalis ducit, ac pæne compellit intentio. Et quid? si hoc tam magno, ac pæne invicto præeuntis naturæ deserentur auxilio? Considera vero quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, ac ludicra præmia petunt, quæ consequi, atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt,

ciunt, nec in eo miseris contigit effectus quod solum dies, noctesque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeres: ita eum qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. Cur enim relicta virtute vitia sectantur? insscitia ne bonorum? sed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An sectanda noverunt, sed transversos eos libido præcipitat? sic quoque intemperantia fragiles sunt qui obluctari vitio nequeunt. An scientes, volentesque, bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solum potentes esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communem omnium quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam mirum forte videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse non abnuo: sed eosdem esse pure, atque simpliciter, nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter vero hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolute nequeam confiteri. Est enim quod ordinem retinet, servatque naturam: quod vero ab hac deficit, esse etiam, quod in sui natura situm est, derelinquit. Sed possunt, inquies, mali; nec ego quidem negaverim: sed hæc eorum potentia non a viribus, sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minime valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse demonstrat. Nam si, uti paullo ante collegimus, malum nihil

est,

est, cum mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis: summo bono nihil potentius esse, paullo ante definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minime. Est igitur, inquit, aliquis qui omnia posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cum igitur bonorum tantummodo potens possit omnia; non vero queant omnia potentes etiam malorum: eosdem qui mala possunt, minus posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum vero minime dubitabilis apparet infirmitas. Veramque illam Platonis esse sententiam liquet, Solos quod desiderent, facere posse sapientes: improbos vero exercere quidem quod libeat; quod vero desiderent, explere non posse. Faciunt enim quæ libet, dum per ea quibus delectantur, id bonum quod desiderant, se adepturos putant, sed minime adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

METRUM II.

QUos *vides sedere celso*
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;

Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido versat
Avidis corda venenis;
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens:
Mœror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit quod optat, ipse
Dominis pressus iniquis.

PROSA III.

VIDES ne igitur, quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce resplendeat? In quo perspicuum est, numquam bonis præmia, numquam sua sceleribus deesse supplicia. Rerum enim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejusdem rei præmium esse non injuria videri potest: uti currenti in stadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem esse idem ipsum bonum propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum veluti præmium commune propositum. Atqui hoc a bonis non potest separari. Neque enim bonus ultra jure vocabitur qui careat bono: quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantumlibet igitur sæviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quod si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ille etiam qui contulisset, aufer-

auferre. Sed quoniam id ſua cuique probitas confert, tum ſuo præmio carebit, cum probus eſſe deſierit. Poſtremo cum omne præmium iccirco appetatur quoniam bonum eſſe creditur, quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcherrimi, maximique. Memento enim illius corollarii quod paullo ante præcipuum dedi; ac ſic collige: Cum ipſum bonum beatitudo ſit, bonos omnes eo ipſo quod boni ſint, fieri beatos liquet. Sed qui beati ſunt, deos eſſe convenit. Eſt igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat poteſtas, nullius fuſcet improbitas, deos fieri. Quæ cum ita ſint, de malorum quoque inſeparabili pœna dubitare ſapiens nequeat. Nam cum bonum malumque, item pœna atque præmium adverſa fronte diſſideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem neceſſe eſt in mali pœna contraria parte reſpondeant. Sicut igitur probis probitas ipſa fit præmium: ita improbis nequitia ipſa ſupplicium eſt. Jam vero quiſquis afficitur pœna, malo ſe affectum eſſe non dubitat. Si igitur ſeſe ipſi exiſtimare velint, poſſunt ne ſibi ſupplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modo, verum etiam vehementer inficit? Vide autem ex adverſa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque quod ſit, unum eſſe, ipſumque unum bonum eſſe paullo ante didiciſti: cui conſequens eſt ut omne quod ſit, id etiam bonum eſſe videatur. Hoc igitur modo, quidquid a bono deficit, eſſe deſiſtit: quo fit ut mali deſinant eſſe quod fuerant. Sed fuiſſe homines adhuc ipſa humani corporis ſpecies oſtentat. quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſere naturam. Sed cum ultra hominēs quemque provehere ſola probitas poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum

detrudat improbitas. Evenit, ut quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Avaritia fervet alienarum opum violentus ereptor? similem lupi dixeris. Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabis. Insidiator occultis surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum gestare credatur. Pavidus ac fugax non metuenda formidat? cervis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinum vivit. Levis, ac inconstans studia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis immundisque libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cum in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

METRUM III.

VELA *Neritii ducis,*
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulchra qua residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus;
Hunc apri facies tegit:
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, & unguibus:
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis

Obsi-

Obsitum miserans ducem
Peste solverit hospitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam sues Cerealia
Glande pabula verterant;
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis:
Sola mens stabilis, super
Monstra quæ patitur, gemit.
O levem nimium manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent!
Intus est hominum vigor
Arce conditus abdita.
Hæc venena potentius
Detrahunt hominem sibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis vulnere sæviunt.

PROSA IV.

TUM ego, Fateor, inquam, nec injuria dici video, vitiosos, tametsi humani corporis speciem servent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox sceleratæque mens bonorum pernicie sævit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit; uti convenienti monstrabitur loco: sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum pœna relevetur. Etenim, quod incredibile forte cuiquam videatur, infeliciores esse necesse est malos, cum cupita perfecerint, quam si ea quæ cupiunt, implere non possint. Nam si miserum est voluisse prava, potuisse miserius est,

ſine quo voluntatis miſeræ langueret effectus. Itaque cum ſua ſingulis miſeria ſit, triplici infortunio neceſſe eſt urgeantur, quos videas ſcelus velle, & poſſe, & perficere. Accedo, inquam: ſed uti hoc infortunio cito careant, patrandi ſceleris poſſibilitate deſerti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus quam vel tu forſitan velis, vel illi ſeſe exiſtiment eſſe carituros. Neque enim eſt aliquid in tam brevibus vitæ metis ita ſerum, quod exſpectare longum immortalis præſertim animus putet: quorum magna ſpes, & excelſa facinorum machina repentino atque inſperato ſæpe fine deſtruitur. Quod quidem illis miſeriæ modum ſtatuit. Nam ſi nequitia miſeros facit, miſerior ſit neceſſe eſt diuturnior nequam: quos infeliciſſimos eſſe judicarem, ſi non eorum malitiam ſaltem mors extrema finiret. Etenim ſi de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet eſſe miſeriam quam eſſe conſtat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & conceſſu difficilis illatio: ſed his ea quæ prius conceſſa ſunt, nimium convenire cognoſco. Recte, inquit, exiſtimas: ſed qui concluſioni accedere durum putet, æquum eſt vel falſum aliquid præceſſiſſe demonſtret, vel collationem propoſitionum non eſſe efficacem neceſſariæ concluſionis oſtendat: alioquin conceſſis præcedentibus, nihil prorſus eſt quod de illatione cauſſetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minus mirum videatur, ſed ex his quæ ſumta ſunt, æque eſt neceſſarium. Quidnam? inquam. Feliciores, inquit, eſſe improbos ſupplicia luentes, quam ſi eos nulla juſtitiæ pœna coërceat. Neque id nunc molior quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum ſupplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum eſſe culpanda fugiendi: ſed alio quodam modo infeliciores eſſe improbos arbi-

tror

tror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos vero miseros nonne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriæ cujuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo cujus pura ac solitaria sine cujusquam boni admistione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est cujus infortunium boni participatione relevatur? Quidni? inquam. Habent igitur improbi, cum puniuntur, quidem boni aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis merito malum esse confessus es. Negare non possum. Multo igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quam justa ultione puniti. Sed puniri improbos justum, impunitos vero elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget? Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidem consequentia sunt eis quæ paullo ante concluſa sunt. Sed, quæso, inquam, te, nulla ne animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia vero purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his differere consilium non est. Id vero hactenus egimus ut quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam cito finiri precabaris, nec longam esse di-

ſceres: infelicioremque fore, ſi diuturnior; infeliciſſimam vero, ſi eſſet æterna. Poſt hæc miſeriores eſſe improbos injuſta impunitate dimiſſos, quam juſta ultione punitos. Cui ſententiæ conſequens eſt ut tum demum gravioribus ſuppliciis urgeantur, cum impuniti eſſe creduntur. Tum ego, Cum tuas, inquam, rationes conſidero, nihil dici verius puto. At ſi ad hominum judicia revertar, quis ille eſt cui hæc non credenda modo, ſed ſaltem audienda videantur? Ita eſt, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris aſſuetos ad lucem perſpicuæ veritatis attollere; ſimileſque avibus ſunt quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat: dum enim non rerum ordinem, ſed ſuos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem ſcelerum putant eſſe felicem. Vide autem quid æterna lex ſanciat. Melioribus animum ſi conformaveris, nihil opus eſt judice præmium deferente: tu te ipſe excellentioribus addidiſti. Si ſtudium ad pejora deflexeris, extra ne quæſieris ultorem; tu te ipſe in deteriora detruſiſti: veluti ſi vicibus ſordidam humum, cælumque reſpicias, cunctis extra ceſſantibus, ipſa cernendi ratione nunc cœno, nunc ſideribus intereſſe videaris. At vulgus iſta non reſpicit. Quid igitur? his ne accedamus quos belluis ſimiles eſſe monſtravimus? Quid, ſi quis amiſſo penitus viſu, ipſum etiam ſe habuiſſe oblivisceretur intuitum, nihilque ſibi ad humanam perfectionem deeſſe arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquieſcent quod æque validis rationum nititur firmamentis, infeliciores eſſe eos qui faciunt, quam qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipſas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num ſupplicio dignum negas? Minime. Infelices vero eſſe qui ſunt improbi, multipliciter liquet. Ita eſt, inquam. Qui igitur ſupplicio digni

ſunt,

sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, ei ne qui fecisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, qui perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quam acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hinc igitur, aliisque de causis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam. Atqui nunc, ait, contra faciunt oratores. pro his enim qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur; cum magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed a propitiis potius, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse ducerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus, judicibusque permitterent. quo fit ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos vero odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum. Cum ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione judicemus, multo magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

METRUM IV.

QUID *tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, volucres nec remoratur equos.
Quos serpens, leo, tigris, ursus, aper
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alterniſque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jure bonos, & misereſce malis.

PROSA V.

HIC ego, Video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari non nihil boni, malive inesse perpendo. Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potius, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clarius, testatiusque sapientiæ tractatur officium, cum in contingentes populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cum præsertim carcer, nexus, ceteraque legalium tormenta pœnarum pernicioſis potius civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versa vice mutentur, scelerumque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror; quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minus enim mirarer, si misceri omnia fortuitis

tuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cum sæpe bonis jucunda, malis aspera; contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat; nisi causa deprehendatur, quid est quod a fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium, confusumque credatur. Sed tu quamvis causam tantæ dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, recte fieri cuncta ne dubites.

METRUM V.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergatque feras æquore flammas;
Cum nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit ætheris alti.
Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore,
Confusa Phœbe detegat astra:
Commovet gentes publicus error,
Lassantque crebris pulsibus æra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Ferventi Phœbi solvier æstu;
Hic enim causas cernere promtum est:
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas;
Stupetque subitis mobile vulgus.
Cedat inscitiæ nubilus error,
Cessent profecto mira videri.

PRO-

PROSA VI.

ITA est, inquam. Sed cum tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, &, quoniam hoc me miraculum maxime perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut una dubitatione succisa, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quod si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas, ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit: qui modus cum in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, Providentia nominatur: cum vero ad ea quæ movet, atque disponit, refertur, Fatum a veteribus appellatum est. Quæ diversa esse, facile liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constitu-

ta,

ta, quæ cuncta disponit: fatum vero inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum vero singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit: eadem vero adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporales ordines ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato vero hæc ipsa quæ disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inserviente natura, seu cælestibus siderum motibus, seu angelica virtute, seu dæmonum varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus, fatalis series texitur: illud certe manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum formam rerum esse providentiam; fatum vero eorum quæ divina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit ut omnia quæ fato subsunt, providentiæ quoque subjecta sint: cui ipsum etiam subjacet fatum. Quædam vero quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superant. Ea vero sunt quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circa eumdem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa

ca quem verſentur, exſiſtit: extimus vero majore ambitu rotatus, quanto a puncti media individuitate diſcedit, tanto amplioribus ſpatiis explicatur: ſi quid vero illi ſe medio connectat & ſociet, in ſimplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere ceſſat: ſimili ratione, quod longius a prima mente diſcedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tanto aliquid fato liberum eſt, quanto illum rerum cardinem vicinius petit. Quod ſi ſupernæ mentis hæſerit firmitati, motu carens, fati quoque ſupergreditur neceſſitatem. Igitur uti eſt ad intellectum ratiocinatio; ad id quod eſt, id quod gignitur; ad æternitatem tempus; ad puncti medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad providentiæ ſtabilem ſimplicitatem. Ea ſeries cælum ac ſidera movet, elementa in ſe invicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem naſcentia, occidentiaque omnia per ſimiles fœtuum, ſeminumque renovat progreſſus. Hæc actus etiam, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſſarum connexione conſtringit: quæ cum ab immobilis providentiæ proficiſcantur exordiis, ipſas quoque immutabiles neceſſe eſt eſſe. Ita enim res optime reguntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſſarum ordinem promat: hic vero ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit ut tametſi vobis hunc ordinem minime conſiderare valentibus, confuſa omnia perturbataque videantur, nihilominus tamen ſuus modus ad bonum dirigens cuncta diſponat. Nihil eſt enim quod mali cauſſa nec ab ipſis quidem improbis fiat: quos, ut uberrime demonſtratum eſt, bonum quærentes pravus error avertit, nedum ordo de ſummi boni cardine proficiſcens, a ſuo quemquam deflectat exordio. Quæ vero, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quam

ut

ut bonis tum adversa, tum prospera; malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant; & quos alii præmio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis vero amara conveniant: cur ægri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minime miratur. Quid vero animorum aliud salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quam vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quam rector ac medicator mentium Deus? Qui, cum ex alta providentiæ specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, & quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cum a sciente geritur quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc quem tu justissimum, & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem causam diis, victam vero Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hic igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni vero tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam,

centiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque ſapiens diſpenſatio ei quem deteriorem facere poſſit adverſitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. Eſt alius cunctis virtutibus abſolutus, ſanctuſque, ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adverſis nefas providentia judicat; adeo ut ne corporeis quidem morbis agitari ſinat. Nam, ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερᾶ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομῶσι. Fit autem ſæpe uti bonis ſumma rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis miſta quædam pro animorum qualitate diſtribuit: quoſdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari ſinit, ut virtutes animi patientiæ uſu, atque exercitatione confirment. Alii plus æquo metuunt quod ferre poſſunt: alii plus æquo deſpiciunt quod ferre non poſſunt: hos, in experimentum ſui, triſtibus ducit. Nonnulli venerandum ſæculi nomen glorioſæ pretio mortis emerunt. Quidam ſuppliciis inexpugnabiles exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis eſſe virtutem: quæ quam recte atque diſpoſite, & ex eorum bono quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio eſt. Nam illud quoque quod improbis nunc triſtia, nunc optata proveniunt, ex eiſdem ducitur cauſſis. Ac de triſtibus quidem nemo miratur, quod eos male meritos omnes exiſtimant: quorum quidem ſupplicia tum ceteros ab ſceleribus deterrent, tum ipſos quibus invehuntur, emendant: læta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujuſmodi felicitate debeant judicare, quam famulari ſæpe improbis cernant. In qua re illud etiam diſpenſari credo, quod eſt forſitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in ſcelera potius exacerbare poſſit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris

bris conſcientiam ſpectans, & ſecum fortunam ſuam comparans, forſitan pertimeſcit ne rei cujus jucundus uſus eſt, ſit triſtis amiſſio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indigne aucta felicitas. Quibuſdam permiſſum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis eſſet cauſſa ſupplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt convenire. Quidni? cum a ſemetipſis, diſcerpentibus conſcientiam vitiis, quique diſſentiant, faciantque ſæpe quæ cum geſſerint, non fuiſſe gerenda decernant? Ex quo ſæpe ſumma illa providentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua ſibi a peſſimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum ſe eis diſſimiles ſtudent eſſe quos oderant. Sola eſt enim divina vis cui mala quoque bona ſint, cum eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. neque enim fas eſt homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare ſermone. Hoc tantum proſpexiſſe ſufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus idem ad bonum dirigens cuncta diſponat: dumque ea quæ protulit, in ſui ſimilitudinem retinere feſtinat, malum omne de reipublicæ ſuæ terminis per fatalis ſeriem neceſſitatis eliminat. Quo fit ut quæ in terris abundare creduntur, ſi diſponentem providentiam ſpectes, nihil uſquam mali eſſe perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæſtionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum,

tum, aliquam carminis exſpectare dulcedinem. Accipe igitur hauſtum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

METRUM VI.

SI *vis celſi jura tonantis*
Pura ſollers cernere mente,
Adſpice ſummi culmina cæli.
Illic juſto fœdere rerum
Veterem ſervant ſidera pacem.
Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ ſummo vertice mundi
Flectit rapidos Urſa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens ſidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Veſper ſeras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.
Sic æternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtrigeris
Bellum diſcors exſulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Jungantque fidem frigora flammis;
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terræque graves pondere ſidant.
Iiſdem cauſſis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æſtas Cererem fervida ſiccat,
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert

Quid-

Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter æqui;
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quæ nunc stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queant,
Nisi converso rursus amore
Refluant causſæ quæ dedit esse.

PROSA VII.

JAM ne igitur vides, quid hæc omnia quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et qui, inquam, fieri potest? Attende, inquit: Cum omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi, exercendive bonos, tum puniendi, corrigendique improbos causſa deferatur, patet quod omnis bona est, quam vel justam constat esse, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio: & si quam paullo ante docuisti providentiam, fatumve considerem, firmis viribus est nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabiles paullo ante posuisti, numeremus. Quid? inquit: quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebro, quorumdam malam esse fortunam. Vis ne igitur, inquit, paul-

liſper vulgi ſermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis uſu receſſiſſe videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum cenſes eſſe quod prodeſt? Ita eſt, inquam. Quæ vero aut exercet, aut corrigit, prodeſt? Fateor, inquam. Bona igitur? Quidni? Sed hæc eorum eſt qui vel in virtute poſiti, contra aſpera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid vero jucunda, quæ in præmium tribuitur bonis? num vulgus malam eſſe decernit? nequaquam: verum uti eſt, ita quoque eſſe optimam cenſet. Quid reliqua, quæ cum ſit aſpera, & juſto ſupplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari poſſunt, judicat eſſe miſerrimam. Vide igitur, ne opinionem populi ſequentes, quiddam valde inopinabile confecerimus. Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ conceſſa ſunt, evenit, eorum quidem qui ſunt vel in poſſeſſione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem quæcunque ſit, bonam, in improbitate vero manentibus, peſſimam eſſe fortunam. Hoc, inquam, verum eſt, tametſi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir ſapiens moleſte ferre non debet, quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi vero confirmandæ ſapientiæ difficultas ipſa, materia eſt. Ex quo etiam virtus vocatur, quod ſuis viribus nitens non ſuperetur adverſis. Neque enim vos in provectu poſiti virtutis, diffluere deliciis, & emarceſcere voluptate veniſtis: ſed prœlium cum omni fortuna nimis acre conſeritis. Ne vos aut triſtis opprimat, aut jucunda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra ſubſiſtit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non ha-

habet præmium laboris. In vestra est enim situm manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim quæ videtur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

METRUM VII.

BELLA *bis quinis operatus annis*
Ultor Atrides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Grajæ dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumque tristis
Foderat gnatæ jugulum sacerdos.
Flevit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo:
Sed tamen cæco furibundus ore,
Gaudium mœstis lacrimis rependit.
Herculem duri celebrant labores:
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit sævo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo læva gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena:
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sævis dominum quadrigis:
Hydra combusto periit veneno:
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis:
Stravit Antæum Libycis arenis:
Cacus Evandri satiavit iras:
Quosque pressurus foret altus orbis,
Setiger spumis humeros notavit:
Ultimus cœlum labor irreflexo

Sustulit collo, pretiumque rursus
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celsa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

ANI-

ANICII MANLII TORQUATI

SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIÆ

LIBER V.

PROSA I.

DIXERAT, orationisque cursum ad alia quædam tractanda, & expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuaque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, Festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen a propositi nostri tramite paullisper aversa sunt: verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis mihi loco fuerit, ea quibus maxime delector,

agnoſcere. ſimul cum omne diſputationis tuæ latus indubitata fide conſtiterit, nihil de ſequentibus ambigatur. Tum illa, Morem, inquit, geram tibi; ſimulque ſic exorſa. Siquidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullaque cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo, & præter ſubjectæ rei ſignificationem, inanem prorſus vocem eſſe decerno. quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus eſſe ullus temeritati reliquus poteſt? Nam nihil ex nihilo exſiſtere, vera ſententia eſt: cui nemo umquam veterum refragatus eſt: quamquam id illi non de operante principio, ſed de materiali ſubjecto, hoc eſt de natura, omnium rationum quaſi quoddam jecerint fundamentum. At ſi nullis ex cauſſis aliquid oriatur, id de nihilo ortum eſſe videbitur. Quod ſi hoc fieri nequit, nec caſum quidem hujuſmodi eſſe poſſibile eſt, qualem paullo ante definivimus. Quid igitur? inquam. nihil ne eſt quod vel caſus, vel fortuitum jure appellari queat? An eſt aliquid, tametſi vulgus lateat, cui vocabula iſta conveniant? Ariſtoteles meus id, inquit, in Phyſicis & brevi & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuſpiam rei gratia geritur, aliudque quibuſdam de cauſſis, quam quod intendebatur, obtingit, caſus vocatur: ut ſi quis colendi agri cauſſa fodiens humum, defoſſi auri pondus inveniat. Hoc igitur fortuito quidem creditur accidiſſe: verum non de nihilo eſt. nam proprias cauſſas habet: quarum improviſus inopinatuſque concurſus caſum videtur operatus. Nam niſi cultor agri humum foderet, niſi eo loco pecuniam ſuam depoſitor obruiſſet, aurum non eſſet inventum. Hæ ſunt igitur fortuiti cauſſæ compendii, quod ex obviis ſibi, & confluentibus cauſſis, non ex gerentis intentione provenit. Neque enim vel qui aurum obruit,

vel

vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur intendit: sed, uti dixi, quod ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire, casum esse inopinatum, ex confluentibus caussis, in his quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere vero, atque confluere caussas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis temporibusque disponit.

METRUM I.

RUPIS *Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentum*
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
Si coëant, cursumque iterum revocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos:
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,
Fors patitur frenos, ipsaque lege meat.

PROSA II.

ANIMADVERTO, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac hærentium sibi serie caussarum, est ne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium quo quodque discernat per se: igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod

vero

vero quis optandum judicat esse, petit. refugit vero quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas vero animas liberiores quidem esse necesse est cum se in mentis divinæ speculatione conservant: minus vero, cum dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cum terrenis artubus colligantur. Extrema vero est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderint. Nam ubi oculos a summæ luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox insciticæ nube caligant, perniciosis turbantur affectibus; quibus accedendo, consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propria libertare captiva. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, ξ πάντ' ἐπακούει.

METRUM II.

PURO *clarum lumine Phœbum*
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat.
Uno mentis cernit in ictu
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque.

Quem,

Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

PROSA III.

TUM ego, En, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbare, conjecto. Nimium, inquam, adversari ac repugnare videtur prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenserit. Nam si res aliorsum quam provisæ sunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præscientia: sed opinio potius incerta: quod de Deo nefas credere judico. Neque enim illam probo rationem qua se quidam credunt hunc quæstionis nodum posse dissolvere. Ajunt enim, non ideo quid esse eventurum, quoniam id providentia futurum esse prospexerit: sed e contrario potius, quoniam quid futurum est, id divinam providentiam latere non possit: eoque modo necessarium est, hoc in contrariam relabi partem. Neque enim necesse est contingere quæ providentur: sed necesse est, quæ futura sunt, provideri. Quasi vero, quæ cujusque rei causa sit, præscientia ne futurorum necessitatis, an futurorum necessitas providentiæ, laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quoquo modo sese habeat ordo causarum, necessarium esse eventum præscitarum rerum, etiam si præscientia futuris rebus eveniendi necessitatem non videatur inferre.

Ete-

Etenim si quispiam sedeat, opinionem quæ eum sedere conjectat, veram esse necesse est: at e converso rursus si de quopiam vera sit opinio quoniam sedet, eum sedere necesse est. In utroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at vero in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed hæc potius vera est, quoniam quempiam sedere præcessit. Ita cum causa veritatis ex altera parte procedat, inest tamen communis in utraque necessitas. Similia de providentia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si iccirco quoniam futura sunt, providentur: non vero ideo quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solum satis est. Jam vero quam præposterum est ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus causa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, causam summæ illius esse providentiæ? Adhæc, sicuti cum quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremo si quid aliquis aliorsum atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, a scientiæ veritate longe diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus, ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri qui poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter atque concipitur, nequit. Ea namque causa est cur mendacio scientia careat, quod se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futu-

ra

ra prænoſcit? Nam ſi inevitabiliter eventura cenſet quæ etiam non evenire poſſibile eſt; fallitur: quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam voce proferre. At ſi uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri poſſe cognoſcat; quæ eſt hæc præſcientia, quæ nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tireſiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Quid etiam divina providentia humana opinione præſtiterit, ſi, uti homines, incerta judicat quorum eſt incertus eventus? Quod ſi apud illum rerum omnium certiſſimum fontem nihil incerti eſſe poteſt, certus eorum eſt eventus quæ futura firmiter ille præſcierit. Quare nulla eſt humanis conſiliis, actionibuſque libertas: quas divina mens ſine falſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat & conſtringit eventum. Quo ſemel recepto, quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. Fruſtra enim bonis, maliſque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquiſſimum quod nunc æquiſſimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, ſed omnium meritorum potius miſta atque indiſcreta confuſio. Quoque nihil ſceleratius excogitari poteſt, cum ex providentia rerum omnis ordo ducatur, nihilque conſiliis liceat humanis, fit ut vitia quæque noſtra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur nec ſperandi aliquid, nec deprecandi ulla ratio eſt. Quid enim vel ſperet quiſquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia ſeries indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet, ac deprecandi. Siquidem juſtæ humilita-

militatis pretio inæſtimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui ſolus modus eſt quo cum Deo colloqui homines poſſe videantur, illique inacceſſæ luci prius quoque quam impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quæ ſi recepta futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit quo ſummo illi rerum principi connecti, atque adhærere poſſimus? Quare neceſſe erit, humanum genus, uti paullo ante cantabas, diſſeptum, atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

METRUM III.

QUÆ nam diſcors fœdera rerum
Cauſſa reſolvit? quis tanta Deus
Veris ſtatuit bella duobus,
Ut quæ carptim ſingula conſtent,
Eadem nolint miſta jugari?
An nulla eſt diſcordia veris,
Semperque ſibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppreſſi luminis igne
Rerum tenues noſcere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne quod appetit anxia noſſe?
Sed quid nota reſcire laborat?
Et ſi neſcit, quid cæca petit?
Quis enim quidquam neſcius optet?
Aut quis valeat neſcita ſequi?
Quove inveniat, quiſve repertam
Queat ignarus noſcere formam?
An cum mentem cerneret altam,
Pariter ſummam & ſingula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum eſt oblita ſui,

Sum-

Summamque tenet ſingula perdens.
Igitur quiſquis vera requirit,
Neutro eſt habitu: nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia neſcit:
Sed, quam retinens meminit, ſummam
Conſulit, alte viſa retractans,
Ut ſervatis queat oblitas
Addere partes.

PROSA IV.

TUM illa, Vetus, inquit, hæc eſt de providentia querela, a M. Tullio, cum divinationem diſtribuit, vehementer agitata, tibique ipſi res diu prorſus, multumque quæſita: ſed haudquaquam ab ullo veſtrum hactenus ſatis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis cauſſa eſt, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præſcientiæ ſimplicitatem non poteſt admoveri: quæ ſi ullo modo cogitari queat, nihil prorſus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, ſi prius ea quibus moveris, expediero. Quæro enim, cur illam ſolventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præſcientiam non eſſe futuris rebus cauſſam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri præſcientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſitatis trahis, niſi quod ea quæ præſciuntur, non evenire non poſſunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paullo ante fatebare; quid eſt quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim poſitionis gratia, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe præſcientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? Minime. Statuamus iterum eſſe,

ſed

ſed nihil rebus neceſſitatis injungere; manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. Sed præſcientia, inquies, tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit, non vero efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. Alioquin ſi hæc nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe quæ non eſt. Jam vero probationem firma ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex convenientibus, neceſſariiſque cauſſis eſſe ducendam. Sed qui fieri poteſt ut ea non proveniant quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facile perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea quæ in quadrigis moderandis, atque flectendis facere ſpectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri neceſſitas ulla compellit? Minime. Fruſtra enim eſſet artis effectus, ſi omnia coacta moverentur. Quæ igitur cum fiunt, carent exſiſtendi neceſſitate, eadem prius quam fiant, ſine neceſſitate futura ſunt. Quare ſunt quædam eventura quorum exitus ab omni neceſſitate ſit abſolutus. Nam illud quidem nullum arbitror eſſe dicturum, quod quæ nunc fiunt, prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam ſicut ſcientia præſentium nihil his quæ fiunt, ita præſcientia

futu-

futurorum nihil his quæ ventura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earum rerum quæ necessarios exitus non habent, ulla possit esse prænotio. Dissonare etenim videntur: putasque, si prævideantur, consequi necessitatem; si necessitas desit, minime præsciri; nihilque scientia comprehendi posse nisi certum. Quod si quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris causa est, quod omnia quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi, atque natura cognosci existimat quæ sciuntur: quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eamdem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi, atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam, imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus exsistit. Supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est: nam superior vis comprehendendi amplectitur inferiorem: inferior vero ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel universales species imaginatio contuetur, vel ratio ca-

pit ſimplicem formam: ſed intelligentia quaſi deſuper ſpectans, concepta forma, quæ ſubſunt, cuncta dijudicat: ſed eo modo quo formam ipſam, quæ nulli alii nota eſſe poterat, comprehendit. Nam & rationis univerſum, & imaginationis figuram, & materiale ſenſibile cognoſcit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec ſenſibus, ſed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta proſpiciens. Ratio quoque cum quid univerſale reſpicit, nec imaginatione, nec ſenſibus utens, imaginabilia, vel ſenſibilia comprehendit. Hæc eſt enim quæ conceptionis ſuæ univerſale ita definit: Homo eſt animal bipes rationale. quæ cum univerſalis notio ſit, tamen imaginabilem, ſenſibilemque eſſe rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel ſenſu, ſed rationali conceptione conſiderat. Imaginatio quoque tametſi ex ſenſibus viſendi, formandique figuras ſumſit exordium, ſenſu tamen abſente ſenſibilia quæque colluſtrat, non ſenſibili, ſed imaginaria ratione judicandi. Vides ne igitur, ut in cognoſcendo cuncta, ſua potius facultate, quam eorum quæ cognoſcuntur, utantur? Neque id injuria: nam cum omne judicium judicantis actus exſiſtat, neceſſe eſt ut ſuam quiſque operam non ex aliena, ſed ex propria poteſtate perficiat.

METRUM IV.

QUONDAM *porticus attulit*
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri ſtilo
Mos eſt æquore paginæ
Quæ nullas habeat notas,

Preſ-

Preſſas figere literas.
Sed mens ſi propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantum patiens jacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſaſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines,
Unde hæc ſic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis ſingula proſpicit,
Aut quæ cognita dividit?
Quæ diviſa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc ſummis caput inſerit,
Nunc deſidit in infima;
Tum ſeſe referens ſibi,
Veris falſa redarguit?
Hæc eſt efficiens magis
Longe cauſſa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impreſſas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore paſſio.
Cum vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus inſtrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus ſpecies tenet,
Admotus ſimiles vocans,
Notis applicat exteris,
Introrſumque reconditis
Formis miſcet imagines.

PROSA V.

QUOD si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescentes intrinsecus formas: si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem; quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præstet quæ suapte natura non modo proprium, sed ceterarum quoque notitiarum subjecta cognoscit. Quid igitur, si ratiocinationi sensus, imaginatioque refragentur, nihil esse illud universale dicentes quod sese intueri ratio putet? Quod enim sensibile, vel imaginabile est, id universum esse non posse. Aut igitur rationis verum esse judicium, nec quidquam esse sensibile: aut quoniam sibi notum sit, plura sensibus & imaginationi esse subjecta, inanem conceptionem esse rationis, quæ quod sensibile sit ac singulare, quasi quoddam universale consideret. Ad hæc, si ratio contra respondeat, se quidem & quod sensibile, & quod imaginabile sit, in universitatis ratione conspicere; illa vero ad universi-

verſitatis cognitionem adſpirare non poſſe: quoniam eorum notio corporales figuras non poſſit excedere. De rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique judicio eſſe credendum. In hujuſmodi igitur lite, nos quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, ſentiendique vis ineſt, nonne rationis potius cauſſam probaremus? Simile eſt quod humana ratio, divinam intelligentiam futura, niſi ut ipſa cognoſcit, non putat intueri. Nam ita diſſeris: Si qua certos, ac neceſſarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præſciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla eſt præſcientia, quam ſi etiam in his eſſe credamus, nihil erit quod non ex neceſſitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes ſumus, ita divinæ judicium mentis habere poſſemus, ſicut imaginationem, ſenſumque rationi cedere oportere judicavimus, ſic, divinæ ſeſe menti humanam ſummittere rationem, juſtiſſimum cenſeremus. Quare in illius ſummæ intelligentiæ cacumen, ſi poſſumus, erigamur; illic enim ratio videbit quod in ſe non poteſt intueri. Id autem eſt, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat ac definita prænotio: neque id ſit opinio, ſed ſummæ potius ſcientiæ nullis terminis incluſa ſimplicitas.

METRUM V.

QUAM variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento ſunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,
Et liquido longi ſpatia ætheris enatet volatu.
Hæc preſſiſſe ſolo veſtigia, greſſibuſque gaudent
Vel virides campos tranſmittere, vel ſubire ſilvas.

Quæ variis videas licet omnia disſcrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare ſenſus.
Unica gens hominum celſum levat altius cacumen,
Atque levis recto ſtat corpore, deſpicitque terras.
Hæc, niſi terrenus male deſipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exſeriſque frontem,
In ſublime feras animum quoque, ne gravata peſſum
Inferior ſidat mens corpore celſius levato.

PROSA VI.

QUONIAM igitur, uti paullo ante monſtratum eſt, omne quod ſcitur, non ex ſua, ſed ex comprehendentium natura cognoſcitur, intueamur nunc, quantum fas eſt, quis ſit divinæ ſubſtantiæ ſtatus, ut quænam etiam ſcientia ejus ſit, poſſimus agnoſcere. Deum igitur æternum eſſe, cunctorum ratione degentium commune judicium eſt. Quid ſit igitur æternitas, conſideremus. Hæc enim nobis naturam pariter divinam, ſcientiamque patefecerit. Æternitas igitur eſt, interminabilis vitæ tota ſimul & perfecta poſſeſſio: quod ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præſens a præteritis in futura procedit: nihilque eſt in tempore conſtitutum quod totum vitæ ſuæ ſpatium pariter poſſit amplecti. Sed craſtinum quidem nondum apprehendit: heſternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis quam in illo mobili tranſitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, ſicut de mundo cenſuit Ariſtoteles, nec cœperit umquam eſſe, nec deſinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale eſt ut æternum eſſe jure credatur. Non enim totum ſimul, infinitæ licet vitæ ſpatium comprehendit,

hendit, atque complectitur: sed futura nondum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet; cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim, per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum infinitus ille temporalium rerum motus imitatur: cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit immotum, & ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri, ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso quod aliquo modo numquam esse desinit, illud quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentiæ quamdam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum qui-

dem æternum, mundum vero dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne judicium secundum sui naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit: est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti, ac futuri spatia complectens, omnia quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præscientiam pensare velis qua cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ, rectius æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quod porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas ut necessaria fiant quæ divino lumine lustrentur, cum ne homines quidem necessaria faciant esse quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minime. Atqui si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat; taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit; unoque suæ mentis intuitu tam necessario, quam non necessario ventura dignoscit. Sicuti vos cum pariter ambulare in terra hominem, & oriri in cælo solem videtis; quamquam simul utrumque conspectum, tamen discernitis; & hoc voluntarium, illud esse necessarium judicatis. Ita igitur cuncta despiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud se quidem præsentium, ad conditionem vero temporis futurarum. Quo fit ut hæc non sit opinio, sed veritate potius nixa cognitio, cum exstiturum

quid

quid esse cognoscit quod idem exsistendi necessitate carere non nesciat. Hic si dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non posse: quod autem non potest non evenire, id ex necessitate contingere, meque ad hoc nomen necessitatis adstringas: fatebor quidem rem solidissimæ veritatis, sed cui vix aliquis nisi divini speculator accesserit. Respondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, necessarium; cum vero in sua natura perpenditur, liberum prorsus atque absolutum videri. Duæ sunt etenim necessitates; simplex una, veluti quod necesse est, omnes homines esse mortales; altera conditionis, ut si aliquem ambulare scias, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque novit, id esse aliter ac notum est, nequit. Sed hæc conditio minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntarie gradientem, quamvis eum tamen cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam habeat naturæ necessitatem. Atqui Deus ea futura quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fiunt igitur proculdubio cuncta quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant exsistendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia prius quam fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quod ea quæ paullo ante proposui, sol oriens, &

gradi-

gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non poſſunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, neceſſe erat exſiſtere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præſentia Deus habet, procul dubio exſiſtunt: ſed eorum hoc quidem de rerum neceſſitate deſcendit, illud vero de poteſtate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nexibus abſoluta. ſicuti omne quod ſenſibus patet, ſi ad rationem referas, univerſale eſt: ſi ad ſeipſum reſpicias, ſingulare. Sed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, evacuabo providentiam, cum quæ illa prænoſcit, forte mutavero. Reſpondebo, Propoſitum te quidem tuum poſſe deflectere, ſed quoniam & id te poſſe, & an facias, quove convertas, præſens providentiæ veritas intuetur, divinam te præſcientiam non poſſe vitare; ſicuti præſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur? inquies, ex mea ne diſpoſitione ſcientia divina mutabitur; ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præſentiam propriæ cognitionis retorquet, ac revocat: nec alternat, ut tu exiſtimas, nunc hoc, nunc illud prænoſcendi vices: ſed uno ictu mutationes tuas manens prævenit, atque complectitur. Quam comprehendendi omnia, viſendique præſentiam, non ex futurarum proventu rerum, ſed ex propria Deus ſimplicitate ſortitus eſt. Ex quo illud quoque reſolvitur quod paullo ante poſuiſti, indignum eſſe ſi ſcientiæ Dei cauſſam futura noſtra præſtare dicantur. Hæc enim ſcientiæ vis præſentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipſa conſtituit, nihil vero

poſte-

posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec iniquæ leges solutis omni necessitate voluntatibus, præmia pœnasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes, precesque; quæ cum rectæ sint, inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

THEO-

THEODORI PULMANNI CRANEBURGII *DE METRIS* BOETHIANIS LIBELLUS.

GENERA metrorum quibus in libris de Consolatione Philosophiæ usus est Boëthius, sunt sex & viginti.

Metrum primum, Dicolon distrophon: constat enim heroico, & pentametro: quo bis utitur.

Lib. I. Met. I.

Carmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mœstos cogor inire modos.
5, 1. *Rupis Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentum*
Pectoribus figit spicula pugna fugax.

-∪∪ -∪∪ -∪∪ -∪∪ -∪∪ --
-∪∪ -- - -∪∪ -∪∪ -

II. Monocolon. Versus est dactylus Alcmanius tetrameter hypercatalectus: qui constat cæsura semiquinaria heroica, dactylo, & spondeo, sive trochæo: quo semel utitur.

1, 2. *Heu, quam præcipiti mersa profundo.*

-- -∪∪ - -∪∪ --

III. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus tetrameter acatalectus, qui quatuor dactylis componitur:

ponitur: interdum tamen, præterquam in quarta regione, ſpondeum admittit. Utitur hoc metro ſemel.

1, 3. *Tunc me diſcuſſa liquerunt nocte tenebræ,*
Luminibuſque prior rediit vigor.
-- -- -- -- -υυ --
-υυ -υυ -υυ -υυ

IV. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus, conſtans ſpondeo, dactylo, & tribus trochæis: quo bis utitur.

1, 4. *Quiſquis compoſito ſerenus ævo.*
-- -υυ -υ -υ --

3, 10. *Huc omnes pariter venite capti.*
-- -υυ -υ -υ --

Hic vero in prima regione nonnumquam pro ſpondeo trochæum invenies.

V. Monocolon. Verſus eſt anapæſticus Pindaricus, dimeter acatalectus, conſtans anapæſto: recipit tamen ſpondeum & dactylum: nonnumquam proceleuſmaticum, ſed rarius. Utitur hoc carminis genere quinquies.

1, 5. *O ſtelliferi conditor orbis.*
3, 2. *Quantas rerum flectat habenas.*
4, 6. *Si vis celſi jura tonantis.*
5, 2. *Puro clarum lumine Phœbum.*
5, 3. *Quæ nam diſcors fœdera rerum.*
-- -- -υυ -υ

Hoc Adonio finivit.

VI. Monocolon. Verſus eſt Glyconius choriambicus trimeter acatalectus. Conſtat ſpondeo, choriam-

riambo, & Pyrrhichio: quo quinquies utitur.

1, 6. *Cum Phœbi radiis grave.*

2, 8. *Quod mundus ſtabili fide.*

3, 12. *Felix qui potuit boni.*

4, 3. *Vela Neritii ducis.*

Verum in hoc carmine primus quiſque pes fere trochæus eſt, excepto ultimo verſu, in quo nonnulli tamen *ulcere* legunt.

5, 4. *Quondam porticus attulit.*

-- -υυ- υυ

VII. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Adonius dimeter catalecticus, conſtans dactylo & ſpondeo, ſive trochæo. Semel hoc utitur.

1, 7. *Nubibus atris.*

-υυ --

VIII. Monocolon. Verſus eſt jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui ſcazon appellatur, quod in ſexta regione ſpondeum vel trochæum habeat. Recipit imparibus locis jambum, tribrachyn, ſpondeum, dactylum, & anapæſtum: paribus jambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapæſtum. Bis hoc utitur.

2, 1. *Hæc cum ſuperba verterit vices dextra.*

-- υ- -- υ- υ- --

3, 11. *Quiſquis profunda mente veſtigat verum.*

-- υ- -- υ- -- --

IX. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt Aſclepiadeus choriambicus tetrameter acatalectus, conſtans ſpondeo, duobus choriambis, & Pyrrhichio. Secundus eſt dactylicus Pherecratius trimeter acatalectus, conſtans ſpondeo, vel anapæſto, dactylo, & ſpondeo. Hoc metro ſemel utitur.

2, 2. *Si*

2, 2. *Si quantas rapidis flatibus incitus*
Pontus verſat arenas.
-- -⏑⏑- -⏑⏑- ⏑⏑
-- -⏑⏑ --

X. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus, conſtans trochæo, ſpondeo, dactylo, & duobus trochæis. Secundus eſt Glyconius: cujus ſupra VI. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 3. *Cum polo Phœbus roſeis quadrigis*
Lucem ſpargere cœperit.
-⏑ -- -⏑⏑ -⏑ --
-- -⏑⏑- ⏑⏑

XI. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus, conſtans tribus pedibus & ſyllaba. primo enim loco habet jambum vel ſpondeum, ſecundo jambum, tertio jambum vel ſpondeum. Secundus Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 4. *Quiſquis volet perennem*
Cautus ponere ſedem,
-- ⏑- ⏑- -
-- -⏑⏑ --

XII. Monocolon. Verſus eſt anapæſticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima & ſecunda regione anapæſtum vel ſpondeum recipit, tertia ſolum anapæſtum, poſtea ſupereſt ſyllaba. Hoc carminis genere bis utitur.

2, 5. *Felix nimium prior ætas.*
3, 5. *Qui ſe volet eſſe potentem.*
-- ⏑⏑- ⏑⏑- -

XIII. Mo-

XIII. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo ante X. carminis genere memoravimus. Hoc carmine bis utitur.

2, 6. *Novimus quantas dederit ruinas.*

4, 7. *Bella bis quinis operatus annis.*

Hoc Adonio terminavit.

-υ -- -υυ -υ --

XIV. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus Archilochius ſenarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapæſtum, in fine Pyrrhichium vel ſpondeum. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro ſemel utitur.

2, 7. *Quicumque ſolam mente præcipiti petit,*
Summumque credit gloriam.

-- υ- -- υ- υυ- υυ
-- υ- -- υ-

XV. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Ithyphallicus tetrameter acatalectus, conſtans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo ſemel utitur.

3, 1. *Qui ſerere ingenuum volet agrum.*

-υυ -υυ -υυ υυ

XVI. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt jambicus ſenarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus eſt elegiacus pentameter. Hoc metro ſemel utitur.

3, 3. *Quamvis fluente dives auri gurgite*
Non expleturas cogit avarus opes.

-- υ- υ- υ- -- υυ
-- -- - -υυ ⏑υυ -

XVII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyl-

ſyllabus. Hic jambum pro ſpondeo in prima ſede poſitum reperies. Secundus eſt Archilochius, vel, ut aliis placet, Alcmanius tetrameter acatalectus, conſtans duobus dactylis & totidem trochæis: quo metro ſemel utitur.

3, 4. *Quamvis ſe Tyrio ſuperbus oſtro*
Comeret, & niveis lapillis.

-- -∪∪ -∪ -∪ --
-∪∪ -∪∪ -∪ -∪

XVIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalecticus, conſtans tribus pedibus heroici verſus, & ſyllaba: ita tamen, ut non ſit ex meris ſpondeis. Secundus eſt Pherecratius, de quo ſupra IX. carminis genere memoravimus. Hoc metro ſemel utitur.

3, 6. *Omne hominum genus in terris*
Simili ſurgit ab ortu.

-∪∪ -∪∪ -- -
∪∪- -∪∪ -- -

XIX. Monocolon. Verſus eſt jambicus Anacreontius dimeter catalecticus: qui conſtat ex anapæſto, duobus jambis, & ſyllaba. Hoc ſemel utitur.

3, 7. *Habet omnis hoc voluptas.*

∪∪- ∪- ∪- -

XX. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt Aſclepiadeus: de quo IX. carminis genere diximus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter catalecticus: cujus XIV. metri genere meminimus. Hoc carmine ſemel utitur.

3, 8. *Eheu, quam miſeros tramite devio*
Abducit ignorantia!

-- -∪∪- -∪∪- ∪-
-- ∪- -- ∪∪

XXI. Monocolon. Verſus eſt heroicus hexameter: quo ſemel utitur.

3, 9. *O qui perpetua mundum ratione gubernas.*
-- -⏑⏑ -- -⏑⏑ -⏑⏑ --

XXII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Alcmanius tetrameter acatalecticus: cujus III. metri genere mentionem fecimus. Secundus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalecticus: de quo ſupra XIV. carminis genere diximus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 1. *Sunt etenim pennæ volucres mihi,*
Quæ celſa conſcendant poli.
-⏑⏑ -- -⏑⏑ -⏑⏑
-- ⏑- -- ⏑-

XXIII. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt trochaicus Alcmanius dimeter acatalecticus. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, nonnumquam dactylum: paribus vero cum ſupradictos, tum etiam ſpondeum & anapæſtum. Secundus Pherecratius: cujus ante IX. carminis genere meminimus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 2. *Quos vides ſedere celſo*
Solii culmine reges.
-⏑ -⏑ -⏑ --
⏑⏑- -⏑⏑ --

XXIV. Dicolon diſtrophon. Primus quiſque verſus eſt dactylicus Phalæcius pentameter hendecaſyllabus: de quo ſupra XVII. metri genere diximus. Secundus eſt elegiacus. Hoc metro ſemel utitur.

4, 4. *Quid tantos juvat excitare motus,*
Et propria fatum ſollicitare manu?
-- -⏑⏑ -⏑ -⏑ --
-⏑⏑ -- - -⏑⏑ -⏑⏑ -

XXV.

XXV. Dicolon diſtrophon. Primus verſus miſtus videtur ex Sapphico & Alcmanio, conſtans trochæo, ſpondeo, vel dactylo cum ſyllaba, dactylo, & ſpondeo, vel trochæo. Secundus eſt Alcaicus tetrameter jambicus, conſtans ex penthemimeri jambica, dactylo, & ſpondeo. Quid ſi hunc dixerimus compoſitum ex Alcaico dimidiato, & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere ſemel utitur.

4, 5. *Si quis Arcturi ſidera neſcit*
Propinqua ſummo cardine labi.

-- -- - -∪∪ -∪
∪- ∪- - -∪∪ --

XXVI. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Archilochius, conſtans tetrametro bucolico, & tribus trochæis: quo ſemel utitur.

5, 5. *Quam variis terras animalia permeant figuris!*

-∪∪ -- -∪∪ -∪∪ -∪ -∪ -∪

FINIS.

LOCORUM ET VERSUUM GRÆCORUM

In hiſce Libris citatorum INTERPRETATIO.

Pag. 9. Ὄνος πρὸς λύραν: *id eſt*, Aſinus ad lyram.
Ἐξαύδα, μὴ κρύπτε, &c. *id eſt*, Eloquere, ne occultes intellectui.

p. 13. ἕπου Θεῷ: *id eſt*, Sequere Deum.

p. 16. Ἀλλὰ εἷς, &c. *id eſt*, Sed unus rex eſto, unus dominus.

p. 24. Δύο τοὺς πίθους, &c. *id eſt*, Duo dolia, malorum quidem unum, alterum autem bonorum.
Alii ὁ μειράκιον ὢν ἔτι δύο πίθους, &c. *id eſt*, Non adoleſcentulus adhuc duo dolia, &c.

p. 53. Ὦ δόξα, &c. *id eſt*, O gloria, gloria, infinitis jam mortalibus nullius pretii vitam tu me feciſti magnam.

p. 63. ποείσματα, *id eſt*, corollaria, additamenta.

p. 64. πόημα, *id eſt*, corollarium, additamentum.

p. 73. Πάντοθεν, &c. *id eſt*, Undique in circulis ducis ſimilem acervum.

p. 96. Ἀνδρὸς, &c. *id eſt*, Viri ſacri corpus virtutes ædificavere.

p. 97. Ἀργαλέον δ', &c. *id eſt*, Difficile autem eſt, me ſermone explicare, quemadmodum Deus omnia regat, & ſua providentia diſponat.

p. 106. πάντ' ἐφορᾷ, &c. *id eſt*, Omnia videt, & omnia audit.

FINIS.

QUÆ-

QUÆDAM CL. VIRORUM DE ELPIDE *Prima Boëthii Uxore* TESTIMONIA.

Lil. Gregor. Gyraldus de Poëtarum Hiſtor. Dialogo V. col. 299. edit. Lugdunobatavæ anni 1696.

Celebratur & Boëthii uxor Helpis (*a*) a noſtris, non probitate modo, ſed & literarum diſciplina, in primiſque poëtices. Exſtant certe Hymni in Apoſtolos, non vulgari dicendi ſtilo: *Aurea luce*, & *Felix per omnes:* quos ejus eſſe, a noſtris conſtanter aſſeritur. Et quidem hodie legitur in ejus (ut fertur) ſepulcro carmen, quod ejus ſeculi videtur: ſed quod mihi videre contigit, non ſine mendis eſt: *&c.*

Petrus Bertius in Præfatione ad Boëthium de Conſolatione Philoſophiæ, hujus editionis pag. XIX.

Duxit autem uxorem primam Elpidem Siculam, virginem nobilem, ex eaque duos filios (b) Patricium & Hypatium ſuſcepit. Fuit autem Elpis iſta

(a) Elpis *ſine adſpiratione ſcribendum eſt, Græcis enim* ἐλπὶς *leni ſpiritu notatur. Barbaris tamen ſæculis orthographia maximo neglectui erat.*

(b) *Guilielmus Cave Scriptorum Eccleſiaſticorum Hiſtoria Literaria pag.* 321. *eos ſecundæ Boethii uxoris filios fuiſſe affirmat, quam* Ruſticanam *appellat. Quam bene utrumque, judicent eruditi.*

non probitatis tantum, ſed etiam literarum laude celebris, inprimiſque poëticæ amans. Ejus creduntur eſſe Hymni duo qui in Eccleſia canuntur: *Aurea luce*, & *Felix per omnes*.

Elpidis iſtius quis pater fuerit, neſcitur: primæ illum dignitatis virum fuiſſe, conſtat ex iis quæ libro ſecundo Philoſophia Boëthium alloquens dicit: *Taceo*, inquit, *quod deſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit, delectuſque in affinitatem principum civitatis, (quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt) prius carus quam proximus fuiſti. Quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculæ quoque prolis opportunitate prædicavit?*

Petrus Bertius in Præfatione pag. XXVII.

Quæ dum tractat, eripitur ipſi morte Elpis, fida curarum, & gaudiorum, & ſtudiorum ſocia. Ejus Epitaphium (incertum, ſcriptumne a Boëthio, an ab alio aliquo) tale legitur: *&c.*

Gerardus Jo. Voſſius de Poëtis Latinis cap. V.

Boëthius uxorem habuit cui nomen Elpis: quæ & ipſa literis, ac inprimis poëſi excelluiſſe dicitur.

Ludovicus Morerius in Dictionario Hiſtorico.

HELPIS, femme du célebre Boëce, dans le VI. Siécle, connoiſſoit toutes les belles choſes, faiſoit biens des Vers, & compoſa des Hymnes des Apôtres.

Antoninus Mongitor Bibliothecæ Siculæ Tomo I. pag. 173.

Ne ipſius (*Elpidis*) memoria conſeneſceret, ejus effigies marmori affabre inſculpta fuit, quæ Panormi, dum aliqua Collegii Panormitani Soc. JESU fundamenta effoderentur, inventa eſt: & anno 1643. Urbs Meſſanæ a Collegii Rectore P. Petro Villafrates obtinuit; ibique aſportata, in Senatoriæ domus ſacello collocata fuit, hac adjecta Inſcriptione.

D. O. M.

ELPIS. MATRONAE. NOBILISSIMAE MESS. INSIGNIS. POETRIAE. MAGNI. BOETHII. VIRI. CONSVLARIS. SANCTIMONIA. CONSPICVI VXORIS. ETIAM. IN. EXSILIO. CONIVNCTISS. SS. MM. PLACIDI. FLAVIAE. EVTICHII. ET. VICTORINI AMITAE. A. SORORE. FAVSTINA FAVSTISSIMA. FOEMINA. VETVSTISSIMVM. HOC. MARMOREVM SIGNVM. S. P. Q. M. DONO. A. PATRIBVS. SOCIETATIS. IESV. DATVM. IN. HAC. DOMO. SENATORIA POSVERE

SENATORES

D. Marcellus Cirinus Eques S. Jacobi, D. Carolus de Gregorio, Fr. Antoninus Gotho Eques Hieroſolymitanus, Joannes Leonardus Caloria, D. Franciſcus Ozes, Thomas Svaglies.

Anno Domini

M. DC. XLIII.

Vide plura alia de Elpide apud Mongitorem, ibidem pag. 171. *& ſeqq.*

Jo. Albertus Fabricius in notis ad caput XV. Lib. III. Bibliothecæ Latinæ pag. 642.

Uxor quoque *Elpis* Boëthium in exsilium comitata est, (*a*) ut constat ex ejus Epitaphio, quod exstat Romæ in porticu S. Petri, affertque Gyraldus Dial. 5. de Poëtis, ubi illam literarum & poëtices laude celebratam fuisse ostendit ex duobus ejus qui exstant Hymnis in Apostolos non vulgari stilo, quorum unus incipit: *Aurea luce*, alter vero: *Felix per omnes*.

(a) *Elpis vita functa, juxta Bertii sententiam, ante tertium Boëthii consulatum, qui incidit in annum* CHRISTI 522. *non potuit conjugem sequi in exsilium missum anno* 526. *Versus secundus Elpidis Epitaphii:*

Quam procul a patria conjugis egit amor,

in hunc errorem traxit Cl. Fabricium, & ante illum multos alios, quemadmodum & auctorem Panormitanæ Inscriptionis, ut notatum Antonino Mongitori Bibliothecæ Siculæ T. I. pag. 173. *At ejus versus ea sententia videtur esse, Elpidem, ut Boëthium, cui nupta fuerat, Romam comitaretur, Siciliam, & patrios lares, conjugis amori posthabitos, reliquisse; ut solent fere mulieres quæ exteris nubunt.*

EL-

ELPIDIS

MATRONÆ SICULÆ

SEVERINI BOETHII

UXORIS

IN NATALI SS. APOSTOLORUM

PETRI ET PAULLI

HYMNUS I.

(*Ex Hymnario Card. Josephi Mariæ Thomasii pag.* lxi.)

AUREA luce (1) & decore roseo,
Lux lucis, omne perfudisti sæculum,
Decorans Cælos inclyto martyrio
Hac sacra die, quæ dat reis veniam.
Janitor Cæli, Doctor Orbis pariter,
Judices sæcli, vera Mundi lumina;
Per crucem alter, alter ense triumphans,
Vitæ senatum laureati possident. 8
Jam, bone pastor PETRE, clemens accipe
Vota precantum; & peccati vincula
Resolve, tibi potestate tradita
Qua cunctis Cælum verbo claudis, aperis. 12

Do-

Doctor egregie PAULLE, mores instrue,
Et mente polum nos transferre satage,
Donec perfectum largiatur plenius,
Evacuato quod ex parte gerimus.
Olivæ binæ pietatis unicæ,
Fide devotos, spe robustos, maxime
Fonte repletos caritatis geminæ,
Post mortem carnis impetrate vivere.
Sit Trinitati sempiterna gloria,
Honor, potestas, atque jubilatio,
In Unitate, cui manet imperium
Ex tunc, & modo, per æterna sæcula. Amen.

ELPIDIS

IN NATALI EORUMDEM

HYMNUS II.

(Ex eodem Hymnario pag. lx. sub Paullini nomine.)

Sequentem Hymnum, nec non ejusdem strophas, Petrus beatus *&c.* Quodcumque vinclis *&c.* & Gloria Deo *&c. ibid. pag.* xlvii. *Cardinalis Thomasius Paullino cuidam tribuit, contra communem omnium opinionem, ut constat ex Gyraldo, nullo allato argumento aut conjectura. At cum Cl. Vir Joannes Baptista le Brun in præclarissima & accuratissima sua Operum D. Paullini Nolani editione, quæ prodiit Parisiis anno* 1685. *hunc Hymnum pro Paulliniano minime agnoscat; nec alius Paullinus exstet qui Hymnos scripserit, præter Paullinum Patriarcham Aquilejensem, qui floruit circa an.* CHRISTI 776. *de quo Guilielmus Cave Script. Ecclesiast. Historia pag.* 420. *ait:* Hymni sacri quos Paullinum composuisse prodit Walafridus Strabo „ *de Exordiis & Incre-*

„ *mentis*

„ *mentis Rerum Ecclesiasticarum libro, cap. XXV. edit.*
„ *Romanæ an.* 1591. *Auctorum Variorum de Catholicæ*
„ *Ecclesiæ Divinis Officiis ac Ministeriis pag.* 351. „
interierunt: *minime idcirco dubitandum videtur, Hymnum hunc Elpidem auctorem habere.*

FELIX per omnes festum mundi cardines
Apostolorum præpollet alacriter
PETRI beati, PAULLI sacratissimi,
Quos CHRISTUS almo consecravit sanguine:
Ecclesiarum deputavit principes.
Hi sunt olivæ duæ coram Domino,
Et candelabra luce radiantia,
Præclara Cæli duo luminaria.
Fortia solvunt peccatorum vincula:
Portas Olympi referant fidelibus.
Habent supernas potestatem claudere
Sermone sedes: pandere splendentia
Limina poli super alta sidera.
Linguæ eorum claves Cæli factæ sunt.
Larvas repellunt ultra mundi limites.
PETRUS beatus catenarum laqueos,
CHRISTO jubente, rupit mirabiliter.
Custos ovilis, & doctor Ecclesiæ,
Pastorque gregis, conservator ovium,
Arcet luporum truculentam rabiem.
Quodcumque (2) vinclis super terram strinxerit,
Erit in astris religatum fortiter:
Et quod resolvit in terris arbitrio,
Erit solutum super Cæli radium.
In fine mundi judex erit sæculi.
Non impar PAULLUS huic, Doctor Gentium,
Electionis templum sacratissimum:
In morte compar, in corona particeps:
Ambo lucernæ, & decus Ecclesiæ
In orbe claro coruscant vibramine.

O Ro-

O Roma felix, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioso sanguine!
Excellis omnem mundi pulchritudinem,
Non laude tua, sed Sanctorum meritis
Quos cruentatis jugulasti gladiis.
Vos ergo modo glorioſi Martyres,
PETRE beate, PAULLE mundi lilium,
Cæleſtis aulæ triumphales milites,
Precibus almis veſtris, nos ab omnibus
Munite malis; ferte ſuper æthera.
Gloria (3) Deo per immenſa ſæcula:
Sit tibi, Nate, decus & imperium:
Honor poteſtas Sanctoque Spiritui.
Sit Trinitati ſalus individua
Per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Urbanus VIII. P. M. ita hos Hymnos immutavit, contraxitque ad uſum Eccleſiaſticæ Pſalmodiæ.

Die XXIX. Junii in feſto SS. Apoſtolorum Petri & Paulli. Ad Veſperas.

DECORA (1) *lux æternitatis auream*
Diem beatis irrigavit ignibus,
Apoſtolorum quæ coronat Principes,
Reiſque in aſtra liberam pandit viam.
Mundi Magiſter, atque Cæli Janitor,
Romæ parentes, arbitrique gentium,
Per enſis ille, hic per crucis victor necem
Vitæ ſenatum laureati poſſident.
O Roma felix, quæ duorum principum
Es conſecrata glorioſo ſanguine!
Horum cruore purpurata ceteras
Excellis orbis una pulchritudines.

Sit

Sit Trinitati ſempiterna gloria,
Honor, poteſtas, atque jubilatio,
In Unitate quæ gubernat omnia,
Per univerſa æternitatis ſæcula. Amen.

Ad Laudes.

BEATE *Paſtor* PETRE, *clemens accipe*
Voces precantum, criminumque vincula
Verbo reſolve, cui poteſtas tradita
Aperire terris Cælum, apertum claudere.
Egregie (*) *Doctor* PAULLE, *mores inſtrue,*
Et noſtra tecum pectora in Cælum trahe;
Velata dum meridiem cernat fides,
Et ſolis inſtar ſola regnet caritas.
Sit Trinitati &c.

Die XVIII. Januarii, & XXII. Februarii in feſto Cathedrarum S. Petri Romanæ & Antiochenæ.

Ad Veſperas.

QUODCUMQUE (2) *in orbe nexibus revinxeris,*
Erit revinctum, PETRE, *in arce ſiderum:*
Et quod reſolvit hic poteſtas tradita,
Erit ſolutum Cæli in alto vertice.
In fine mundi judicabis ſæculum.
Patri (3) *perenne ſit per ævum gloria,*
Tibique laudes concinamus inclytas,
Æterne Nate; ſit, ſuperne Spiritus,
Honor tibi, decuſque: Sancta jugiter
Laudetur omne Trinitas per ſæculum.

EL-

(*) Legitur etiam hæc ſtropha die XXV. Januarii in Converſione S. Paulli, ad Veſperas.

ELPIDIS (1) EPITAPHIUM.

Cum ſuſpicentur nonnulli, Elpidis Epitaphium quod exſtat inter Gruteri Inſcriptiones pagina MCLXVI. 6. affertque Jo. Albertus Fabricius in ſupplemento capitis XV. libri III. Bibliothecæ Latinæ pag. 270. ab ipſa Elpide confectum eſſe poſſe; hic repetendum duximus ad explendam, quæ alioqui vacua futura erat, pagellam.

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul a patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolum caro, ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito;
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc (2) peregrina quieſco
Judicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis.
Ut thalami tumulique comes nec morte revellar; (3)
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

(1) In Bibliothecæ Siculæ Antonini Mongitoris T. I. pag. 173. corrupte admodum legitur, deficiunt enim præter alia duo integri verſus.
(2) Gruterus *non*. (3) Idem *revellat*. male.

NOI RIFORMATORI dello Studio di Padova.

AVENDO veduto per la Fede di reviſione, ed approvazione del P. Fra Paolo Antonio Ambrogi Inquiſitore di Padova, nel Libro intitolato: *Anicii Manlii Torquati Severini Boëthii de Conſolatione Philoſophiæ Libri V. &c.* non eſſer coſa alcuna contra la Santa Fede Cattolica, e parimente, per atteſtato del Segretario Noſtro, niente contra Principi, e buoni coſtumi; concediamo Licenza a *Giuſeppe Comino*, Stampatore in Padova, che poſſa eſſere ſtampato, oſſervando gli ordini in materia di Stampe, e preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dato li 20. Maggio 1744.

(Gio. Pietro Paſqualigo Rif.
(
(Marco Foſcarini Cav. Proc. Rif.

Regiſtrato in Libro a carte 33. al num. 215.

Michel Angelo Marino Segretario.

PATAVII. CIↃ IↃ CC XLIV.

EXCUDEBAT JOSEPHUS COMINUS.